

The Project Gutenberg eBook of Kehitys-aikana: Tytöistä, by Toini Topelius

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kehitys-aikana: Tytöistä

Author: Toini Topelius

Release date: February 5, 2012 [EBook #38772]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KEHITYS-AIKANA: TYTÖISTÄ ***

Produced by Tapio Riikonen

KEHITYS-AIKANA: TYTÖISTÄ

Kertoeli

TEA [Toini Topelius]

Kustannusosakeyhti Otava, Helsinki, 1890.
J. Simeliuksen perillisten kirjapaino-osakeyhtiö.

TYTÖLLENI.

Mitä ajattelee nuori koivu kun se keväällä tuntee avaran maailman raitisten tuulten suhisevan lehdissään; mitä arvelee umpu, kun se tuntee päivä päivältä yhä enemmän aukenevansa kasteesta ja päiväpaisteesta; mitä tuumaa kananpoika, kun se ihmetellen kömpii kuorestaan; miltä tuntuu perhosen mieli, kun se ensi kertaa koettelee nuoria tuoreita siipiään päiväpaisteessa ja raittiissa ilmassa; mitä miettii tyttönen, kun hän on ennättänyt nuoruuden kynnykselle ja ikävöiden haluaa syliinsä sulkea tuntematonta tulevaisuutta?

Ken tietää tämän?

Seuraaville lehdille olen koettanut piirtää osan niitä mielentiloja ja tunteita, jotka kummallisten, outojen lintujen tavalla liitelevät lapsuuden ja nuoruuden rajalla. Niitä on vaikea pyytää ja ehkä en olekaan onnistunut. Olen ensimmäisenä valmis myöntämään, ettei sitä, mitä tytön sydämessä on

hienointa, se mikä on hänelle kaikkein pyhintä ja kalleinta ja jota tahtoisin kutsua lapsuuden enkelin jäljiksi hänen sielussaan — koskaan voi selittää ja koskettaa. Sillä se on se näkymätön, hänelle itselleen puoleksi tuntematon lanka, joka sitoo hänet hänen elämänsä alkuun ja päämäärään — Jumalaan.

Kuitenkin olen koettanut viitata siihen edesvastaukseen, joka teitä odottaa elämässä. Elkkää siitä säikähtykö. Vasta silloin kun tunnemme itseämme ei ainoastaan iloisiksi lapsiksi, vaan ihmisiksi, joilla on tärkeä tehtävä, — vasta silloin saa elämämme oikean muodon ja sisällön.

Nuoret lapset! Reippaat tytöt! Elämä on niin suurta ja rikasta ja maailma niin ihana. Nauttikaa niitä, mutta oi sidotu in silmin. Rakastakaa, uskokaa, toivokaa ja tehkää työtä rohkein sydämin, — kas se on tehtävänne!

Tässä kertomuksessa esiintyy melkein yksinomaisesti tyttöjä ja siihen on syynä se, että se alkuperäisesti oli aiottu "Nya Trollsländan" nimistä sanomalehteä varten, jatkoksi erääsen samassa lehdessä olleeseen kertomukseen poikien kumppanuudesta. Mutta kun se kasvoi liian isoksi Trollsländaa varten, täytyi sen lähteä maailmalle eri kirjasena.

Helsingissä Marraskuulla 1889.

Tekijä.

No, Bella, joko nyt ensimmäisenä aamuna myöhästytään koulusta? — murisi Leena ja rumautti halot uunin eteen. — Kello käy kahdeksatta, ja muut ovat jo kahvipöydässä.

Bella nousi istualleen ja hieroi silmiänsä. Olihan nyt 15 päivä Tammikuuta. Ja se oli häneltä vähällä unhottua! Joululuvalla oli hän tottunut nukkumaan näin kauan. — Kahdeksatta! Hyväinen aika, mitä äiti nyt sanoisi? Bella oli eilen luvannut hakata sokuria ja ommella pari nappia Pentin liiviin, ennenkuin hän menisi kouluun. Nyt kysyttiin sukkeluutta.

— Leena kulta, kylpy tänne! En uskalla kai olla kylpemättä.

Hän pistihe rohkeasti kylmään veteen, hankasi itsensä karkealla pyyhinliinalla, kunnes oli punainen kuin krapu ja tuota pikaa oli hän vaatteissa. Tukan järjestämiseen ei mennyt paljon aikaa, se oli onneksi lyhyt, ja nyt oli hän valmis.

Ruokasalissa olivat vanhemmat ja sisarukset jo kahvipöydässä, kun Bella tuli. Äiti osoitti hymyillen sokuriastiaa, joka oli täyttänyt itsensä, ja Pentti nyki nappejaan, joita hän oli ommellut niin vahvalla rihmalla, että siihen olisi voinut ripustaa naulan painoja. Pienet siskot, Lulle, Liisi ja Helmi takertuivat häneen kertoakseen asioitaan, ja kotvan aikaa kului, ennenkuin hän ystävällisellä tavallaan pääsi niistä ja saattoi ruveta ruoalle.

Tammikuun aamu oli kylmä ja kirkas ja hän tuli koululle hehkuv in poskin. Sielläkös melua ja pakinaa! Se kuului aina porstuaan saakka. Etehin en oli täynnä tömiseviä, hengästyneitä, juttelevia tyttöjä, jotka riisuivat päällysvaatteitaan ja koettivat huutaa toinen toistaan kovemmin.

— Päivää, Ada!... Päivää, Pelle!... Päivää! Päivää! — kuului joka taholta. — Onnellista uutta vuotta, Kerttu! ... kuinka olet voinut? Mitä olet tehnyt joululuvalla!... Minä olen ollut maalla... Vai niin!... Oletko saanut paljo joululahjoja? — y.m., y.m. puhui sadottain innokkaita suita.

Johtajatar tuli ystävällisesti tervehtien sinne ja koetti hillitä niitä, mutta se onnistui vaan hetkeksi. Kysymyksiä ja vastauksia, huudahduksia ja naurua tulvaili joka puolelta, oli niin hauskaa taas nähdä toisiaan ja kerrottavaa oli niin paljon huvittavaa ja tärkeää.

Bellaa ympäröi heti joukko tovereita. Hän oli kaikkien lemmikki, hänen suosiotaan hakivat kaikki kilvan ja hemmottelivat häntä kaikin voimin.

Agnes Lund tarttui hänen käteensä ja veti hänet mukanaan. — Tulehan tänne, niin saat nähdä ihka uuden puhkioni. Minä olen niin kauan toivonut itselleni valkoista Angorapuhkiota, semmoista kun on Emelie Rosenskjöldillä, ja nyt isä antoi minulle semmoisen joululahjaksi. — Ei, odotahan, Bella, sinun täytyy ensin katsoa tätä, — huusi Lilli Enestam. — Nämä kellon vitjat sain minä. Eivätkö ne ole ihmeen kauniit?

— Kuule, Bella, — huusi eräs kolmas, — saitko sen kirjan jota toivoit?

— Bella, tulepa tänne, niin saat jotakin makeaa. Me otimme vasta eilen makeiset joulukuusesta ja minä otin mukaani muutamia paraimmista sinulle.

— Bella, tahdotko uusimman valokuvani? — kysyi Jenny Stenman, eräs kaunis, hiukan turhamainen tyttö, jolla oli kiharoittu otsatukka ja puku uusimpien kaavojen mukaan. Hän ojensi kuvansa Bellalle, joka hymyillen pudisti päätään.

— Kiitos, Jenny, minä pidän enemmän siitä mikä minulla jo on. Se on yksinkertaisempi.

— Niin, minä olin nuorempi silloin, — vastasi Jenny ja katseli mielihyvällä kaunista muotoaan.

— Bella, nyt täytyy sinun tulla hiukan meidän puheille, — huusi pari tyttöä tunkeutuen muiden edelle.
— Mehän tuskin olemme saaneet sanoa sinulle hyvää päivää.

Bella oli kuin myllyssä. Hänen täytyi kuunnella kaikkia, vastata kaikille, olla ystävällinen ja jakaantua vähintäinkin kahteenkymmeneen osaan ettei loukkaisi ketään. Hänellä oli kummastuttava taito riittää kaikille eikä kukaan voinut oikeastaan kehua, että oli hänelle läheisempi ystävä kuin muutkaan.

Toverien melutessa hänen ympärillään, huomasi hän viimeisellä penkillä luokahuoneessa erään uuden tulokkaan, joka ei ollenkaan näyttänyt muista huolivan. Se oli eräs pitkä, tummaverinen tyttö vakavilla ruskeilla silmillä. Hän selaili kirjaansa, heitti välistä kärsimättömän katseen kelloon, mutta ei välittänyt niistä uteliaista katseista joilla tyttöparvi häntä tarkasteli.

— Kuka on tuo uusi? — kuiskasi Bella ja katsoi viimeiseen penkkiin päin.

— Hänen nimensä kuuluu olevan Rappe, — kuiskasi Siiri Linder vastaukseksi, — maalta. Serkkuni Elna on paljon kertonut eräästä hyvin kummallisesta työstä, joka asui lähellä heitä ja jonka nimi oli Hanna Rappe. Olisipa hauska tietää onko se hän.

Nyt soitettiin ja kaikki luokat kokoontuivat rukoukseen. Bella ei malttanut kuunnella paljon ollenkaan, hänen katseensa kääntyivät yhä tuon uuden toverin puoleen, joka seiso paikallaan vakavana ja melkein synkkänä.

Tunnin kuluessa, kun todistukset tarkastettiin ja läksyt määrättiin, oli Bella hyvin hajamielinen. Hän huomasi alinomaan katselevansa tulokasta takimaisella penkillä ja ajattelevansa, mimmoinen tuo mahtaisi olla. Ei hän ainakaan näyttänyt ystävälliseltä ja vastasi melkein jörömäisesti johtajattaren kysymyksiin.

Kun heidän piti lähteä, koetti Bella lähestyä häntä, mutta se ei onnistunut. Itse oli hän ujo ja toinen vetäytyi tahallaan syrjään. Tytöt sitä paitse eivät jättäneet Bellaa rauhaan; kaksi heistä tarttui hänen käsivarteensa ja veivät hänet mukanaan, vilkkaasti keskustellen.

— Hän on hyvännäköinen tuo Rappe, — sanoi Lilli Enestam kun he tulivat ulos kadulle.

— No, enpä juuri tiedä, — arveli Agnes Lund. — Näittekö että hänen pukunsa oli tehty paksuimmasta puolivillaisesta, joka ei kelpaisi meidän piioillemmekaan.

— Hän on ehkä köyhä, — puolusti Bella.

— Entä millainen palttoo hänellä oli! — jatkoi Agnes kiivaasti moittien. — Pitkä ja suora kuin säkki ja taskut tämän koululaukkuni kokoiset. Hän kulkee kädet taskussa kuin katupojat ja käyttää lapasia.

— Mutta hyvän näköinen hän on, — intti Lilli. — Hiukset muodostavat niin kauniita suortuvia otsan kohdalla ja hänen silmänsä!... En minä ole ennen nähnyt semmoisia silmiä.

Seuraavana päivänä olivat Bellan ajatukset niin kiinni tuossa uudessa toverissa, että hän pari kertaa vastasi opettajallekin päin seiniä. Silloin lensi hän tummanpunaiseksi hämmästyksestä; semmoista ei ollut hänelle juuri ennen tapahtunut. Vakavalla ponnistuksella koetti hän nyt kuulla opettajan sanoja, mutta tuon tuostakin täytyi hänen salaa tarkastaa Hanna Rappea. Hän huomasi kuinka hyvästi Hanna vastasi, — ei tyttöjen tavallisella epävarmuudella, — kuinka taitava hän oli kaikissa aineissa, kuinka hän kohteli opettajia ja tovereita jonkunmoisella jäykällä välinpitämättömyydellä, joka teki mahdottomaksi lähestyä häntä. Tämä ikäänkuin kiihoitti Bellaa, joka ei koskaan vielä ollut kokenut tylyä kohtelua.

Heidän koulusta lähtiessä tuli sattumus hänelle avuksi. Hän huomasi uuden toverin hakevan toista kalossiansa ja kiiruhti hänelle avuksi. Vähän aikaa etsittyänsä, löysikin hän erään parittoman ja vei sen tarjolle.

— Tämäkö se on sinun? — kysyi hän. — Tässä on H.R. Mikä on ristimänimesi?

— Hanna, — vastasi toinen ja nyt Bella sai häneltä ensimmäisen ystävällisen silmäyksen.

— Hanna! Se on minun lempinimeni, — huudahti Bella iloisena. — Onpa oikein hauskaa että sinulla on se nimi. Missä asut, saanko saattaa sinua kotiin?

— Minä asun Annankadulla, — vastasi Hanna, vaan ei ollut huomaavinaan jälkimäistä kysymystä.

Mutta Bella oli vakavasti päättänyt että hänen piti päästä tämän kummallisen toverin tuttavuuteen. Hän sieppasi sentähden päällysvaatteensa seinältä ja tavoitti Hannan portailla.

— Saanko saattaa sinua? — pyysi hän ja äänessään oli jotakin, jota Hanna ei voinut vastustaa. — Minä asun aivan lähellä Annankatua, niin että meillä kuitenkin on sama matka.

— En minä ole mikään hauska kumppani, mutta tule jos tahdot.

He kulkivat äänetöinnä jonkun aikaa. Vihdoin sanoi Hanna tyllysti:

— Luokkalaisesi turmelevat sinua, näen minä.

Bella punastui eikä tietänyt oikein mitä vastata.

— Minä tunsin erään tytön, — jatkoi Hanna, — joka oli hyväluontoinen niinkuin sinä, mutta jonka tädit ja toverit kerrassaan turmelivat. Hän tottui niin aina saamaan kaikki mielensä mukaan ja olemaan muiden huomion esineenä, ettei hän sitten koskaan ollut tyytyväinen jos eivät kaikki häntä ihailleet ja kumarrelleet. Pelkään että sinäkin menet pilalle jos vaan et ole varoillasi.

Pistos Bellan omassatunnossa osoitti ettei Hannan arvelu ollut ilman syytä. Bellan iloinen hymy katosi ja hän kysyi levottomasti: — luuletko todellakin että minä menen pilalle?

— Olisipa hyvin kummallista jos ei niin kävisi. Kun aina on huomion esineenä, kun yhä syötetään ystävyyden osoituksilla, suudelmilla, hyväilyllä ja imartelulla, niin on se yhtä epäterveellistä luonteen kehitykselle kuin makeiset vatsalle.

— Sepä ei ole totta että toverit imartelevat minua, — huudahti Bella juonikkaan lapsen tavoin; — he pitävät minusta todellakin. Mutta mitä se sitä paitse sinuun koskee? Mitä sinun tarvitsee ruveta minua tuomitsemaan kun emme vielä kahta päivää ole toisiamme nähneet? Siihen et ole suinkaan oikeutettu.

Nyt oli Hannan vuoro punastua ja hän vastasi jotenkin tyllysti:

— Minäpä aina sanon mitä ajattelen enkä sille mitään taida jos totuus sinusta tuntuu karvaalta.

Nyt kulkivat vähän matkaa äänetöinnä, kumpikin oli hiukan loukkautunut. Vihdoin pakotti Hannan järki häntä myöntämään että Bella oli oikeassa. Olihan hän vieras, eikä tarvinnut toiselle työntää mielipiteitään. Mitä liikutti tyttöjen käytöskään häntä? Ei vähääkään. Eikä Bellakaan, ei hän ollut oikeutettu häntä suututtamaan. Hän voitti jäykkyytensä, tarttui Bellan käsivarteen ja virkkoi äänen vivahduksella joka saattoi Bellaa kummastuen katsomaan häneen: — suo anteeksi!

Mistä tuli nyt hänen ääneensä tuo lempeys ja vienous, joka meni suoraan Bellan hellään sydämmeen? Hän puristi hiljaa Hannan kättä ja koska jo oli omalla nurkallaan erosivat he päätä nyykyttäen.

Bella ajatteli koko päivän tuota uutta toveria. Hän *oli* tosiaankin kummallinen, kaikista muista erilainen. Niin tily ja kuitenkin miellyttävä. Ja kuinka hän puhui, — melkein kuin aikaihmiset. Mutta ei hänen pitäisi vaan esiintyä tuommoisena holhojana, sitä ei Bella aikonut kärsiä.

Pitkö Bella hänestä? *Ei*. Tai ... ehkä sentähden vähän, sillä hän näytti niin vilpittömältä. Mutta varmaankin hänellä oli kova ja paha sisus. Kun saattoi sanoa että toverit imartelivat! Sehän oli yhtä kun jos syyttäisi heitä viekastelemisesta. Niin hän oli varmaankin ilkeä. Mutta mistä sitten tuli tuo lempeä: suo anteeksi! Bella pudisti kummastellen päätään eikä tietänyt oikein mitä uskoisi.

Bella Palmfeltin koti ei ollut rikas eikä köyhäkään, mutta se oli hyvä koti sanan paraimmassa merkityksessä. Hänen isänsä oli tavattoman rehellinen, vaatimaton ja harvapuheinen, vaan myöskin miellyttävä ja teki väsymättömästi työtä perheensä eteen. Hänen äitinsä oli noita vieroja ja kuitenkin lujaluontoisia naisia, jotka vähääkään häärimättä vastustamattomasti vaikuttavat ympäröiviinsä. Hän oli ollut opettajattarena ennenkuin joutui naimisiin, hänellä oli ollut monta lasta kasvatettavina sekä oppinut rakastamaan ja ymmärtämään niiden erilaisia luonteita. Kun hän sitten sai omia lapsia, koetti hän kasvattaa heitä niiden periaatteiden mukaan, joita hän paraimpina piti, eikä ilman mitään suunnitelmaa, "umpimähkään", niinkuin monet äidit paha kyllä tekevät. Moni piti häntä ankarana, siitä syystä, että hän joskus lapsiltaan kielsi muiden mielestä viattomia huvituksia. Mutta hän tiesi omasta kokemuksesta, kuinka kovalta elämä sittemmin tuntuisi heistä, jos hän niiden pienenä ollessa hemmotteli heitä ja totutti aina tekemään heidän oman tahtonsa mukaan.

Vanhin poika, Pentti, oli isäänsä, älykäs, vaatimaton nuorukainen, jolla oli hyvät numerot koulussa ja

hiljainen luonto. Hän oli seitsemäntoista vuoden vanha ja oli ystävällisellä, toverin kannalla kahta vuotta nuoremman sisarensa Bellan sekä ylipäänsä tyttöjen kanssa. Jos äiti olisi voinut, olisi hän pannut nämät lapsensa yhteiskouluun, mutta semmoista ei vielä ollut, kun nämä alottivat koulunkäyntiään. Mikä hyvä siitä, arveli hän, että veli ja sisar eroitetaan sinä aikana, kun yhteinen työ ja monet vakavat riennot voisivat sitoa heidät toisiinsa koko elämän ajaksi? Hän koetti nyt kasvatuksensa kautta lähestyttää heitä toisiinsa niin paljon kuin mahdollista, siten poistaakseen eriskasvatuksen vaikutuksia.

Bella oli niinkuin tavallisesti sanotaan "suloinen tyttö". Hän oli iloinen ilman vallattomuutta, sekä niin luonnollinen ja vaatimaton, ettei häneen pystynyt toverien ja omaisten jumaloitsemiseenkaan. Hän oli hyvin tunnollinen, osasi aina läksynsä, auttoi kaikkia ja uskoi hyvää kaikista. Mutta hän oli liian herkkäluontoinen ja siinä oli hänen suurin vaaransa. Hänestä olisi hyvin helposti voinut tulla tuommoinen "suloinen tyttö", joka ei olekaan mitään muuta kuin suloinen, joka ei ajattele, ei muodosta itselleen omaa mielipidettä, ei toivokaan maailmassa muuta, kuin saavansa olla pikku suloinen, huoleton nukke. Hänen äitinsä näki tämän ja koetti karaista hänen luontoansa. Häntä pelotti toverien silmitön rakkaus, joka niin pian voisi saattaa tätä pehmeää, kehittymätöntä luonnetta harhailemaan.

Nuoremmissa lapsissa oli kaikenlaisia eri aineksia, joista hyvä kasvatusta voisi saada jotakin kunnollista. Niissä oli itsepintaisuutta ja uhkamielisyyttä, kiivautta ja vallattomuutta, vaikeita loukkauskiviä kasvattajalle, mutta ei läheskään pahimpia. Ja äidin lempeän kurin alla muodostuivat nekin vähitellen siksi, mitä ymmärretään nimityksellä jalo luonne.

Kun Bella tuli koulusta, meni hän äitinsä luo kertomaan uudesta tuttavuudestaan. — Et usko, äiti, kuinka kummallinen hän on ja erilainen meistä kaikista. Olisipa kumma tietää käsittäisitkö sinä edes häntä. Ajattelepa, kun hän kerrassaan piti minulle saarnan ensi kertaa kun puhelimme keskenämme.

Rouva Palmfelt kuunteli tarkkaan. Hän iloitsi sydämessään siitä, ettei tuo uusi toveri ainakaan hemmottelisi Bellaa. Ja kun hän näki kuinka innostunut hänen tyttärensä oli tuon uuden toverin tähden ja itse tahtoi tutkia josko tämä tuttavuus sieti kannatusta eli ei, lupasi hän, että Bella saisi kutsua Hanna Rappea luokseen.

Bella iloitsi tästä itseksensä kokonaisen viikon kuluessa ja koetti sillä aikaa lähestyä Hannaa. Hän meni aina tuntien lomassa istumaan Hannan viereen ja koetti päästä hänen kanssaan keskustelemaan. Toisinaan se onnistuikin, kun Hanna oli sillä tuulella, vaan välistä sai hän vain lyhyitä, jörömäisiä vastauksia tai joku: — anna olla rauhassa!

Bella ei kuitenkaan väsynyt. Vastustamaton myötätuntoisuus veti häntä Hannan puoleen ja toverit huomasivat kateudella, kuinka hän yhä useimmin haki Hannan seuraa ja hylkäsi heidän. Se harmitti varsinkin Jenny Stenmania ja Agnes Lundia, jotka kumpasetkin olivat rakastuneet häneen ja kilvan koettivat voittaa hänen ystävyystään tarjoomalla hänelle kosolta karamellia ja salaisuuksia. Bella oli ystävällinen heille niinkuin muillekin, mutta hän väsyi kohta heidän tyhjistä löpötyksestään ja ikävi Hannan raitista puhetta, jossa aina oli tarmoa ja pontta.

Hannan umpimielisyys ja tuntuva etevyys harmitti heitä. Alussa koettivat he hakea hänen suosiotaan, olihan hän luokan paras oppilas, mutta Hanna teki kaikki heidän ponnistuksensa tyhjiksi tylyllä: — jättäkää minut rauhaan. He silloin vetäytyivät takaisin kostonhimoisina, eikä suinkaan vähentänyt heidän pahaa mieltään se, että Bella niin mielellään näkyi olevan Hannan seurassa.

Neljännellä luokalla oli monenlaisia tyttöjä ja siitä syystä ne harvoin kaikki olivat yksimielisiä. Siellä oli lapsellisia, kehittymättömiä tyttöjä, jotka lomahetkinä vielä leikittelivät paperinukkeilla ja sen semmoisella. Siellä oli elämään miltei jo kyllästyneitä nuoria neitosia, jotka olivat olleet suurissa seuroissa ja puhuivat tanssiaisista ja herroista kokemuksella, joka muutamissa herätti kateutta, toisissa naurua. Siellä oli vielä muutamia oikein "poikamaisia tyttöjä", jotka harjoittivat kaikenlaista urheilua, olivat täynnä tepposia ja telmivät lomahetkinä. Ja vihdoin oli siellä joitakuuta vakavia ajattelevia tyttöjä, jotka tarkalla katseella seurasivat heitä ympäröivää elämää ja koettivat kasvattaa itseänsä niin hyvin kuin voivat. Bella oli niin sanoaksemme kaikkien näiden luonteiden rajalla: hän oli samassa lapsellinen ja ajattelevainen, naisellisesti miellyttävä ja reipas. Sentähden sopi hän niin hyvästi heidän kaikkien kanssa ja oli ainoa yhdysside kaikkien näiden eri aineksien välillä.

Kumma kyllä lähestyi Hanna ensin "lapsukaisia", niinkuin niitä luokalla nimitettiin, ja voitti heidän sydämensä kuuntelemalla ystävällisesti heidän paperinukke-juttujaan. Hän ei ollut kyllä itse koskaan nukkeilla leikkinyt, mutta häntä viehätti heidän vilkas mielikuvituksensa ja mitä kummallisimmat paperinukke-seikkailunsa. Ja sitten hänestä myös oli hauska se, että "lapsukaiset" uskalsivat olla lapsellisia vaikka kaikki heille nauroivat.

Kouluilla oli eräänä päivänä lupa kauniin ilman tähden ja pohjoissataman luistinradalla vilisi luistelevaa nuorisoa. Jäänpinta oli kiiltävä kuin iso karamelli ja lumikenttä sen takana kimalteli kuin valkoinen sokurileivos. Kaukaa haamoittivat Korkeasaaren ja Mustikkamaan rannat sumun verhossa ja

venäjän kirkko sekä komeat kivikartanot pohjoissataman varrella muodostivat kauniita kulisseeja tälle vapaalle, avaralle näyttämölle.

Päivemmällä nousi ankara lounastuuli ja ajoi pois radalta kaikki arat kurkut ja korvat. Enemmän karaistut jäivät. Joka seisoj horjumatta luistimillaan, saattoi antaa tuulen viedä itseensä ja kiittää hyvää vauhtia eteenpäin liikuttamatta yhtään jäsentä, kunnes lumivalli tuli eteen. Vaan voi kun piti palata! Silloin oli tuuli, kuin muuri vastassa, retuutti hameita ikäänkuin jos olisi tahtonut puistella niistä pölyn, ja painoi lakit niskaan, jospa olisivat olleet kuinkakin vahvasti päässä. Oikeastaan olisi pitänyt kotona pysyä tämmöisenä päivänä, mutta päiväpaiste ja kevätuuli vieköttivät taas ulos. Halulla nyt hengitettiin raitista ilmaa ja kihnustettiin vastatuuleen kumarruksessa kuin kaareva jousi.

Erään ratamajan luona seisoj joukko koulutyttöjä. Muutamilla oli luistimet jalassa ja he läähättivät oteltuaan ensikertaa lounastuulen kanssa. Toiset panivat juuri luistimiaan jalkaan, tai olivat katselijoina. Kaikki kuuntelivat innostuneina Jenny Stenmania, joka kertoi jotakin salaperäisellä äänellä.

— Ja sitten, — jatkoi hän, — tanssitti hän minua joka kerta ja nyt juuri ikäänkuin tulim alas radalle, tuli hän minulle vastaan ja ohimennen tervehti kohteliaasti sekä heitti minulle muiskun.

— Hyi, mikä hävyttömyys! — keskeytti Bella Palmfelt vihaisesti. — Vaan ehkä sinä erehdyit!

— Herrainen aika, Bella kulta, jopa se nyt oli koko asia! Hän on niin herttainen ja hieno, että minulla oli hyvä halu heittää muiskun takaisin hänelle. — Jenny katseli ympärilleen nauraen, ikäänkuin nähdäkseen minkä vaikutuksen hänen sanansa tekivät.

Bella hypähti seisoalleen ja hänen silmiinsä oli harmi nostanut kyöneleitä. — Voi sinua, Jenny, kuinka puhut! Olen varma, ettet tarkoita mitä sanoit, tahdot vaan ärsyttää minua.

Jenny nytkäytti niskojaan.

— Herrainen aika, Bella kulta, saan kai minä tässä asiassa ajatella mitä itse tahdon, — sanoi hän nyrpistynein nenin.

Muutamat tytöistä nauroivat, toiset näyttivät epäilevän. Olihan koko asia niin viaton, eihän kenenkään tarvinnut siitä suuttua?

— Minusta tuntuu, — arveli Alma Brennlund, eräs Jennyn hyvistä ystäväistä, — että kun meidän isämme ja äitimme ja tätimme ja serkkumme alituisesti meitä suutelevat, ei siitä kannata taivastella, kun siivo poika rohkenee heittää meille sormisuukkosen.

— Eipä kannatakaan ... niin se on minustakin, — kuului usea joukosta sanovan.

— Mutta sepä *on* tuhmaa, sentähden että ... sentähden...

Bellan oli aina vaikea puhua, kun oli tunteiden vallassa ja nyt kuohui hänen verensä ja sanat takertuivat kurkkuun. Eikä hän tietänyt, kuinka hänen oikeastaan pitäisi tätä seikkaa selittää, mutta sen vaan tiesi, että hän itse aina pitäisi moista käytöstä loukkauksena.

Samassa risahti kuusissa, jotka ympäröivät rataa, ja Hanna Rappe kömpi esiin. Hän oli tahtonut koettaa kantaisiko hanki ja oli saanut kahlata polvia myöten luminetoksissa. Sattumalta kuuli hän Alma Brennlundin viimeiset sanat ja nyt tuli hän Bellalle avuksi.

— Se on tuhmaa sentähden, että se *alentaa tytön arvoa*, — sanoi hän painolla ja katsoi kirkkailta silmillään vakavasti Almaan.

— Sepä on kaunista, seisoo piilossa ja kuuntelee muiden salaisuuksia, — tiuskasi Jenny Stenman. — Neiti Rappe ei varmaankaan ole itse mikään pyhimys, kun kaikki otetaan lukuun.

— En suinkaan, — vastasi Hanna tyyneesti, mutta minä ylönkatson keikastelijoita.

— Kas, onhan sinulla luistimet mukana, — huudahti Aina Berg, joka tahtoi kääntää keskustelua muihin aineihin. — En tietänyt että osaat luistella.

— En osaakaan, — vastasi Hanna, — mutta aion harjoittaa.

— Harjoittaa! Täälläkö? — Ja tytöt näyttivät miltei säikähtyneiltä.

— Kuinka niin? Onko se kielletty?

— Ei, ei, mutta luulin vaan, ettet tahdo joutua pilkan esineeksi.

Täällä on niin paljon joukkoa.

— Mitäpä siitä? Ovat kai ne kaikki alussa olleet samanlaisia kuin minäkin, — nauroi Hanna ja pani luistimet jalkaan.

Tytöt ihmettelivät itsekseen, ettei Hannaa hävettänyt näyttää taitamattomuuttaan. Jenny Stenman käänsi ylenkatseellisesti hänelle selkensä. — Hänellä ei ole enemmän älyä kuin meidän lehmällä, — virkkoi hän.

Bellakin oli vasten tahtoansa hiukan hämillänsä Hannan käytöksestä. — Jospa olisit tullut tänne jonakin iltana kun täällä ei olisi ollut ketään, — arveli hän varovaisesti.

— Sinäkin Brutoni! — lausui Hanna hymyillen, jonka raitis tuuli ja ajatus uudesta huvituksesta panivat hyvälle tuulelle. — Todistakaa, että olen väärässä, niin herkeän paikalla. Minusta tuntuu, että teidän päinvastoin pitäisi olla minulle kiitolliset siitä lisähuvista, jonka saatte minun kömpelömyyteni tähden.

Joukko huvimajan luota hajosi. Kaukana nähtiin Jenny Stenmanin piirtävän niitä kauniimpia pyörtöjä jään pintaan; häntä seurasi puoli tusinaa lyseolaisia, jotka silmittömästi ihailivat häntä. Hänen kauniit silmänsä loistivat otsatukan alta, hakien mieltymystä kaikkialla, ja ahtaasen kureuumaan puristettu siro vartalonsa liikkui niin pehmeästi ja viehättävästi, että lyseolaiset arvelivat, etteivät koskaan olleet nähneet mitään kauniimpaa nukkea. Kun hän väsyi, mikä usein tapahtui, kiiruhtivat he kilvan kuljettamaan häntä kelkkatuolilla. Hän silloin tuon tuostakin päästi pieniä lapsellisia huutoja muka pelosta, joka kerta kun kelkka teki jonkun jyrkän käänteen, tai kun he huimalla vauhdilla olivat ajaa jonkun päälle. Mutta hän samassa nautti siitä että niin täydellisesti oli ohjaajansa vallassa.

Radan toisessa päässä teki Hanna ensimmäiset kokeet jalossa luistelutaidossa. Joka tuulen puuska, joka halkeama jäässä saattoi hänet lankeamaan, mutta hän nousi aina yhtä rohkeasti, huolimatta ohitsekulkijain satunnaisesta hymystä. Hänen harras toivonsa oli, että pian voisi siksi hallita liikkeitään, ettei niin helposti joutuisi ankaran lounastuulen uhriksi.

Eräs nuori ylioppilas, johonka hän oli tutustunut kotipuolellaan, tuli tarjoamaan hänelle apuansa. Hän oli hyvin siro ja hieno ja luisteli niinkuin koko maailman ihailevat katseet olisivat häntä seuranneet.

— Neiti Rappe, saanko kunnian tarjota teille käsivarteni nojaksi? — sanoi hän ja tarjosi hiukan mahtavasti Hannalle kättänsä.

— Ei kiitos, — vastasi Hanna lyhyesti, — tulen minä toimeen ilmankin. — Ja hän kääntyi pois päin ja ponnisti edelleen hoiperrellen.

— Siunatkoon näitä hameita! — huudahti hän kärsimättömästi Bellalle, kun tämä hetken kuluttua lähestyi häntä. Milloin ne kiertyvät jalkoihini, niinkuin siima onkivavan ympärille, milloin heiluvat ne, kuin mikähän lippu tuulessa. Maltapa, niin saat nähdä, että kerran vapaudun näistä säikeistä ja hankin itselleni puvun oman mieleni mukaan.

Bella ei hetkeäkään epäillyt, ettei hän sitä tekisi. Mutta hän arveli itsekseen, tulisiko hän tekemään samaa. Hannalla oli niin kummallisia uusia aatteita, mutta hän oli oikeassa niin monessa suhteessa, niin minkätähden ei tässäkin? Ja Bellasta alkoi jo tuntua, kuinka hengitys kävi raskaaksi ja liikkeet kankeiksi sen puvun tähden, jota hän käytti.

— Kas siellä on veli Pentti, joka opetti minua luistelemaan, — huudahti hän iloisesti ja osoitti erästä nuorukaista. — Etkö tahdo antaa hänen taluttaa itseäsi, hän on vahva kuin jääkarhu.

— Ei kiitos, en minä tarvitse mitään apua, — lausui Hanna ylvästellen ja kaatui samassa halkeaman johdosta.

— Näetkö kuinka ylpeys käy lankeemuksen edellä, — nauroi Bella. — Tule tänne, Pentti, ja ojenna voitettulle sankarittarelle kätesi!

Hanna heitti katseen Pentin vakavaan muotoon, yksinkertaiseen pukuun ja karhumaiseen ryhtiin ja rauhoittui. Hän ojensi Bellan veljelle kätensä ja tämä veti hänet ylös paremmin kovakätisesti kuin ritarillisesti.

Bella unhotti pitkäksi aikaa luistelemisen, nauttiaksensa Hannan ja Pentin somasta kulusta vastatuulella: Hanna häilyi sinne ja tänne niinkuin kellon läpäsin, Pentti taas nojasi häntä isällisellä katsannolla. Vihdoin pääsivät he suurella vaivalla huvimajan luo, jossa Hanna läähättäen ja nauraen vaipui alas penkille.

Bella luisteli muiden luo ja he muodostivat jonon. Pehmeästi ja notkeasti kiitivät he tasaisin liikkeisin

eteenpäin ja kaikki nuoret päät taipuivat samaan tahtiin. He olivat vähän sievien lumpeen kukkien näköisiä, jotka aaltojen mukana nousevat ja laskeutuvat.

Jenny Stenman yhtyi heihin. Hän oli juuri tavannut tuon hienon ylioppilaan, joka päivitteli Hannan epäkohteliaisuutta. Ja nyt kun juuri sattui katsahamaan rantaan, näki hän Hannan, nojaten eräisen nuorukaiseen, suuntaavan matkaansa huvimajaa kohti.

Jenny tirsкуi pilkallisesti: Onpa tuo Rappe kaikkein tuhmin olento, minkä koskaan olen nähnyt. Äsken antoi hän rukkaset herra Hallgrenille, joka ystävällisesti tarjosi hänelle apuansa, ja tuossa luisteli hän nyt käsi kädessä erään ylenkatsomansa "keikastelijan" kanssa.

— No mutta, Jenny kulta, — sehän on Pentti! — huudahti Bella nauraen kohti kurkkua. Otaksuminen että Pentti olisi keikastelija, huvitti I häntä sanomattomasti.

Jenny näytti nololta, mutta jatkoi: — entä sitten! Ei hän ole oikeutettu olemaan epäkohtelias toiselle ja kohtelias toiselle. — Se on kaikkia hienoja tapoja vastaan.

Bella alkoi suuttua Hannan puolesta ja piti Jennyn puhetta tuhmana.

— Tietysti täytyy tytöllä olla oikeus vastaanottaa palvelus tai kieltäytyä siitä, — sanoi hän. — Minkätähden tarvitsisi hänen vastaanottaa apua semmoiselta, josta hän ei pidä.

— Bella kulta, kuinka lapsellinen sinä olet! Kuinka kävisi meidän tanssiaisissa ja pidoissa, jos tyttöjen sallittaisi näyttää mieltymystään ja vastenmielisyyttään.

— Mutta niinpä *pitäisi* kuitenkin olla, — intti Bella odottamattomalla lujudella. — Raukkamaista on näyttää mieltymystä semmoisissa tapauksissa, jolloin tunne käypi päinvastaiseen suuntaan. — Elä viitsi matkia Hanna Rappea, sanoi Jenny pistävästi. — Kyllähän me tiedämme että sinä olet saanut häneltä mielipiteesi.

Bella punastui harmista. — Se ei ole totta, sinä olet ilkeä, Jenny. Minä olen aina ajatellut ja tulen aina ajattelemaan niin.

— Minä olen samaa mieltä kuin Bella, — keskeytti Aina Berg hiljaisesti.

— Ja minä pidän Jennyn puolta, — sanoi Alma Brennlund. — Olisihan se kauhea loukkaus pojalle, jos hän tulisi esimerkiksi tanssiin pyytämään ja saisi kiellon.

— Ei kukaan kelpo tyttö annakaan semmoista kieltoa ilman syytä. — Bellan ääni väräsi hiukan.

— Syytä! Vielä mitä! Ehkä semmoisesta syystä, että poika on hänelle sormisuikon heittänyt.

Äsken voitettu harmi syytti uudestaan ja pani Jennyn posket hehkumaan.

— Voi Bella kulta, kyllä koko maailma silloin kääntyisi ylös alas, jos ihmiset saisivat esiintuoda kaikki tunteensa.

— Ainakin se muuttuisi rehellisemmäksi, — väitti Bella, joka himmeästi tunsu, että seuraelämän korean pinnan alla piili paljon epärehellisyyttä.

— No, ei tästä kannata sen enempää väittää, — virkkoi Jenny loukkautuneena. — Sinä taidat tahtoa kumota kaikki, mikä kuuluu hyvään ja totuttuun tapaan. Enpä kuitenkaan luule, että siten tulet parantamaan maailmaa ja ihmisiä ... et sinä eikä Hanna Rappe.

Nämä viimeiset sanat lausuttiin kostonhimoisella äänellä, mutta Bella ei huomannut sitä. Hän näki Hannan lähestyvän luistimet kädessä. Hannan suorassa katseessa ei ollut enää harmin jälkeäkään, kun hän, ojentaen Jennylle kättä, sanoi: — suo minulle anteeksi, minä en aina punnitse sanojani!

Jenny mutisi jotakin kuulumatonta ja kiiruhti kotiin muiden edellä.

Bella sai hänet kiinni. — Elä ole pahoillasi, Jenny, — pyysi hän ystävällisesti, — en ole tahtonut loukata sinua. Ehkä olenkin liioitellut. En ole vielä kylliksi ajatellut näitä asioita.

Jenny näytti yhä vaan suuttuneelta. — En ymmärrä, kuinka sinä voit olla niin lapsellinen, Bella, ja tekeytyä mahtavaksi näin pienissä seikoissa. Mitä se tekee, jos pojat ovat kohteliaita tytöille ja näyttävät pitävänsä heistä, ei suinkaan siinä ole mitään pahaa?

— Saavathan ne olla ystävällisiä ja kohteliaita, senhän meidän kaikkien pitää olla kaikkia kohtaan. Mutta löytyy raja, Jenny, jonka toiselle puolelle ei pidä mennä. Äiti on puhunut minulle tästä ja sanonut,

että meidän tyttöjen täytyy itseämme kunnioittaa, emmekä saa sallia keneltäkään liikaa rohkeutta. Muuten meistä tehdään leluja, joita jokainen pitää oikeutenaan hypistellä.

Jenny tiuskasi. — Kuinka lapsellinen sinä olet. Sinä et aavistakaan, ettei se useinkaan ole leikkiä, vaan täyttä totta — tuommoinen kohteliaisuus. Jospa vaan tietäisit, mitä kaikkea pojat ovat minulle puhuneet! Minun on ollut oikein vaikea särkeä niin monta sydäntä.

Mutta yhdestä toiseen, oletko lukenut erästä kirjaa jonka nimi on "Betsy tai murtunut sydän"? Etkö! Sen sinun täytyy välttämättömästi lukea. Minäpä lähetän sen sinulle, niin saat nähdä että pidät siitä.

— Sitä en usko, — vastasi Bella, — mutta minä kysyn äidiltä saanko sitä lukea.

— Joutavia! Kuinka sinä olet itsenäisyyttä vailla Hänellä nyt ei varmaan ole mitään sitä vastaan, että sinä sen luet. Se on niin viehättävä, että minä kahtena iltana perätysten valvoin ja luin sitä kello kolmeen.

— Hyvästi, Jenny, nyt täytyy minun lähteä.

— Hyvästi, rakas pikku Bella. Elä nyt vaan muutu tuommoiseksi ikäväksi pyhimykseksi, joka pitää itsensä kaikkia muita parempana.

Rata oli nyt käynyt melkein tyhjäksi. Lounastuuli oli päässyt itsevaltaiseksi, ajoi pitkin jäätä katkonaisia havun oksia, paperilippuja ja papyrossin päitä. Ympärillä olevat kuuset kuiskailivat keskenänsä. Ne olivat kuulleet ja nähneet niin paljon virkaansa toimittaessa. Uusia ajan virtoja, jotka liikkuvat nuorten joukossa, siellä täällä sirottaen siemeniä hyvään maalajiin, ja sitkeitä vanhoja juurivesoja, joita oli mahdotonta kitkeä pois, sillä niiden juuret ylettyivät syvälle maan poveen.

— Pikku siskojen piti keittää nekkvoja pihalla ja Pentti on tehnyt mainion kelkkamäen, etkö sinäkin Hanna tulisi meille jälkeen puolenpäivän?

Levottomuus punotti Bellan poskia ja hän jatkoi: — äitikin käski sanoa terveisiä ja pyytää, että sinä tulisit. — Ja kun Hanna näki, kuinka Bella toivoi hänen tulevan, vastasi hän hetken epäiltyänsä myöntävästi. Bella juoksi kotiin edeltäpäin ilmoittamaan sitä iloista uutista siskoilleen, jotka juuri olivat mäkeä korjailemassa ja puita keräilemässä nekkupalkeaa varten. Tämä oli sytytettävä neliskulmaisen lumimajan keskelle, johon olivat kokoelleet rahia ja kaikenmoisia leluja. Kun Hanna hetken kuluttua saapui, alkoi mäenlasku. Mäki oli jyrkkä ja tasainen ja vei hyvää vauhtia koko pihan läpi ulos kadulle. Lulle heittäysi taitavasti vatsalle "Polle'ensa", levitti säärensä ja laski alas, niin että paukkui ulkokuoneiden nurkissa. Pentti oli niin reipas, että hän seisoi kuin sirkuksessa ajaja "Ajax'insa" selässä ja tuskin räpytti silmiään hurjimmassakaan vauhdissa. Mutta kerran kävi hänellekin hullusti: Hän joutui luminetokseen, sillaikaa kun Ajax omin päin jatkoi kulkuaan, ja löi niskansa keittiön portaihin.

Tytöt ohjasivat vuorotellen, sillä Hannalla ei ollut omaa kelkkaa. Hänen pitkät säärensä olivat yhä tiellä, istuipa miten tahansa, ja Bella oli ihan voimaton paljaasta naurusta, niin että hän alinomaa putosi kelkalta. Hän ihaili Hannaa, kun tämä ilman sanottavaa ponnistusta veti sekä hänen että Liisin ylämäessä ja kun hän nosti Bellan turkkineen pävineen vesisaumiolle istumaan. Lulle katseli silmät selällään tätä voimien osoitusta.

— Mistä olet tullut noin väkeväksi, Hanna Rappe? kysäsi hän.

— Siitä kun olen kyntänyt, syönyt hapanleipää ja kantanut puita, — vastasi Hanna iloisesti.

— Voi, oletko todellakin saanut kyntää? Sitä en minä ole vielä saanut, vaikka olen poika.

— Niin, näetkö, minä olin itse hevosenä. Meillä ei ollut hevosta eikä renkiä ja kun tuli kiire niin rupesin itse auran eteen ja vedin sitä potaattimaassamme.

— Ohoh! — huudahtivat lapset.

— Entä kuka ajoi?

— Eihän sitä silloin tarvittu ajajaa kun hevonen itse oli niin viisas. Se tiesi ihan mitä sen piti tehdä, ja kun vako oli kynnetty otti se potaattia ja pisti ne multa.

— Mutta miten se otti niitä? Suuhunko?

— Etujaloilla, — nauroi Hanna.

— Ei suinkaan hän voinut ottaa kuin yhden kerrallaan, — arveli Lulle.

— Kyllä, hänellä oli kori...

— Ehkä kuonossa, niinkuin Pontuksella Fågelvikissä, — ja molemmat lapset nauroivat sydämmellisesti Lullen sukkeluudelle. Heidän vilkkaassa mielikuvituksessa oli Hanna todellakin muuttunut hevoseksi ja tulvailemalla tuli nyt heidän kysymyksiään ja otaksumisiaan, joihin Hanna vastasi omituisella hauskalla tavallaan. Hän ihastutti heitä matkimalla lehmiä ja lampaita, kukkoa ja muita eläimiä, niin että mäenlasku heiltä unhottui ja he jäivät Hannan luo lumimajaan.

— Ja tiedättekö, kun meidän pässimme putosi jokeen äkkijyrkässä rannassa, hyppäsin minä perästä ja vedin sen maalle sarvista.

— Ohoh! Etkö peljännyt, että se puskisi sinua?

— Ei, Pelle pitää minua kunniaassa, sen jälkeen kun minä annoin sille selkään, kun se oli purrut rikki uuden onkivapani. Se on vaan silloin kun hän näkee jonkun juoksevan, kun hänkin lähtee perästä ja uhkaa sarvillaan.

Kun ilta pimeni, sytytettiin tuli pienessä takassa ja siirappi pantiin tulelle. Lulle määrättiin lämmittäjäksi; Bella hämmensi siirappikeitosta; Pentti teki tötteröt ja Liisi hiipi Hannan viereen, joka huvitti seuraa hauskoilla jutuilla.

— Erään kerran lähetti äiti minua asialle toiselle puolelle jokea. Meidän veneemme oli poissa, ei ketään näkynyt koko rannassa ja äidillä oli kiire. Mitä piti minun tehdä? Minä keksin keinon. Siellä kotona seisoj vanha karsiusittunut allas rännin alla. Minä vieritin sen jokeen — ei kukaan nähnyt minua, — otin lapion kellarista airoksi ja lähdin matkalle. Eläköön! Allas vuoti kauheasti, mutta minä ajattelin: joka uskaltaa se voittaa! ja sousin kaikin voimin. Joki ei ollut leveä siinä paikassa ja minä pääsin hengissä toiseen rantaan. Jätin sitten sukat ja kengät rantaan ja juoksin avojaloin kylään. Asian toimitettua piti minun mennä kotiin samalla tavalla. Minä käänsin altaan ylös alas — se oli mukavin keino saada se tyhjäksi — ja rupesin taas siihen. Mutta nyt oli käydä hullusti. Keskellä jokea liukahti jalkani altaan taikinassa olevaa pohjaa vastaan ja minä putosin suinpäin veteen ja allas jäi makaamaan syrjälleen. Minä sain lapion käteeni ja uin sen nojassa maalle. Se oli kova työ, sillä hameet kiertyivät, ympärilleni ja estivät minun liikkeitäni. Mutta ei rikkaruoho niin pian häviä ja minä pääsin kuin pääsinkin rantaan. Ei kukaan ihminen ollut nähnyt menoani, paitse meidän naapurimme koira, joka seisoj haukkuen rannassa. Sukat ja kengät purjehtivat omin päin jokea myöten alas ja allas oli siksi viisas, että se itsestään laski rantaan pieneen mutkaan, joka oli vähän matkan päässä.

Lapset olivat kuunnelleet suurimmalla innolla ja Bella ei ollut pitkään aikaan muistanut hämmentää siirappia, saadaksensa kuulla tuon hauskan jutun loppua.

— Etkö sitten sairastanut tuon seikkailun perästä?

— Hyh! Mitä vielä! Minä aivastin kolme kertaa ja se oli koko tauti. Mutta ... täällä haisee paistetulle nahalle ... ethän se vaan liene sinä, Pentti?

Pentti veti jalkansa luokseen, jotka kyllä lienevät olleet liian lähellä tulta. Bella muisti silloin siirapin. Voi surkeutta! Hänen kasvonsa osoittivat mitä surkeinta mielentilaa, kun hän maistoi keitostaan. Se oli katkeramakuinen, kuin maruna ja kovaa kuin lasi.

— Pohjaan palanut!

— Pohjaan palanut! kaikui surkeasti suusta suuhun. Pentti ja Hanna olivat itkevinään ääneen; pikkulapsilla oli vielä toiveita ja koettivat pureskella kovettunutta siirappia. Ei sitä sopinut ylenkatsoa ja siis se vähitellen syötiinkin kaikki.

— Nyt me menemme sisälle, sanoi Bella, joka muisti, että oli Helmin maatapanoaika. Hänen oli aina tapana panna pienen siskonsa nukkumaan, jos hänellä vaan ei ollut liian vaikeita läksyjä. Nyt oli jo aivan pimeä ja lamppu ruokasalin katossa levitti hauskaa valoansa pihalle saakka.

Hanna tunsu erinomaisen mieltymyksen astuessaan sisälle lämpöiseen valoisaan kotiin, jossa Bellan äiti äidillisellä ystävyydellä tervehti häntä. Isolla salin pöydälläkin oli lamppu, jonka lämpöinen valo punaisen varjostimen läpi lankesi viheriöiden kasvien, taulujen ja kukkaisten istuimien ylitse. Lastenkamarista kuului Helmin puhelua ja Bellan hiljaista kehtolaulua ja ruokasalin ovesta näkyi katettu teepöytä kattolampun kohdalla. Lulle ja Liisi hiipivät äidin luo. He olivat unissaan ja tahtoivat vielä hetkisen pidellä äidin kättä. Pentti meni sakkipeliä noutamaan, pelatakseen isänsä kanssa.

Hannasta tuntui kaikki niin oudolta. Oli aivan kuin hän olisi nähnyt edessään jotakin kuvaelmaa lempikirjoistaan. Juuri tämmöiseksi oli hän ajatellut kodin ja tämmöistä olisi hän itselleen toivonut. Hänen oma kotinsa oli niin köyhä ilosta ja mukavuudesta, rakkaudesta ja rauhasta. Vastakohta koski

häneen. Kummallinen ehdistus poisti ilon hänen mielestään; hän tunsi ettei ansainnut ottaa osaa tämän hauskan kodin onneen, ei hän sopinut täällä, hän, jolla oli niin kova luonto ja arka olento. Ja jota enemmän ilta kului, sitä jäykemmäksi ja hiljaisemmaksi kävi hän.

Kun Bella, pantuansa Helmin nukkumaan, tuli omaan huoneeseensa, tapasi hän Hannan istumassa perimmäisessä nurkassa kirja kädessä.

— Mitä nyt! Elä säre seinää! — hymyili hän. — Silmäsi menevät pilalle tuolla nurkassa, tule tänne ja istu sohvaan, niin luen sinulle jotakin. Mitä tahtoisit kuulla? "Nuoria naisia", "Tytöistä parhain", "Milly Jocelyn", tai mitä?

— Enpä taida huolia ollenkaan semmoisista kirjoista, — vastasi Hanna jörömaisesti eikä liikahtanut paikaltaan.

— Etkö? No minkälaisista kirjoista sinä sitten pidät? Pentillä on kaikki Jules Vernen teokset, tunnetko niitä? Tai tahdotko historiaa eli runoja? Sano!

Hanna ei vastannut mitään ja Bella huomasi, ettei hän ollut koko kysymystä kuullutkaan. Hän otti sentähden pienen rahin ja istui nurkkaan Hannan viereen, sanoen herttaisella tavallaan — no, siinä tapauksessa tulen minä tänne puhelemaan sinun kanssasi. Jos et huoli minusta, niin sano vaan suoraan.

Kun Hanna yhä vaan istui ääneti ja katsoi eteensä, tarttui Bella ujosti hänen käteensä kysyen: — Minkätähden olet pahoillasi? Onko kukaan tehnyt sinulle pahaa?

Hanna irroitti hiljaa kätensä ja kiinnitti Bellaan surullisen katseen.

— Minä en sovi täällä sinun kodissasi, sanoi hän hiljaa. — Mitä tekemistä on erämaan linnulla puiston laulajan kanssa? Minä en ole oikeutettu tulemaan tänne kadehtimaan teidän onneanne.

Bella tarttui uudestaan hänen käteensä. — Etkö tahdo kertoa minulle hiukan omasta kodistasi, — jos arvellet minun ansaitsevani luottamusta, — lisäsi hän kun huomasi Hannan aran katseen.

— Jos tytöille mitä uskoo, niin ne eivät saata olla siitä puhumatta, — lausui Hanna tylästi. Mutta kun Bellalta pääsi pieni huokaus ja hän nousi mennäksensä pois, tarttui hän katuvaisena hänen käteensä ja veti hänet puoleensa.

— Elä mene. Sinä taidatkin olla muita tyttöjä parempi, ehkä sinulle saattaa jotakin uskoa. Jos tahdot tietää kotioloistani, niin saatanhan niistä kertoa. Mutta paljon ei niistä ole sanottavaa eikä yhtään mitään hauskaa. Ehkä tulet paremmin minua käsittämään, kun olet niistä kuullut.

Bella istui jälleen entiselle paikalleen ja kääntyi niin, että hän ei katsonut Hannaan tämän kertoessa:

— Tiedäthän, että äitini asuu ... järven pitäjässä. Hän on yksinään, sairas, ja monet kovat vastoinkäymiset ovat saattaneet hänet arastelemaan kaikkia ihmisiä. Meillä on kaksi pientä huonetta maakauppiaan talossa ja äiti kirjoittaa puhtaaksi tuomarille. Mitä hän ansaitsee, on niin vähäistä, että se töin tuskin riittää huoneiden vuokraan sekä pieneksi potaattimaaksi. Minun olisi mahdollon asua täällä ja käydä koulua, ellei eräs kaukainen sukulainen lainaisi meille rahaa koulunkäyntiini.

— Entä isäsi, onko hän kuollut? — kysäsi Hella hiljaa.

— Ei, hän elää, mutta me emme tiedä missä, enkä minä ole häntä koskaan nähnyt. Hän hylkäsi äitini kohta minun synnyttyäni ja sen jälkeen ei hänen ja meidän välillä ole ollut mitään sidettä. Kerran vuodessa tulee äidille pieni rahasumma, ja me luulemme, että se on häneltä. Mutta äiti viepi sen pappilaan jaettavaksi kylän köyhille.

— Niin, tiedätkö, äitini on hyvin ylpeä, — jatkoi Hanna, kun hän huomasi Bellan kummastuneen katseen. — Mitäpä hän huolisi hänen rahoistaan, kun hän on kadottanut hänen rakkautensa? Ennen minäkin nälkää kärsin, kuin vastaanotan häneltä penniäkään...

— Mutta Hanna ... oma isäsi!.. Bella ei pitänyt siitä miltei vihaa osoittavasta katseesta, joka Hannalla oli viimeisiä sanojaan lausuesssa.

— Sitten oli äidillä kerran eräs nuoruuden ystävä, jota hän tulisesti rakasti, — jatkoi Hanna kuulematta Bellan huudahdusta. — Tämä tyttö oli rikas ja äiti oli köyhä, mutta he olivat eroamattomia ja olivat päättäneet aina pysyä ystävinä. Mutta kun äiti meni naimisiin, kadotti hän ystävänsä, sillä tämä ei voinut koskaan unhottaa tätä hänen mielestä ajattelematonta ja liian äkillistä tekoa. Äiti silloin vetäytyi loukkautuneena pois, — eihän hän voinut toisin menetellä, kun hän nyt kerran rakasti isääni, mutta kohta hän sitten kadotti hänenkin. Olin siihen aikaan vaan kuukauden vanha. Äiti silloin muutti minun kanssani siihen kaukaiseen seutuun, jossa me vieläkin olemme ja jota kauemmin hän siellä asui,

sitä enemmän kävi hän katkeraksi ja araksi. Ihmisetkin siellä katselivat meitä epäluulolla ja töin tuskin sai hän sen verran työtä, että saattoi sillä elää.

— Voi, Bella, se mahtaa olla kauheaa kadottaa sitä, jota kerran on silmittömästi rakastanut ja johon on luottanut! Tuntee kadottavansa itse mahdollisuuden rakastamaan ja luottamaan ihmisiin ja käydä kovaksi ja tyhjäksi kuin kuivanut lähde... Minä en ole koskaan kokenut, mitä on äidin rakkaus...

Hanna vaikenä. Bella uskalsi nyt katsahtaa hänen vakavaan melkein ankaraan muotoonsa ja kyyneleet nousivat hänen silmiinsä. Ensi kertaa tuns Bella surujen katkeruutta; ne olivat kaukana, mutta hän saattoi niitä kuitenkin käsittää. Ja hän ymmärsi, että vaikka Hanna oli niin nuori, kantoi hän raskasta taakkaa, jota ei voinut hänen hartioiltaan nostaa.

— Missä olet koulua käynyt? — kysyi hän, koettaen lievittää hetken raskasta mielentilaa.

— En ole käynyt missään koulussa. Äiti luetti minua, kunnes olin 14 vuoden vanha, sitten opetti minua pappilan kotiopettaja yhden vuoden. Nyt täytyy minun kovasti tehdä työtä, voidakseni vähitellen ruveta äitiä auttamaan sekä velkojani maksamaan. Onneksi olen niin terve ja vahva, että raskainkin työ on minulle kuin leikkiä vaan.

— Miksikä aiot? — Bellan silmät loistivat innosta.

— Enpä tiedä vielä. Siksi, miksi vaan kelpaan. Ehkä rupean joksikin käsityöläiseksi. Kaikkein enin innostuttaa minua tuo "kuiva" lakitiede. Ajattele vaan, kun saisi pitää oikeutta ja rangaista...

— Elähän! — keskeytti Bella säikähtyneenä. — Paljon onnellisempaa mahtaa olla sovittaa ja korvata pahan.

— Ehkä, — lausui Hanna miettiväisesti ja hänen ääneensä tuli kauniimpi väre.

— Sinulla on niin suuria tuumia, Hanna, minä tyydyn rupeamaan talouden pitäjäksi, tai sairashoitajaksi. — Minä paistan niin mielelläni lettuja ja tahdon olla hyvä sairaille. — Mutta nyt kuulen niiden kilistelevän teekuppeja ja tunnen paistettujen sienien hajun. Tule, Hanna, äiti odottaa.

Kun Hanna iltasella makasi vuoteessaan, eivät ajatukset antaneet hänen nukkua. Muistellessaan tuota hyvää, iloista kotia, niitä onnellisia siskoja, lämpöä, turvallisuutta, tuns hän itsensä yksinäisemmäksi kuin koskaan ennen. Häntä hävetti antautua sille tunteelle, jota hän heikkoudeksi kutsui — ja kaikki, mitä hänessä oli kovaa, nousi sitä vastaan.

— Onpahan kurjaa, — ajatteli hän, — joutua näin tunteikkaaksi siitä, että olen saanut hiukan ystävällisyyttä kokea. Jos en voi karaista itseäni, niin on paljon parempi välttää sitä kerrassaan. Sillä minä en tahdo, *en tahdo* olla kenellekään kiitollisuuden velassa. *En tahdo* yhtään ystävää, joka sitoo minut enemmän kuin muut, sillä ystävyys on paula, joka estää meidän vapauden. Parempi kun ei koskaan ole ollut ystävää, kuin että ystävä pettää! Niin sanoo äiti ja varmaankin on hän oikeassa. Bella on hyvä tyttö, mutta en pidä hänestä, enkä tahdokaan pitää. Ei hän saa minua voittaa, sillä ei hän kuitenkaan voisi uskollisena pysyä, — tuo pieni herttainen olento, jota kaikki kilvan turmelevat... Minä tahdon tyytyä itseeni, ja olla *vapaa* niin kauan kuin elän. Joku sisällinen ääni puhui kuitenkin tätä vastaan ja sulatti muurin, jota hän koetti puolustukseksi rakentaa. Bellan iloiset silmät ja vieno ääni tunkivat kaiken läpi, jopa joutuivat hänen unelmiinsakin, kun hän vihdoinkin nukkui. Mutta hän heittäisi levottomasti edestakaisin ja heräsi välistä siitä että jokin hänen sydäntä painoi, jolle hän ei voinut mitään nimeä antaa, eikä edes tietänyt mikä se oli. Yön hiljaisuudessa kävi tämä hänelle yhä vaikeammaksi, kunnes vihdoinkin kyyneleitä alkoi vuotaa, joita hän ei luullut enää löytyvänsäkään. Mutta se teki hänelle hyvää ja hän salli niiden vuotaa kunnes uni vihdoinkin sulki niiltä lähteen.

Koulussa meni kaikki tavallista menoaan ilman muuta keskeytymistä, kuin tavanmukaiset kuukausiluvat. Hanna oli tuon ensimmäisen käynnin jälkeen Bellan luona vetäytynyt yhä enemmän muista erilleen, Bella sai tuskin enää sanaakaan hänen suustaan. Ovi heidän välillään oli äkkiä mennyt lukkoon, ilman että Bella tiesi siihen mitään syytä.

— Antaa sen jörön olla, — tuumasivat toverit, kun he huomasivat, että Bellaan koski Hannan jäykkyyks. — Näethän sinä, että hän ylenkatsoo meitä kaikkia ja tahtoo mieluisemmin pysyä meistä erillään.

Mutta Bella ei voinut jättää häntä rauhaan; häntä veti vastustamaton tunne tuon jörömäisen, aran tytön puoleen. Hän tahtoi niin mielellään auttaa häntä tulemaan onnelliseksi ja ponnistihe löytääksensä avaimen tähän lukittuun oveen.

Hanna viehätti tovereitaan, vaikka olikin kylmä ja jäykkä. Hän johti niitä koettamattakin, niinkuin

aina vahvat ja selkeät johtavat heikkoja! ja kehittymättömiä. Mutta hän ei tietänyt sitä itse ja tytöt olisivat myöskin panneet kiivaan vastalauseen sille, joka olisi sanonut, että he sallivat Hanna Rapen johtaa itseään. He kääntyivät hänen puoleensa, kun joku vaikea kysymys oli ratkaistava, ja joka kerta, kun luokalla oli jotakin sanottavaa opettajille, valittiin Hanna lähettilääksi. Niitä puhutellessa unhotti Hanna joskus umpimielisyytensä ja nämä huomasivat kummastellen, kuinka vähän joskus olivat ajatelleet mitä luonnollisimpia asioita. Mutta väliaikoina oli hän auttamattomasti äänetön ja vakava ja väistyi jokaisesta ystävyuden osoituksesta niin tylysti, että sillä loukkasi helläluontoisempia kumppaneitaan.

Eräänä Maaliskuun päivänä, jolloin oli pureva pakkanen, oli Bella kotimatalla koulusta. Hän veti lakin alas korvilleen ja kätkeytyi nahkakaulukseen niinkuin taisi, mutta värisi kuitenkin kylmästä.

Kulkiessaan erään porttihilvin ohitse, kummastui hän suuresti, kun näki Hannan uutusterasti toimivan erään pienen pojan lohduttelemisessa. Poikaselta olivat korvat paleltuneet ja Hanna oli juuri hieronut niitä lumella ja satoi nyt ainoan villahuivinsa hänen päähänsä.

— Mitä sinä täällä puuhaat? — kysäsi Bella iloisesti ja suloinen lämpö virtasi hänen sydämeensä pakkasesta huolimatta.

Hanna punastui. — Se poloinen seisoj täällä niin surkeasti nyhkyttäen ja sen pienet korvat olivat ihan valkoiset. — Kas niin, mies, sanoi hän käskeväällä äänellä, — elä itke enää vaan mene kotiin ja pyydä äitiäsi, että hän vielä kerran hieroo korviasi lumella.

Poika, joka oli noin kuuden vuoden vanha, itki yhä pahemmasti. — En minä osaa kotiin! — nyhkytti hän ja näytti niin surkealta, että Hannan täytyi kumartua hänen puoleensa, hyväillä häntä ja pyyhkiä hänen itkettyneitä silmiään. — Tulepa kotiin minun kanssani, — ehdotti Bella, — me siellä hoidamme sinua ja otamme selkoa siitä missä asut. Hanna tulee mukaan!

Hanna ei voinut tätä kiusausta vastustaa. Hän näki Bellan panevan neulotun villanuttunsa pojan ohuen takin päälle, ottavan hänen kädestä ja taluttavan pois. Hän meni mukaan tietämättä syytä, vaan luuli että hän meni pojan tähden.

Kotona antoi Bella pojalle lämmintä maitoa ja vehnäleipää ja pienokaisen suru hälveni tunnin kuluessa. Tytöt istuivat kumpaisetkin hänen vieressään. Bella oli pessyt hänen silmänsä ja kätensä ja Hanna muutteli napit Lullen vanhassa palttoossa jonka pojan piti saada. Heitä miellytti tuo pienoinen löytölapsi ja tämä pieni tapaus näytti lähestyttävän heitä toisiinsakin.

Pentti oli ottanut poliisikamarilla ilmoittaakseen pojasta ja palasi sillä uutisella, että lapsen äiti jo oli käynyt siellä häntä kysymässä. Koska hän oli jättänyt sinne osoitteensa, ei ollut vaikeaa löytää häntä ja tytöt saattoivat suosikkinsa kotiin jälkeen puolenpäivän. Poika piteli heistä kiinni, kun heidän piti lähteä ja heidän oli vaikea päästä hänestä erilleen. Vihdoin onnistui heidän houkutella hänet mesileivällä ja lupauksella tulla jälleen käymään.

Oli hyvin tavallista koulussa, että valittiin itselleen lempiopettaja tai opettajatar, joita koristettiin kaikilla mahdollisilla hyveillä, mitkä tyttöjen aivot vaan saattoivat keksiä. Tätä lempihenkilöä ihailtiin sitten salaa, ja sille osoitettiin kaikenmoista hellyyttä. Sitä koetettiin kilvan palvella etehisessä hänen pukiessa päälleen tai riisuessa päällysvaatteet; hänen kaulahuivista tai turkista leikattiin salaa muistia. Ne opettajat, joita enin ihailtiin, saivat vaatteensa melkein pilalle tämän lapsellisen ajattelemattoman suosimisen tähden.

Neljännellä luokalla oli tämä moitittava tapa poistunut, sen jälkeen kun Hanna kerran oli näyttänyt, että se oli naurettava. — Osoittakaa heille ennen kunnioitustanne olemalla tarkkoja heidän aineissaan, — sanoi hän, ja tytöt häpesivät. Nykyään pitivät he yleisesti vaan maisteri Almista, historian opettajasta, ja Verna Sommarista, voimistelun opettajattaresta, ja tätä suositaan he yleensä toivat esiin siivolla ja kunnioittavalla tavulla.

Verna Sommarin ihailijain joukossa olivat Aina Berg ja Bella innokkaimpia. Nämä seisoivat paraikaa etehisessä, tuumailen miten parimmalla tavalla viettäisivät hänen lähestyvää syntymäpäiväänsä.

— Hän on niin suloinen, — huudahti Bella, — tahtoisin antaa hänelle kuun ja auringon ja tähdet päälle päätteeksi.

— Niin kyllä, — liitti siihen Aina, — hänellä ei ole vertaista. Minä aion ruveta voimistelun opettajaksi, niin saan olla enemmän hänen kanssaan.

— Mutta mitä nyt annamme hänelle syntymäpäiväksi? — Ja Bella rypisti mieltäväisesti otsaansa.

— Antakaamme ruusu, — ehdoitti Aina, ja kirjoittakaamme siihen: ruusu ruusulle.

— Ei, se kuuluu mauttomalta. Mutta jospa ompelisimme jotakin.

— Emme taida joutaa. Vaan pitäisihän se olla *jotakin omaa tehoamme*.

Osaatko sinä runoja kirjoittaa?

— Enkä osaa, mikä sinut siihen luuloon saattoi? Mutta sinä osaat varmaankin.

— Voi ei? — virkkoi Aina ujosti. — Mutta onhan sinulla veli. Pojat tavallisesti osaavat runoja kirjoittaa.

— Kyllä Pentti ainakin osaa. Mutta sittenpä se ei olisikaan omaa tekoamme.

— Voi niin, se on totta. Mitä ihmettä me nyt keksisimme? Jos antaisimme hänelle valokuvamme ja kirjoittaisimme sitten pikkuisen runon, muutamia sanoja vaan. Bertha, tule tänne! Etkö arvele, että meidän sopisi antaa valokuvamme Verna Sommarille hänen syntymäpäivilleen?

Bertha tuli. Hän oli pitkä, hoikka, poikamainen tyttö, josta yleisesti pidettiin hänen hiukan raakamaisen iloisuutensa tähden. Hän pani etusormensa nenälleen ja mietiskeli:

— Niin, valokuvammeko? Hm! Ette te nyt minusta juuri niin kauniita ole, että...

— Hyi sinua, ole siivolla, tai et saa ollenkaan salaisuuksiamme kuulla.

— No, no, rauhoittukaa vaan, minä olen siivo kuin äsken silitetty yömyssy. Teidän valokuvanne!... Luonnollisessa suuruudessa tietysti —?

— Sinä olet aika veitikka! — nauroi Bella.

— Niin, minkätähden te ette voisi antaa hänelle valokuvaanne, ei suinkaan kukaan ole saanut niistä patenttia?

— Totta puhuen, on hän liian hyvä pilan esineeksi. — Aina oli hiukan loukkautunut. — Hän on niin suloinen, että minä antaisin silmät päästäni jos hän tahtois suudella minua vaan yhden ainoan kerran.

— Olisipa kallis hinta yhdestä suudelmasta. Etkö voi tinkiä? Minä sinun sijassasi menisin hänen luokseen ja sanoisin: tehkää hyvin ja suudelkaa minua, niin saatte mesileivän.

— Joutavia!

— Maltapa, tuossa hän juuri tulee.

Eräs nuori nainen tumman sinisessä puvussa kulki samassa ohitse. Bertha tarttui hänen käsivarteensa ja veti hänet tyttöjen luo, jotka punaisina ja noloina olivat piiloutuneet nurkkaan.

— Neiti Sommar, tässä on kaksi hiirtä, jotka olen saanut pyydykseen. Ne tahtoisivat niin mielellään suudella teitä mutta heidän ei taida kannattaa.

Tytöt yskivät ja iskivät silmää ja antoivat Berthalle kaikenlaisia varoituksen merkkejä, joista hän ei vähääkään huolinut.

— He ovat valmiit antamaan teille silmänsä kumpainenkin yhdestä suudelmasta kullekin, mutta minulla on asioimiskykyä ja päätin hankkia heille tavaran huokeampaan hintaan.

Verna Sommar nauroi, mutta oli punainen hämmästyksestä, niinkuin tytötkin. Hän piti heistä siitä syystä, että he olivat niin reippaita voimistelussa, ja hän oli kyllä huomannut heidän ujon ihailunsa. Silittäen heidän tukkaansa suuteli hän heitä keveästi otsaan ja sanoi: — minä pidän niin paljon vapaasta avonaisesta otsasta.

Bella pisti hetkeksi käsivartensa Vernan ympärille ja Aina pani ujosti kätensä hänen käteensä.

Bertha kulki sinne tänne kehuen teppostaan niin että joukko uteliaita keräytyi noiden kolmen ympärille. Hanna sai myös tiedon asiasta, mutta houkutteli tytöt pois kertomalla heille juttujaan..

— Ja nyt me olemme hyviä tovereita! virkkoi Verna Sommar ja taputti noiden kahden olkapäitä. — Eläköön koulu! Eläköön voimistelu!

— Eläköön! — huusivat Bella ja Aina sydämensä syvyydestä ja syöksivät sitten pois, läpikäydäkseen vielä kerta yksinäisyydessä viimeisen hetken onnea.

Joillakuilla tytoilla oli tapana välistä puoleksi itsetietoisesti haeskella maisteri Almin suosiota, mutta

toverit rankaisivat heitä niin ankarilla moitteilla, että he olivat varoillaan.

Oli varsinkin yksi tapaus, joka suututti luokkaa. Historian läksy oli ollut tavattoman pitkä ja vaikea ja niiden joukossa, jotka tuntia edellisellä lomahetkellä pitivät suurinta ääntä siitä, olivat Jenny Stenman ja Agnes Lund. — Niin, minä en nukkunut tippaakaan koko yönä, ainoastaan noiden tuhmien vuosilukujen tähden, — päivitteli Jenny. — Onpa se kylläkin liian paljon vaadittu, että meillä, joilla on niin paljon muuta tekemistä, pitää olla 18 sivua läksyä yhtäaikaa. Minä en käsitä, mitä maisteri ajatteli.

— Minulla on kauhea päänkivistys, — huokasi Agnes. — Ei ikinä meillä vielä ole ollut semmoista jättäjäläksyä.

Se oli yleinen mielipide ja, kun tunti alkoi, nousi Hanna kenenkään pyytämättä ja sanoi: — läksy on ollut tavattoman vaikea tällä kertaa, jonka tähden maisteri on hyvä suopi anteeksi, jos ei erittäin hyvin käy.

Maisteri Alm näytti kummastuneelta. — Vai niin, oliko se todellakin niin vaikea? Onko koko luokka tyytymätön viimeiseen läksyyn.

— Kyllä, — vastasivat monet äänet joukosta. Silloin nousi Jenny Stenman ja heittäen maisteriin suosiota hakevan katseen, sanoi hän: — Ei *minusta* läksy ole liian vaikea, se kai on meidän syyimme, olemme ehkä olleet huolimattomia. Eihän maisterilla ole tapana antaa meille liian pitkiä läksyjä.

— Kyllähän meillä usein on ollut vaikeampiakin läksyjä, — säisti Agnes Lund ja kiinnitti silmänsä moittien luokkaan.

Epäselvä murina kuului ja maisteri Alm näytti olevan kahdella päällä. Mutta kuulusteleminen alkoi. Kolmeen ensimmäiseen kysymykseen ei viitannut kukaan muu kuin Hanna, mutta kun maisteri sitten katsoi kummastellen Stenmaniin ja Lundiin, nousivat näidenkin kädet. Kun Agnesin piti vastata, oli hän epävarma, punastui ja kiersi kysymyksen tuomalla esiin muutamia yleisiä lauseita. Jennykin pääsi helposti asiasta kiertelemällä ja oli sanovinaan oikein, vaikka teki sen vasta silloin, kun maisteri oli korjannut hänen erehdyksensä; oli vaikea ottaa selkoa siitä mitä hän oli osannut, mitä ei. Muut osasivat huonosti, yksin Hannakin, jonka hyvä muisti muuten teki vaikeimmatkin läksyt leikiksi vaan.

Tunnin kuluttua nousi luokalla kauhea hälinä. Tytöt tunkeutuivat Jennyn ja Agnesin ympärille vihaisina ja riidanhimoisina. Heidän kunniantuntoansa loukkasi moinen totuuden vääristeleminen.

— Kuinka *saatoitte* te seisoa siinä ja valhetella, minkä vaan ennätitte? — huudahti Bertha Eriksson. — Taivas, kuinka suloisia te olitte olevinanne, ettekä kuitenkaan osanneet mitään, ei mitäkään! — Hän napsautti sormillaan. — Minä ylönkatson teitä, sen minä sanon!

— Siitä minä huolin viis, — vastasi Jenny vihaisesti. — Sitä paitse voin sanoa sinulle että minä osasin läksyn. Tee hyvin ja ole pilkkaamatta, muuten...

— Mitä muuten! — ivasi Bertha ja oli valmistuvinaan taisteluun. — Tahdotko olla nyrkkisillä, niin tule tänne!

— En olisi luullut, että sinä saattaisit noin teeskennellä, Jenny, — lausui Bella suoraan osoittaen suuttumustaan. — Olithan sinä juuri ikään kuin pitänyt melua tuosta läksystä.

— Te olette pelkurimaisia jäniksiä, — huusi Bertha ja meni tiehensä vihoissaan.

Hanna ei sanonut mitään, mutta se katse, jonka hän tunnilla loi noihin kahteen toveriin, osoitti enemmän paha mieltä kuin katkerimmat sanat. Kaikki tuommoiset tapaukset eivät koskeneet häneen persoonallisesti, mutta ne nöyryyttivät häntä kaikkien tyttöjen puolesta. Kaikki, joista tavallisesti tyttöjä syytettiin: pintapuolisuus, turhamielisyys, totuuden puute, loukkasi häntä sitä syvemmin, jota useammin hän näki, että syytöksissä oli perää. Ja vaikka hän oli niin nuori, oli hänessä tulinen halu poistaa elämän tavoista kaiken viekkauden, kaiken, joka ei totuuden kannalta katsoen ollut täysarvoista. Häntä ilahdutti se, että luokka niin yksimielisesti vastusti valhetta ja sen syytä, mutta hän ei puhunut itse mitään, koska tiesi että hänen mielipiteitä kyllä tunnettiin.

Kun hänen piti koulusta lähteä, tuli Agnes Lund hänen luoksensa etehiseen.

— Moititko sinäkin meitä, Hanna? — kysyi hän ja ääni ei soinut ihan tavalliselta.

— Kyllä, — vastasi Hanna vakavasti, — teidän käytöksenne oli kurja.

— Mutta, näetkö, minä en tietänyt ... en voinut luulla, että sitä otettaisiin niin pahalta kannalta. Minä tahdoin vaan, ettei maisteri luulisi koko luokkaa niin huolettomaksi...

— *Se ei ole totta*, — vastasi Hanna ja katsoi Agnesiin noilla rehellisillä silmillä, joiden edestä kaikkien

pienten pakkovalheiden täytyi väistyä. — Se ei ole totta, sillä sinä tiedät hyvin hyvästi vaan tarkoitaneesi, että itse esiytyisit paremmassa valossa kuin me muut. Tunnusta, että niin oli.

Agnes heitti häneen aran katseen, mutisi jotakin ja purskahti suureen itkuun. Siinä oli puoleksi nöyryytystä puoleksi vihaa ja kuitenkin myös halua voittaa takaisin Hannan kunnioituksen, jos mahdollista.

— Minä en ole tottunut niin ankaraan totuuteen, — nyhkytti hän, — enkä ole sitä harrastanutkaan. Mutta ehkä ... jos autat minua...

Hanna ojensi hänelle lasin vettä. — Juo nyt, — sanoi hän ystävällisesti, — meidän pitää joskus puhua tästä. Nyt minun täytyy lähteä.

— No, ethän vihaa minua, — virkkoi Agnes ja tavoitteli hänen kättään, — ethän ylönkatso minua niin, ettet tahtoisi kättäni puristaa?

— En, mutta minä vihaan *valhetta*, — vastasi Hanna ja puristaen Agnesin kättä kiiruhti hän Bellaa saavuttamaan.

Erään neljännen luokan oppilaan, Lilli Enestamin luona piti olla iltaseura, ja Pentti ja Bella olivat myös kutsutut, sekä Hanna. Siellä aiottiin tanssia ja Hanna, joka ei sitä osannut eikä pitänyt siitä, päätti olla seuraan lähtemättä. Mutta Bella, jolla aina oli hauskaa, joka tanssi mielellään ja josta niin yleisesti pidettiin, pyysi ja rukoili että Hanna tulisi mukaan.

— Minun tähteni, — pyysi hän niin hellästi että kivi olisi siitä heltynyt. — Minäkään en huoli lähteä, jos et sinä tule.

Hanna epäili, mutta se kiitollisuus, jota hän tunsu Bellaa kohtaan, joka aina oli ystävällinen ja auttavainen hänelle, saattoi häntä vihdoinkin myöntymään.

— Mutta, — virkkoi hän Bellalle, joka sulasta ilosta hyppäsi kuin villi varsa, — minulla on vaan musta villapukuni ja tulen istumaan äänettömänä ja jäykkänä kuin egyptiläinen muumia. Saat vielä hävetä minua, sen saat nähdä.

— Oi, sen häpeän minä kärsin ihastuksella, kun sinä vaan tulet. Saat olla muumiana niin paljon kuin vaan tahdot, minä olen sitten professori, joka tutkin hieroglyfejäsi ja selitän ne ihmiskunnalle.

Tanssijaispäivä tuli ja Hanna, paraimmassa mustassa puvussa ja uusi pitsi kaulan ympärillä, meni kutsumapaikkaan Bellan ja Pentin seurassa. Bellalla oli vaalean sininen merinopuku ja hän oli niin hieno ja suloinen, että Hanna ihmetteli, olisiko kukaan niin hieno kuin hän.

Etehisessä kuiskasi Bella Hannalle: — nyt voit pistää käsineet käteesi.

— Käsineetkö! Mitä minä käsineistä, ei minulla ole kylmä täällä. Sehän on naurettavaa, että käsiä peitetään ja kaulaa paljastetaan. Minkä tähden he tekevät niin?

— Sentähden, että semmoinen on tapa. — Mutta täytynee sinun välttää ilman käsineitäkin, en ole kuullut, että muumioilla olisi ollutkaan semmoisia.

He astuivat sisälle suureen kirkkaasti valaistuun saliin. Seinissä oli kynttilöitä, kruunussa kynttilöitä, lampuja, kuvastimia, kauniita kasveja, — kaikki oli niin loistavaa, että Hannan silmiä häikäisi.

Lilli ja hänen äitinsä tervehtivät vieraita. Lilli heitti salavihkaa säikähtyneen katseen Hannan mustaan pukuun ja paljaisiin käsiin, mutta osasi siksi hillitä itsensä, ettei ollut mitään huomaavinaan. He istuivat rinnakkain koulussa ja Lilli, niinkuin muutkin toverit, tunsu itsensä vedetyksi Hannan puoleen.

Kun Hanna katsoi ympärilleen, näki hän monta tuttavaa. Siellä olivat Agnes ja Siiri, Bibbi ja Bertha sekä koko joukko muita. Ja poikien joukossa oli monta semmoista, joita hän oli tavannut Pentin luona.

Mutta kuinka kummallisilta ja juhlallisilta kaikki nyt näyttivät! Tytöt komeissa, vaaleissa, silkillä koristetuissa villapuvuissa sekä varustetut silkkinauhoilla, kukilla ja valkoisilla käsineillä. Bella oli yksinkertaisimpia, sen huomasi hän nyt kummastuksella ja ilolla. Samassa näki hän, että hänen mustaa pukuansa katseltiin jonkunmoisella hämmästyksellä. Mutta koska hän ei koskaan ollut huolinnut puvustaan, kuin vaan oli siistissä vaatteissa, ei hän nytkään välittänyt siitä.

Bella tarttui hänen käteensä ja veti hänet mukansa nurkkaan, jossa muutamat kumppanit seisovivat. Hanna tervehti ystävällisesti, mutta hänelle vastattiin jotenkin tylästi. Sitä pidettiin nähtävästi pahana,

ettei hän ollut kiharoittanut tukkaansa eikä ostanut käsineitä.

Keskustelu kävi hitaasti ja puoliääneen; kaikki olivat yhtäkkiä muuttuneet niin vieraiaksi keskenänsä, joka kummastutti Hannaa. Tytöt venyttelivät käsineitään saadaksensa niitä pitemmiksi ja katselivat salavihkaa poikiin, jotka mustan lammaskarjan näköisinä seisoivat vastakkaisessa nurkassa ja näyttivät tuhmilta ja ikäviltä. Minkätähden ne eivät saattaneet tulla esille ja puhella tyttöjen kanssa?

Eräässä salin nurkassa istuivat Inez ja Bibb ja kuiskailivat keskenänsä ja vilkkaasti liikkuvat kädet ja silmät. Niillä näkyi olevan hauskaa ja Hanna meni heidän luo tervehtiäksensä. Nämä eivät huomanneet hänen lähestyvän ja siten sattui hän kuulemaan lopun erästä juhlallisesta kuiskauksesta: — ... ja kirjeen alla oli: elämässä ja kuolemassa sinun oma Eerosi... Puhe keskeytyi äkkiä, kun he huomasivat Hannan.

— Häiritsenkö teitä? — kysyi hän ja pidätti itsensä väkisen irvistelemästä kuulemansa johdosta.

— Et suinkaan, — vastaus kuului hiukan pakolliselta, — me puhuimme tutkintopuvuistamme.

— En taida sille mitään, että kuulin teidän puhuvan muusta, — lausui Hanna rehellisellä tavallaan. Hän istui hetkeksi heidän luo ja koetti alottaa keskustelua, mutta huomattuansa, että tytöt näyttivät olevan hämillään, nousi hän jälleen ja meni Bellan ja parin muun tytön luo.

— Mutta sanokaa minulle, eikö tämä ole kovin jäykkää? — sanoi hän ja istahti niiden luo pienelle jakkaralle, joka oli seisonut sohvan alla.

— Hyvänen aika, Hanna kulta, — huudahti Siiri säikähtyneenä ja teki hänelle sijaa sohvassa. Ei täällä sovi olla niinkuin omassa kodissaan.

— Eikö? Mikä häpeä se on, jos istuu jakkaralle eikä sohvassa, voiko kukaan sitä selittää?

— Ei sitä tanssijaisissa niin tehdä, — keskeytti Selma.

— Sama se mitä on *tapana*, kun ei vaan tehdä vääryyttä, — väitti Hanna, joka oli itsepintaisella tuulella ja valmis taistelemaan koko maailman pikkumaisuutta vastaan.

— Näetkö, se on epäkohteliaisuus emäntää vastaan. Kun kerran tulit tänne, täytyy sinun noudattaa talon tapoja. — Bella näytti niin vakavalta, että Hanna purskahti nauruun.

— Sinä olet niin juhlallinen, kun jos minä olisin vasikan varastanut. Mutta minä ymmärrän kumminkin *sinun* syysi ja koetan olla siivolla, — jos vaan voin. Mutta eikö tämä kaikki ole kauhean ikävää? — liitti hän hiljemmällä äänellä.

— Mikä? — Tytöt näyttivät kummastuneilta.

— No, tämä kaikki täällä tänä iltana, että olemme tulleet tänne puristettuina ahtaisin vaatteihin ja puhumme ja liikumme niinkuin meillä olisi lasipalasia ruumiissa. Katselemme sitten nyt tässä toistemme vaatteita, juomme teetä käsineet kädessä ja odotamme tulia tanssiin kutsutuiksi, sen sijaan että itse hyppisimme mieleemme mukaan. En minä ainakaan anna viittä penniä tämmöisestä huvista.

— Sinä tahtoisit ehkä itse kutsua tanssiin, — ivasi Alma Brennlund, joka oli yhtynyt heihin.

— Tietysti. Ja jos minä vähääkään huolisin tanssista, menisin minä kutsumaan Penttiä tai Bellaa ja hyppelisin heidän kanssaan aika lailla. Sen tekisin ihan varmaan.

— Ohoh, sitä sinä et uskaltaisi, — virkkoi Alma varomattomasti.

— Enkö uskaltaisi? Näytänkö minä?

Alma katseli häntä säälien. — Kuinka sinä siinä liioittelet, rakas Hanna. Sinä riistät itseltäsi kaiken ilon, morkkaamalla ja ivaamalla kaikkea. Et sinä kuitenkaan saa maailmaa kulkemaan sitä uraa kun *sinä* tahdot.

— Sepä on paha maailmalle se! — sanoi Hanna tylästi.

Salin toisessa päässä olevien poikien joukossa näki hän muutamia, joihin hän oli tutustunut Palmfeltien luona. Hän nyykäytti heille iloisesti päätään, ja kun he eivät vastanneet, nousi hän ja meni niiden puolelle, tietämättä niistä monista moittivista katseista, jotka häntä seurasivat.

— Ajatelkaa, kun viitsii näytellä itseään noin, varsinkin kun on puettu kuin navettapiika! — kuiskasi eräs tyttö naapurilleen.

Bella kuuli tämän kuiskauksen. — Mitä pahaa siinä on, että hän menee puhuttelemaan poikia, joita

hän näkee melkein joka päivä? — kysyi hän.

— Pitäisihän hänen kuitenkin ymmärtää, ettei se sovi tanssijaisissa, — vastasi edellinen lyhyesti. — Mutta sopiihan sitä odottaa vaikka mitä semmoiselta, joka tulee tanssijaisiin mustassa villapuvussa ilman käsineitä.

— Hannalla ei ole yhtään parempaa pukua ja minä houkuttelin häntä tulemaan mukaani.. Ja toivonpa myös, että Lilli on kutsunut meitä itsemme eikä vaatteemme tähden.

Bella oli punainen innosta puolustaa Hannaa. Moitteet koskivat häneen, koska se laillaan oli hänen syynsä, että Hanna sai niitä kärsiä.

— Olkoonpa vaan niinkin, — jatkoi toinen, — mutta olisinpa minä hänen sijassaan piiloutunut johonkin nurkkaan ja pysynyt siellä, ennenkuin olisin tahtonut herättää huomiota tuommoisella ... tuommoisella ... vapaalla käytöksellä.

Bella meni Hannaa vastaan, joka nyt juuri palasi retkeltään poikien luo.

— Somia poikia! — virkahti hän hiukan suuttuneena. — En saanut heiltä kunnon sanaa. Ovatkohan sitten kaikki täällä ihan noiduttuja? Ajattelepa vaan, Pekka ei muistanut, kuinka pitkälle ne olivat ennättäneet matematiikassa ja Thure kutsui minua neidiksi, aivan niinkuin emme olisi sinutelleet toisiamme jo kaksi kuukautta.

Bella kertoi kuinka Hannaa oli moitittu, mutta rauhoittui, kun Hanna vaan nauroi.

— Eikö mitään muuta! Johan minä sanoin että saat hävetä minua, Bella raukka. Mutta minä en *ymmärrä* tätä kaikkea. Ihmiset tulevat tänne huvittelemaan ja sitten ne seisovat jäykkänä ja teeskennellen nurkissa, hypistelevät vaatteitaan, eivätkä ole toisiaan tuntevinaan. Tätäkö ne huviksi kutsuvat? No, sama se minulle, mutta tunnen nyt niin suurta vastustamishalua, etten taidakaan tyytyä olemaan vaan muumiana tänä iltana.

— Näetkö, sillaikaa kun teetä juodaan, on aina hiukan jäykkää. Kyllä sitten on hauskeempaa, kun ruvetaan tanssimaan.

Samassa alettiin soittaa ja nyt näkyi jonkunmoinen levottomuus poika- ja tyttöleirissä. Lilli kutsuttiin ensimmäisenä tanssiin ja kohta liiteli pari toisensa perästä kiilloitetulla laattialla. Hanna katseli kummastellen. Hän ei voinut keksiä mitään hauskaa siinä, että hiljalleen ja ylpeästi pyöri ympäri huonetta ventovieraiden ihmisten kanssa. Sen hän kyllä ymmärsi, että jos oli *oikein iloisella tuulella*, niin saattoi tanssi olla huvitus; ei se ollut itsessään mitään pahaa. Mutta ei niinkuin täällä meneteltiin! Täällä näyttivät tanssivan täyttääksensä raskasta velvollisuutta. Ei mitään pilapuhetta tai naurua, ei iloisia katseita, toiselta puolen vaan sulaa vakavuutta, toiselta jäykkää arvollisuutta. Eivätkö ne saattaneet ruveta piirihypyyn, niin saisivat kaikki olla mukana, sen sijaan että nyt vaan kauniimmat ja koreimmat tulivat tanssiin kutsutuiksi.

— Ui, minäpä tukehdun tähän! — ajatteli hän itsekseen ja kuuli samassa Pentin äänen takanansa:

— Etkö lähtisi tanssimaan, Hanna?

— Kyllä, sarkaa jos pannaan tai kenties "niigarmajjaa". Muuta minä en tanssi.

Pentti nauroi. — Arveletko sinä, että tanssi alentaa sinun ihmisarvoasi?

— Enemmän tai vähemmän tämmöisessä nukkein teatterissa. Mutta ulkona viheriöillä niityillä minä kyllä pyörin, minkä vaan jaksan.

Tytöt olivat jonakin välihetkenä vetäytyneet erääsen perähuoneeseen ja Bella kuiskasi moittien Hannalle.

— Ei sinun olisi pitänyt kutsua näitä Lillin pitoja nukke-teatteriksi, hän kuuli sen ja on nyt hyvin pahoillaan.

— No, mitä se sitten muuta on? — huudahti Hanna kiivaasti. — Paljasta teeskentelyä, mielistelyä, turhamielisyyttä, kateutta, pintapuolisuutta...

— Mutta ethän ollut oikeutettu loukkaamaan Lilliä, joka niin ystävällisesti on kutsunut sinua luokseen ja luullut, että sinulle tulisi hauskaa.

Bella näytti olevan hyvin pahoillaan ja Hanna olisi mielellään tehnyt vähän pilaa tai ollut uhkamielinen. Mutta hän tunsu kuitenkin olleensa tuhma ja kiittämätön ja Bellan olevan oikeassa. Hetken epäiltyänsä, kiiruhti hän sentähden tyttöjen huoneeseen, veti Lillin syrjään, katsoi rukoillen

hänen vesissä oleviin silmiin ja sanoi: — olisit saanut vaikka lyödä minua, Lilli, niin ilkeä olin minä. Minä en ansaitse, että kutsut minua toista kertaa, en tosiaankaan. Mutta jos nyt olet jalomielinen ja suot minulle anteeksi, niin puren ennen kieleni poikki, ennenkuin loukkaan sinua vielä kerran.

Lilli ei voinut vastustaa Hannan rukoilevia silmiä ja outoa värettä hänen äänessään. Hän heitti äkkiä käsivartensa Hannan kaulaan ja suuteli häntä poskelle, josta Hanna joutui niin hämilleen, että toiset tytöt purskahtivat makeaan nauruun.

Tanssia jatkettiin ilman pitempiä väliaikoja noin kello yhteen saakka. Hanna, jota ei enää huvittanut sen katseleminen, sieppasi kirjan ja istui yksin Lillin huoneeseen, jonka esirippu jakoi kahtia. Hän koetti lukea, mutta ei voinut pitää ajatuksiaan koossa. Hänen täytyi yhä ajatella, kuinka tyhjiä olivat tämmöiset hovit ja jota enemmän hän sitä ajatteli, sitä enemmän häntä halutti pakenemaan pois jonnekin metsään tai yksinäiseen pieneen kamariinsa tai minne tahansa, sillä tässä oudossa, turhamaaisessa elämässä oli hänen mielestensä jotakin saastaista.

Ja samassa tunsu hän selittämätöntä tuskaa siitä että hän ei voinut olla semmoinen kuin kaikki muut. Minkätähden hän ei saattanut hyväksyä maailmaa ja ihmisiä semmoisinaan, minkätähden tarvitsi hänen aina nähdä niiden vaillinaisuuksia, tahtoa niitä muuttaa ja tuntea itsensä tyytymättömäksi? Olenko minä sitten hiukkaakaan parempi kuin he? — arveli hän. — En, en, vaan paljon vähemmin tyytyväinen, kärsivällinen ja nöyrä, eikä elämä koskaan tule tarjoamaan minulle sitä, mitä minä vaadin, ja kaikki nuo muut, kuinka onnellisia ja tyytyväisiä ne ovat!

Hänen näin miettiessään tuli kaksi tyttöä, jotka istuivat esiripun toiselle puolelle. Huolimatta Hannan selvään kuuluvasta yskimisestä esiripun takana, istuivat he ahkerasti puhellen sohvaan.

— Niin, et voi aavistaa, kuinka sievältä se näyttää, — alkoi toinen.

— Ehkä. Mutta kyllä minä puolestani arvelen, että tummanpunainen on sievempi kermaväriin kanssa kuin sininen, niinkuin esimerkiksi Bibbin puvussa. Se on ihmeen sievä. Mutta Bibbistä puhuen, oletko huomannut, kuinka hän ja Inez ovat hyviä ystäviä tänä iltana?

— Kyllä, Inez uskoi minulle, että Bibbi on hänen paras ystävänsä ja eitä hän puhuu hänelle kaikki asiat.

— Mutta minä muistelen, että Alma B. on Inez'in paras ystävä.

— Niin hän olikin koko vuoden, mutta sitten kuuli Inez, että Alma oli sanonut häntä itserakkaaksi ja silloin loppui ystävyys.

— En minäkään olisi semmoista kärsinyt. Tiedätkö, Eero P. kertoi minulle salaisuutena, että...

— Jos teillä on salaisuuksia, tytöt, niin odottakaa, kunnes minä olen lähtenyt matkaani — kuului samassa Hannan ääni ja tytöt antoivat hänen mennä huoneesta, ennenkuin jatkoivat tärkeätä puhettaan.

Bella oli sillä välin kyllästynyt tanssiin ja ihmetteli, minnekä Hanna oli joutunut. Kun ei häntä näkynyt, meni hän ja istui erään vaalean kolmasluokkalaisen viereen, joka ei ollut saanut tanssia askeltakaan.

— Sinulla ei varmaankaan ole ollut hauskaa tänä iltana, Elli? — kysyi hän ystävällisesti.

— Ei erittäin, mutta tuossahan tuo menee. Minä en ole juuri tottunut liioin huvittelemaan tanssijaisissa.

— Jos tahdot, niin esittelen sinulle Pentti veljeni, niin saat tanssia hänen kanssaan ensi franseesin?

— Elä, elä, millään lailla! — Elli näytti kainolta ja säikähtyneeltä.

— Jos hän olisi tahtonut, olisi hän kyllä saattanut tulla itsestään. Eihän minulla ole mitään hätää, ja kohtahan ilta loppuukin.

Hänen äänensä värähteli ja hän ei tohtinut katsahtaa Bellaan, ettei tämä näkisi niitä kyyneleitä, jotka kiiluivat hänen silmissään. Bellakaan ei ollut niitä näkevinään, vaan tarttui ystävällisesti hänen käsivarteensa, sanoen: — tulepa, niin mennään hakemaan Hanna Rappea! Hänkään ei tanssi, ja meille kolmelle voipi tulla oikein hauska.

He löysivät Hannan viereisestä huoneesta kuvia selailemasta. Tanssin ja hälinän jatkuessa istuivat sitten nämä kolme itsekseen Lillin huoneessa puhellen keskenänsä ja hauskaa heillä oli. Kun Lilli tuli kutsumaan heitä illalliselle, huomasivat he, että aika oli kulunut hyvin pikaisesti.

Hanna hämmästytti vielä kerran läsnäolevia sillä, ettei istunut hiljaa ja odottanut poikain

palvelemista, vaan otti itse ruokaa itselleen. Hän auttoi sitä paitse Lilliä kanneksimaan niille, jotka eivät rohjenneet itselleen ottaa. Bertha ja muutamat muut noudattivat hänen esimerkkiään, sillä välin kuin muut tytöt istuivat siellä täällä pienien pöytien luona, odottaen, että heidän kavaljeerinsa tulisivat heitä palvelemaan.

Kun Bellan piti lähteä, tuli Jenny hänen jälkeensä etehiseen kääry kädessä.

— Anteeksi, rakas, kulta Bella, etten ole tullut lähettäneeksi sinulle tuota kirjaa. Ehkä voit ottaa sen nyt?

— Voi, minä en ole kysynyt vielä äidiltä, — vastasi Bella. Häneltä oli koko asia unhottunut.

— Ei sinun tarvitsekaan kysyä, — sanoi Jenny vakuuttaen, — minä olen lainannut sen useille tytöille, jotka ovat olleet sinua nuorempia, ja ne ovat kaikki siitä pitäneet.

Bella otti kirjan vastahakoisesti ja meni Hannan ja Pentin seuraamana.

Kun hän oli tullut kotiin ja ruvennut riisumaan, johtui kirja hänen mieleensä.

— Täytyy minun kuitenkin hiukan katsahtaa siihen, — arveli hän, asetti kynttilän vuoteen viereen, heittäytyi itse siihen ja alkoi lukea "Betsy tai murtunut sydän".

Kerta toisensa perästä johtui hänen mieleensä äidin kielto lukea kirjoja ilman kysymättä. Mutta nythän äiti nukkui, eihän hän saattanut häntä herättää pyytääksensä lupaa, ja eihän yksi ainoa kerta ollut mistään merkityksestä. Huomenna hän sitten kertoisi kaikki.

Jota enemmän hän "katseli", sitä enemmän vaipui hän siihen. Kirja oli yksi niistä monesta, jotka eivät sisällä mitään suoranaista epäsiiveellistä, mutta joiden koko henki on kuin salainen myrky nuorille. Turhamielisyyttä, kevytmielisyyttä, mielistelyä ja leikittelemistä rakkauden kanssa kohtaa heitä joka sivulla, mutta niitä on niin taitavasti peitetty kauniilla ominaisuuksilla, ettei nuori lukija niitä huomaa. Hän näkee ihastellen, kuinka sankaritar voittaa kaikki kauneudellaan, murtaa miesten sydämmet ja vihdoin suopi jollekin vähemmin vaativalle pienen, riidan aineena olleen persoonansa. Että tyttöä kuvataan olennoksi, jonka ainoa tehtävä on miellyttää ja ainoastaan elää tullaksensa naiduksi, sitä he eivät näe, soaistuina kun ovat kirjan väririkkaista kuvauksista ja viehättävistä ristikohtauksista.

Bella luki enenevällä innolla. Hänellä oli liian vähän arvostelukykyä huomataksensa semmoisen lukemisen vaaraa. Vihdoin kuuli hän kellon lyövän 4, paiskasi kirjan kiinni säikähtyneenä ja häpeissään sekä sammutti kynttilän.

Mutta kirjan kuvaukset elivät hänen mielikuvituksessaan ja sen seikkailut pitivät häntä valveella. Kun hän seuraavana aamuna nousi kello 9, näytti hän niin kalpealta ja väsyneeltä, että hänen äitinsä moittivalla äänellä kysyi häneltä, minkätähden hän edellisenä iltana oli niin paljon tanssinut.

— Tulinhan minä kotiin heti yhden jälkeen, — sanoi Bella häpeissään, — mutta minä luin vuoteessa kello neljään, enkä ollut sitte enää saada unta.

— Luit? Voi sinua ymmärtämätöntä lapsi parkaa! Onhan sinulla tänään lupaa ja hyvää aikaa lukea.

— Ei äiti, minä luin kirjaa, jonka Jenny Stenman minulle lainasi. Hän vakuutti minulle, ettei sinulla olisi mitään sitä vastaan.

Rouva Palmfelt näytti tyytymättömältä. — Tiedäthän, etten pidä siitä, kun luet mitään minulta kysymättä. Mikä kirja se on?

Bella mainitsi kirjan nimen.

— Olen pahoillani, että olet sitä lukenut, jospa niitä kyllä löytyy huonompiakin. Näetkö, lapseni, huonoja kirjoja on kahta lajia: semmoisia, jotka raa'alla ja loukkaavalla tavalla kuvaavat elämän varjopuolia, ja semmoisia, jotka kauniilla kuvauksilla ja runollisuudella eksyttävät lukijan arvostelua ja pakottavat hänelle käsityksiä, jotka kerrassaan heikontavat hänen oikeuden tuntoansa. Jälkimäiseen lajiin kuuluu se kirja, jonka sinä nyt olet lukenut, ja minä pidän sitä vaarallisempana, kuin edellisiä, koska se on olevinaan puhdas ja viaton. Tai mitä sinä arvelet? Hyväksyisitkö sinä toden perästä tyttöä, joka ei ajattelisi muuta, kuin pukeutumistaan ja ihailun herättämistä? Tai semmoista, joka tuon köyhän Betsyn tavoin menisi miehelle, josta hän ei pitäisi, sitä varten vaan, että voisi auttaa pieniä siskojaan?

Bella katsahti häneen kummastuneena. — Mutta äiti, eikö tämä viimeksi mainittu ollut kaunis ja jalo teko?

— Ei, lapseni, ei missään tapauksessa. Naimisiin meno ilman todellista, sydämmellistä rakkautta on alentavaa sekä miehelle että naiselle ja on synty, jota ei mikään jalo syy voi sovittaa, olihan Betsy sitä

paitse terve tyttö ja kasvanut kunnollisessa kodissa. Ei hänen olisi ollut mahdotonta elättää siskojaan rehellisellä työllä, alentamatta itseään semmoiseen naimiseen menemällä. Mutta se mielipide on paha kyllä niin yleinen ja hyvästi juurtunut useimpiin ihmisiin, että mikä avioliitto tahansa on parempi naisille, kuin joutua niin kutsutuksi "vanhaksi piiaksi". Että naisella on omakin arvonsa, että hän voipi tulla onnelliseksi ja tyytyväiseksi harjoittamalla jotakin työtä, ulkopuolellakin kotia, se unhotetaan liian usein.

Bella hiipi äitinsä luo ja suuteli häntä. — Anteeksi, äiti kulta, että tein tahtoasi vastaan. En minä vasta niin tee. Ja minusta on niin hauska, kun puhut minulle semmoisista asioista, joita kyllä olen ajatellut ymmärtämättä niitä. Enkö saa aina tulla sinun luoksesi kaikesta kysymään? Minusta ei kenelläkään koko maailmassa ole niin kauniita ja jaloja aatteita, kuin sinulla ja Hannalla.

Bella ja Hanna istuivat ruokasalin pöydän ääressä, edellisen kodissa, lukien eläintiedettä huomispäivää varten. Bella takoi päähänsä kaikin voimin kylmäveriset luurankoiset eläimet, sillä välillä kun Hanna, joka jo osasi läksyn ja Pentiltä oli lainannut erään oppikirjan anatomiasa, innostuneena katseli sen keskinkertaisia kuvia.

— Kuulehan, Bella, en minä olisi koskaan luullut, että meidän pienissä käsissämme olisi 13 eri luuta, paitse peukalon ja sormien luut. Katso tänne, kaksi riviä ranneluita, neljä luuta kumpaisessakin ja viisi välikämmenluuta, sormien jatkoina käden sisässä. Kuinka mielellään tahtoisin oikean luurangon tutkiakseni sitä, minä tiedän niin vähän omasta ruumiistani.

— Niin, kyllä me olemme hyvin kummallisesti rakennetut, arveli Bella. Pyydäpä, että Pentti kertoo sinulle, mitä et itse ymmärrä. Hänhän lukee lääkäriksi ja on niin kauhean innostunut kaikesta tuommoisesta.

Samassa tuli vanha Leena sisälle raivataksensa pöytää illallista varten. Hän oli kumpaisenkin tytön hyvä ystävä ja piti aina silmällä heidän tekojaan ja töitään. Sitä nyt kyllä ei voinut auttaa, että hänellä oli erilainen maailmankatsanto, kuin noilla nuorilla, jotka olivat toisen ajan lapsia. Mutta vaikka hän ei aina käsittänyt tai hyväksynyt heitä, säilytti hänen vanha, rehellinen sydämensä yhä koko rakkautensa "lapsiin", joiksi hän niitä nimitti. Hän ei ollut koskaan niitä mahtavia herätyksiä kokenut, kuin nykyajan nuoriso, tai sitä hämmennystä ja levottomuutta, jota uudet aatteet monesti matkaansaattavat nuorissa mielissä. Hän oli vastaanottanut, minkä oli saanut, tarkastamatta liioin sen laatua, koettamatta muodostaa siitä itselleen omia mielipiteitä. Ja sentähden katseli hän usein kummastuksella, kuinka nuoret "puuhasivat", ja nousivat vanhoja mielipiteitä vastaan, joiden oikeutta hän ei koskaan olisi voinut epäillä.

— Mitä jumalattomia kirjoja nuo ovat, joihin Hanna taas tirkistää? — arveli Leena, hiukan moittivalla äänellä, kun hän näki anatomilliset kuvat.

— Se on oppi omasta ruumiistamme, Leena, — sanoi Hanna, — se on ihmisen luuranko eikä mitään jumalatonta.

— Onpahan se minun mielestä. Mitä sitä tarvitsee tuommoisia katsella? Jota Jumala on kätkenyt ihmisen silmältä, sitä hänen ei pidä itsepuhunnaisesti tutkia. Ja ihmispoloisen luut saisivat minun mielestäni levätä rauhassa maan povessa, eikä niitä tarvitsisi esiin kaivaa elävien pilkattaviksi.

— Kuka nyt pilkkaisi niin vakavaa asiaa kuin kuolemaa — vastusti Bella ihmetellen. — Ja sitä paitse, etkö sinä myönnä, että meidän on hyödyllistä tuntea omaa ruumistamme?

— Eikö mitä, se on ihan joutavaa. Sen, joka on huoneen rakentanut, tarvitsee tietää, kuinka se on tehty, mutta muiden asia se ei ole.

— Entä lääkärit sitten? Kuinka voivat ne sairasta hoitaa, elleivät ole hänen ruumistaan tutkineet ja tiedä missä kipu sijaitsee?

Leenaa näytti tämä arveluttavan. — No niin, tohtorit ... tutkikoot ne sitten semmoisia asioita. Mutta eiväthän nekään voi ihmistä parantaa, jos se on sallittu, että hänen pitää sairastaa. Ja jos Jumala tahtoo sairasta parantaa, niin ei hän siihen tohtoreita tarvitse. Senpä tähden tuntuu minusta, että nuo luut ja rohdot ja sen semmoiset ovat ihan jonnin joutavia, sillä jos tauti on kuolemaksi, niin ei sitä mikään paranna.

— Mutta muistatko Leena, kuinka hyvä mieli sinulla oli, kun sinussa oli luuvalo ja pääsit siitä tohtorin määräyksillä?

— No, herrainen aika, olinhan minä hyvilläni, mutta se kai oli vaan sen tähden, että olen kurja

syntinen ihminen, joka ei tahtonut nurkumatta kärsiä Jumalan vitsausta. Tuhmaahan se oli, että minä tahdoin heittää ristin päältäni, mutta jalka oli minulle tarpeen...

— Sepä se, — keskeytti Hanna. — Kuka ei tarvitse kaikkia jäseniään, voidakseen tehdä työtä ja olla hyödyllinen. Ei Jumala lähetä meille tautia sitä varten, että me ihan ilman vastustusta taipuisimme sen alle, vaan luullakseni siitä syystä, että me olemme rikkoneet jonkun luonnon lain, sekä koettaaksensa meidän luottamustamme Hänen apuunsa.

— No niin, minä nyt en ymmärrä muuta lakia kuin Jumalan kymmenet käskyt. Mutta kyllä se nyt kaikessa tapauksessa on syntiä, että tuommoisten nuorten tyttöjen, kuin te olette, pitää "puuhata" ihmisten luulla ja muulla pahenuksella.

— Kuinka niin? Ehkäpä joku meistä tahtois ruveta lääkäriksi, — intti Bella ja kiinnitti uhkamielisenä iloiset silmänsä Leenaan.

— Jumala varjelkoon minua näkemästä sitä päivää, — huudahti Leena säikähtyneenä. — Tytöt tohtoreina! Mitä kaikkia se Bella keksii! Minkätähden ei yhtä hyvin poliisina tai sotilaina?

— Miksi ei, — nauroi Bella. — Olipa ennen muinoin Ranskan maassa paimentyttö, jota Jumala kutsui sotilaaksi ja sotaan menemään isänmaata pelastamaan.

— Ei tarvitse Jumalaa syyttää! Kyllä se oli hänen oma syntinen päähän pistonsa olla olevinaan mies ja tappaa ihmisiä, saadaksensa niiden luita tutkia. Mutta sen minä sanon, että Jumala on luonut vaimoimisen kunnolliseksi aviovaimoksi ja lasten äidiksi eikä tappelemaan tai lötrystämään rohdoilla ja sen semmoisella.

— Voi, voi, Leena parka, kuinka kummallinen sinä olet! Estäisikö se tyttöä tulemasta kunnon vaimoksi ja äidiksi, jos hän taitaisi haavaa parantaa tai jalkaa sitoa tai rohtoja keittää? Ja sitä paitse, — jospa me emme huolisikaan naimisiin mennä?

Leena nauroi. — Ettekö huolisi? Kyllä sitä aina *huolii*, kun vaan sattuu hyvä mies eteen.

— No, mistä syystä ei Leena ole mennyt naimisiin? Jo alkaa käydä hiukan myöhäiseksi, — nauroi Hanna.

— Minusta ei ole kukaan huolinut. Mutta kyllä tuommoisille suloisille tytöille, kuin te olette, tulee sulhasia koko joukko. — Ja Leena iski veitikkamaisesti pieniä viheriäisiä silmiänsä heihin, mutta muuttui pian taas vakavaksi. — Niin minä teitä tässä suloisiksi sanon siitä syystä, että pidän teistä ja olen hoitanut Bellaa, aivan siitä asti kun hän tähän maailmaan saapui. Mutta kyllä te aina välistä olette niin syntisiä ja viisastelevia, etten tiedä kuinka kauan Jumala sitä sallii.

Nyt hyökkäsivät pienet siskot huoneeseen illallistaan saamaan.

— Tiedätkö mitä, Hanna, — huusi Lulle? Lunkentuslaivani tulee saamaan uudet purjeet ja aivot, Pentti on luvannut ne tehdä. Sitten jouluksi valmistuu se.

— Mutta ensinpä tulee kesä ennenkuin joulu, — neuvoi Liisi, joka jo oli toimessa voileipien ääressä.

— Vai niin, — vastasi Lulle. — No sitten saan sen kesäksi. Ja se tulee tuomaan apelsiiniä Porvoosta.

— Kasvaako Porvoossa apelsiiniäkin? — kysäsi Hanna kummastuneena.

— Kyllä. Tämän kokoisia. — Ja hän muodosti käsivarsillaan niin suuren kehän kuin vaan saattoi. — Eikä, Lulle, sinä narraat, — neuvoi Liisi. — Eihän niitä apelsiiniä Porvoossa kasva. Eikä koko Suomessakaan niitä ole. — Mitä sinä sanot, onhan meidänkin ruokakaapissa apelsiiniä, — nauroi Bella.

Liisi ei luullut arvonsa kannattavan vastata moiseen pilantekoon.

Bella piteli Helmiä sylissänsä ja syötti hänelle voileipää ja maitoa. Pienokainen oli unissaan ja pyöreät silmät ummistuivat yhä useammin suupalojen välillä. Kun hän oli saanut kylmiksi, suuteli Bella häntä ja sanoi: kas nyt sanomme hyvää yötä ja menemme Nukku-Matin luo.

Mutta nyt heräsi pienokaisessa vastustelemisen henki ja hän rupesi uppiniskaiseksi. Alahuulen työnsi hän esiin uhkaavalla katseella ja teki itsensä jäykäksi kuin aidan seiväs. Pitihän Bellan joku rangaistus saada, kun tahtoi häntä vuoteeseen pistää. Kun Bella siitä huolimatta kantoi häntä ovea kohti, rupesi hän rääkymään kaikin voimin ja löi Bellaa vasten silmiä pienillä pyylevillä kätösillään. Bella otti hyvin vakavan katsannon, aivan kuin äiti, ja sanoi: — Helmi, nyt sinä et ole kiltti.

Pienokainen huusi yhä pahemmasti ja pyrki äidin luo, joka samassa tuli sisälle. Tämä arvasi heti asian ja katseli hymyillen Bellan vakavaa muotoa. Hän pudisti päätään: — ei äiti tahdo sinua ottaa,

Nukkumatti odottaa, — sanoi hän ja suuteli lapsen pientä suuta.

Bella kantoi hänet pois armahtamatta, eikä aikaakaan, niin oli uppiniskaisuus laimentunut pienokaisen vaipuessa sikeään uneen. Kyyneleet jäivät silmäripsiin ja huulet värähtelivät hiukan unessakin. Vaan vähitellen väistyvät surun jäljet; onnellisten, enkelien suojelemien unien tieltä.

Rouva Palmfelt oli kyllä huomannut, että Bellan koko olento oli käynyt vakavammaksi viime aikoina. Hän näki sen nyt jälleen tästä pienestä tapauksesta. Ennen oli Bellasta ollut niin vaikeaa voittaa pienen siskon mielitekoja ja hänestä tuntui ihan armottomalta viedä sitä pientä raukkaa nukkumaan, kun tämä elävänä ja iloisena puuhasi lelujensa ääressä, tai surullisena rukoili Bellalta armoa. Silloin oli Bella aina puolustanut häntä. Mutta nyt näytti hän päättäväisyydellään voittavan tuon pienen juonittelijan ja kohteli häntä tyyneesti ja arvokkaasti kuin iso sisar ainakin.

Niin vähäinen kuin asia olikin itsessään, ei Bellan äiti voinut olla siitä iloitsematta, koska se osoitti, että hänen tyttärensä luonne alkoi vakaantua. Ja hän arveli että tämä tuli Hannan vaikutuksesta, sekä että Hannankin luonne puolestaan alkoi pehmetä ja käydä miellyttävämmäksi.

Kun tee oli juotu, vetäytyivät tytöt Bellan huoneeseen ja kyyristyivät tuohon vanhaan epämukavaan sohvaan, saadaksensa vielä pientä pakinaa aikaan. Nämä "pakinat" olivat käyneet Bellalle yhä rakkaammiksi ja hän arveli ei voivansa tulla toimeen ilman niitä. Hän luuli täysin määrin ammentavansa niistä ajatuksia ja vaikutuksia, ja yksin ollessaan mietti hän sitten yhtä tai toista, kunnes se hänelle selveni. Mietiskeleminen tuli vähitellen hänen jokapäiväiseksi seurakseen, ja auttoi kehittämään ja kypsentämään hänen luonnettaan.

Hanna puolestaan, jolla ei koskaan ollut uskottua, ja joka ei ollut saanut ystävyttä kokea, antautui vähitellen yhä enemmän Bellan suloiseen, lohduttavaan ystävyteen. Hän muuttui vähemmän umpimieliseksi ja toi välistä esille ajatuksia ja mietteitä niin suoraan ja niin lujalla vakuutuksella, että Bella ihastui. Ja kun hänen uudistuspuuhansa joskus olivat liian armottomia tai sanansa liian ankaria, saattoi Bellan säikähtynyt katse tai moittiva väre hänen äänessään Hannaa pysähtymään tai hillitsemään itseään.

Nyt istuivat he siis jälleen tuossa rakkaassa pakinapaikassa, kumpainenkin eri sohvanurkassa, kuiskaillen koulu- ja kumppaniseikoista. Lamppu oli sammutettu ja ainoastaan kaasulyhty ikkunan ulkopuolella levitti heikon valon huoneeseen. Esiripun takaa kuului Liisin tasainen hengitys, hän oli juurikään nukkunut Bellan vuoteen vieressä olevalle pienelle makuusijalle.

— Tänään, — kuiskasi Bella, — uskoi minulle eräs kumppani, — en sano kuka, etten pettäisi häntä, — että hän oli rakastunut eräsen poikaan. En tietänyt oikein, mitä minun piti siihen vastata, olin niin epävarma, taisin vastata jotakin yleistä vaan. — Se on tuhmaa uskotella itselleen semmoista, ennenkuin on siksi kehittynyt, että tuntee oman itsensä. — Hannan ääni oli hiukan äreä. Oletko koskaan kuullut mitään tulevan tyttökoululaisen rakkaudesta, joka on syttynyt lasten tanssijaisissa tai luistinradalla? En minä ole koskaan pitänyt tuommoista muuna kuin tyhjänä luuletelmisena.

Bella kävi miettiväiseksi. — Vähän minä olen semmoista nähnyt, — arveli hän. Mutta jokin minussa sanoo, että se on vaan leikkimistä lujain, vakavien asioiden kanssa. Ja kuitenkin, tiedätkö Hanna, on minulle itsellenikin tapahtunut aivan samaa, ja sinä et voi aavistaa, mikä ikävä aika se oli.

Bella oli punainen kuin tuli, vaikka pimeys peitti sen ja hän kallistui Hannan puoleen.

— Niin, se oli eräs Pentin kumppani, jonka nimi oli Oskar. Hän ei enää asu täällä ja koko se juttu on nyt aikoja sitten loppunut, niin että hyvinkin voin siitä puhua. Hän oli hyvin kaunis ja siivotapainen ja minä rakastuin häneen ihan paikalla, tai ainakin luuletelin sitä. Mutta sitten saivat toverit vihiä asiasta ja nyt syntyi semmoinen nauru ja ivailu, että oikein iljetti. Ei Oskar huolinut vähääkään enemmän minusta kuin muista tytöistä — ja sehän olikin hyvä, — mutta jos puhuin hänestä tai olin puhumatta sain yhä kärsiä viittauksia ja naurua. Vihdoin kävi se ihan kärsimättömäksi ja minä ihan kyllästyin tuohon viattomaan Oskariin, siitä syystä vaan, ettei tytöt jättäneet minua rauhaan. Ja kun sitten oikein tutkin itseäni, huomasin minä, että tunteeni häntä kohtaan ei ollut juuri mistään kotoisin, minä saatoin siitä luopua minä hetkenä tahansa. En pitänyt hänestä kymmeneksikään osaksi niin paljon kuin nyt sinusta, Hanna.

Hanna oli ääneti kuunnellut häntä ja puristi hänen kättänsä viimeisten sanojen johdosta. Minä luulen — arveli hän, — että meidän pitää varoa tuommoisia luuleteluja. Me siten estämme todellisten, syvien tunteiden tuleamista ja ikäänkuin hajotamme niiden voimaa. Minä en ole koskaan tuommoista kokenut, mutta arvelen sen olevan samaa, kuin jos lapset syövät kypsymättömiä hedelmiä. He luulettelevat itselleen, että ne maistuvat hyvälle, mutta saavat pian niiden vahingollisuutta kokea.

Ja mitä sisällystä on tuommoisessa koululaisten rakkaudessa? Ei minkäänlaista. Useimmassa

tapauksessa on se vaan keino tulla huomatuksi ja pyrintö olla yhtä "hyvä" kuin muutkin.

— Niin, luulenpa, että minun rakkauteni oli juuri sitä lajia, — hymyili Bella. Tiesin, että useammalla toverilla oli jonkunmoinen tuommoinen juttu, josta he kuiskailivat ja olivat olevinaan, ja sitten minäkin rupesin arvelemaan tuhmaksi olla sitä vailla. Olin kuitenkin koko ajan pahalla tuulella, aivan kuin olisin tehnyt itseni narriksi. Mutta luulin, että niin täytyi vaan olla.

Etkö kuitenkin luule *mahdolliseksi*, Hanna, että todellisia, pysyväisiä tunteita voisi meissä herätä jo tällä iällä? Etkö luule, että jos *sinä* nyt johonkin rakastuisit, se olisi koko elinajaksi?

— Mistä minä tiedän? — vastasi Hanna. Hän ei oikein mielellään puhunut omista persoonallisista tunteistaan eikä tahtonut panna niitä tutkimisen alaiseksi. — Mutta, — jatkoi hän, — minä luulen, että tuommoinen tunne muuttuu itsetietoiseksi hyvin vähitellen ja sitten vasta, kun sitä on jollakin tavalla koetettu. Voipihan se olla mahdollista, että minun tunteeni sinun tai Pentin tai jonkun muun suhteen, sisältää jonkun kestäväisyyden siemenen, mutta sitä en vielä tiedä.

Bella tunsu piston itsessään. Kuinka saattoi epäillä sitä, tulisivatko he aina ystävinä pysymään! Oli *hän* ainakin varma siitä omasta puolestaan.

He istuivat hetken ääneti. — Mitä mietit? — kysyi Hanna vihdoin.

— Ajattelin sitä, mitä sanoit, ettet ole varma siitä, tulemmeko me aina pysymään ystävinä.

— Elä suutu minuun, Bella hyvä, mutta enhän sille mitään voi! Eihän meidän ystävyttämme vielä ole koeteltu. Voimmehan me kehittyä ihan päinvastaiseen suuntaan, niin että vihdoin väkisinkin eroamme. Näetkö, niin kauan kuin me kasvamme ja kehitymme niin sisällisesti kuin ulkonaisesti on aina mahdollista, että muutumme niin erilaisiksi, ettei mikään voi meitä yhdessä pitää. Mutta sen on elämä näyttävä. Ethän ole suuttunut minuun?

— En, mutta hiukan suruissani.

— Oi, Bella, elä sure edeltäkäsini! Elkäämme sitoko toisiamme minkäänlaisilla lupauksilla ja olkaamme aina rehellisiä toisillemme! Eikö niin?

Huhtikuu oli tullut ja taaskin miltei loppunut, muutamia päiviä vaan oli jäljellä. Kadut olivat likaisia, räystäistä tippui, jäät näyttivät vetisiltä. Nurmikot esplanaadeissa ja pihoissa alkoivat siellä täällä ylpeillä ensimmäisellä viheriällä ruoholla.

Kouluhuoneihin paahtoi päivä kuumasti korkeiden ikkunoiden läpi. Muutamat kärpäset, jotka olivat viettäneet talvensa ikkunoiden välillä, heräsivät uuteen eloon ja pitivät kauheata pärinää, välttääkseen tulla elävinä paistetuiksi. Tytöt hikoilivat pulpettien ääressä ja alkoivat sormilla lukea, kuinka monta päivää enää oli tutkintoon. He ähkiivät ja puhkivat ainekirjoitusten, matematiikan ja Sjögrenin historian ääressä, mutta luonnontiede kävi hauskaksi, kun maisteri kuun loppupäivinä toi heille muutamia aikaisia sinivuokkoja, suurennuslasilla tutkittaviksi. Kumma, kuinka vähän ennen oltiin huolittu esimerkiksi sinivuokon taiteellisen kauniista sinisestä harsosta, kärpäsen siivestä tai toukan kirjavista ympärysviivoista? Nämä olivat todellisuutta, elämää! Mutta numerot, kielioppi, vuosilukuja ... huh!

Neljäs luokka piti neuvottelua huvimatkasta Töölösen. Heillä piti olla evästä mukana, he keittäisivät kahvia ratavartijan luona, leikkisivät ja olisivat koppisilla.

— Silloin otamme me poikia mukaan, — ehdotti Hanna, — he osaavat niin hyvin palloa heittää ja boccia-peliä.

— Ei, ei, — huudettiin joka taholta. — Ei yhtään poikia, me tahdomme olla oikein vapaita.

Bellan mielestä olisivat he hyvin voineet ottaa Pentin ja Alfredin, Thuren ja Pekan ja joitakuuta muita kelpopoikia mukaan, mutta hän ei tohtinut puolustaa Hannan mielipidettä siitä syystä, että tytöt väittivät, että he aina olivat samaa mieltä Hannan kanssa.

Mutta sitten yhtyivät Bertha, Siiri ja muutamat muut Hannaan. Syntyi jotenkin vilkas väittely, joka päättyi siten, että ehdotus hyväksyttiin. Silloin vaativat Jenny, Agnes, Lilli y.m., että hekin saisivat pyytää omia tuttaviaan, mutta siihen ei vastapuolue suostunut. — Ei, — sanoi Bertha Eriksson päättäväisesti, — jos me kutsumme Cederströmin ja Stählen ja Ryttersköldin ja sen semmoisia, niin ei tule muuta koko matkasta kun roskapuhetta ja imartelua, ja silloin minä en tahdo olla mukana.

— Emme mekään! — kuului ääniä. — Onhan se kaikkein parasta, kun jokainen saapi noudattaa omaa mieltään, — sanoi Lilli Enestam, — muuten tulevat aina jotkut olemaan pahalla mielellä. Minä ehdotan

sen vuoksi, että me jakaudumme kahteen osaan, ja että jokainen saapi ottaa mukaansa kenen vaan tahtoo.

Nolo hiljaisuus seurasi näitä sanoja. Oltiin kyllä harmissaan riidasta, mutta kun ehdotettiin hajottaa toveripiiriä, oli tämä jokaisesta paha.

— Ei, tiedättekö mitä, tytöt, — alkoi Hanna, — emme me jakaudu eri osiin niin halvasta syystä! Se olisi häpeä luokalle, jos emme saattaisi mennä kaikki yhdessä. Koska minä ensimmäisenä ehdotin, että poikia otettaisiin mukaan, niin luovun minä siitä mieluummin, kuin että luokka hajoaa.

— Hanna on oikeassa, — myönsivät useimmat. — Ennen menemme itseksemme kun hajoamme niin ala-arvoisesta syystä.

Näytti ikäänkuin kivi olisi pudonnut kaikkien sydämmiltä ja nyt neuvoteltiin kaikessa ystävyydessä eväistä. Toimikunta valittiin, joka pitäisi huolta korista, ja erottiin suostumuksella yhtyä huomispäivänä kello 7 Kaisaniemen portin luona.

Ainoastaan Jenny ja Agnes olivat salaa tyytymättömiä päätökseen. He olivat jo ennättäneet ajatella, kuinka he pukeutuisivat. Nyt ei kannattanut ottaa uusia hattujaankaan, kun ei poikia ollut mukana.

Huomispäivä tuli. Se oli viimeinen päivä huhtikuuta. Lämpömittari osoitti 5 pykälää lämmintä siimeksessä kello 7 aamulla; päivä näytti tulevan kauniiksi. Tytöt kokoontuivat määräaikana Kaisaniemen portille; muutamilla oli päivävarjot ja hunnut, josta saivat pilkkaa kärsiä. Toimikunta kenneksi isoja koria; oltiin nälkäisiä ja ystävällisellä tuulella koko maailman suhteen. Toisella puolella pitkää siltaa alkoivat muutamit laulaa iloista juoksumarssia, jolloin kiersivät käsivartensa toistensa vyötäisiin ja juoksivat iloisesti tahdin mukaan eteenpäin. Vähemmin vilkkaat pysyivät eväskorien luona, jotka Bibbin kanssa, jolla oli kengän hieroma jalassa, hitaasti kulkivat jälessä vossikan vaunuissa.

Sitten asetuttiin mäenrinteelle päivänpaisteeseen, ja nyt alkoi liverrys semmoinen, kuin jos satamäärä kottaraista olisi siinä pitänyt kokousta. Eväskoria tutkivat muutamit uteliaimmat ja valmistuksia tehtiin kahvinkeittoon ratavahdin pienessä keittiössä. — Onkohan teillä vaan tarpeeksi ruokaa? — kysäsi Bertha nuuskien erästä koria, jolloin hän näppärästi pisti siihen erään käärön.

— Mene pois, ahma! — nauroi Bella. —Joka on utelias, ei saa mitään.

— Taivasten tekijä! Ja minulla on jo ihan tyhjä vatsa! Saatte kuljettaa minut kotiin kantimilla, sen saatte nähdä.

Istuttiin nurmikolle levitetyille isoille huiville ja hengitettiin ahneesti ihanaa kevättilmaa. Siellä täällä varjossa näkyi vielä likaisia lumipilkkuja, — pesuastiamme, — sanoi Hanna, — ja mäkirinnettä alas juoksi pieniä puroja, jotka tekivät hienoja uurteita maantien hiekkaan.

Bella kuului palveleviin sisaruksiin. Hän puuhasi iloisena ja uutterana kahvipannun ääressä, vaihtaen silloin tällöin Hannan kanssa iloisen katseen, ja Hanna makasi vaan nurmikolla ja pureskeli muutamia kuivia heinänkorsia. — Kuulepa, Hanna, — sanoi Lilli, joka istui hänen rinnallaan ja seurasi Bellaa silmillään, — onko se totta, että Hella on paras ystäväsi?

Hannaan koski niin pahasti tämä kysymys. — Minkätähden käytät sinä sitä sanaa, Lilli? — sanoi hän melkein kiivaasti. — Minä en pidä siitä. Se on tullut niin väärin käytetyksi ja on niin kulunut, ettei se merkitse mitään. Bella ja minä olemme ystäviä, siinä kaikki. Jos olemme sitä suuremmassa tai vähemmässä määrässä, se ei ole kenenkään asia.

Lilli näytti hiukan loukkautuneelta ja se koski Hannaan.

— Etkö ole huomannut, — sanoi hän ystävällisemmin, — kuinka vähän sana "paras ystävä" merkitsee meidän päivinä?

— Niin kyllä, — liitti siihen Bertha, joka istui lähellä, — minä *vihaan* sitä sanaa. Olin kerran Molly P —n "paras ystävä" kokonaista kolme viikkoa, kunnes hän sai kotiin erään serkun Sveitsistä, joka sittemmin sai näytellä sen osan. Ja se olikin minulle kaikkein parasta, sillä minä olin jo alkanut käydä aivan raskasmieliseksi kaikista niistä hellistä nimityksistä, hyväilyistä ja lahjoista, joita hän minulle soi. Nyt me juuri nyykäytämme päätä toisillemme, kun tavataan.

Lilli oli käynyt mieltäväiseksi. Hän tuli ajatelleeksi, ettei hän koskaan ollut nähnyt Hannan ja Bellan suutelevan toisiaan. Kuinka kummallista! Itsellään hänellä oli tapana kaikkina aikoina tuhlata suudelmia. Olihan se itse teossa hyvin tarpeetonta. Silloin vaan kun *oikein* rakasti jotakin ihmistä... Jospa hänelläkin olisi ystävä, ei tuommoinen "paras", jota kouluelämä niin usein tarjoo, vaan todellinen ystävä! Hän tunsu itsensä tällä hetkellä niin yksinäiseksi, hänestä tuntui kaikki niin puolinaiselta. Ja kaikkein inhimillisin kaikista tunteista, halu omistaa joku sydän, nosti kyneleitä hänen silmiinsä.

— Olenko saattanut sinulle pahaa mieltä? — kysäsi Hanna säikähtyneenä, kun hän tunsu kuuman kyyneleen kädellensä. Lilli hymyili ja pudisti päätään. Hän epäili hiukan, mutta kumartui sitten Hannan puoleen ja kuiskasi:

— Oletpa onnellinen, Hanna, kun sinulla on ystävä. Luuletko minun koskaan saavan semmoista?

— Siitä olen varma. Mutta, elä hae. Odota, kunnes elämä sen sinulle itse tarjoo. Minkä minä tänään olen saanut, voit sinä saada huomenna. Ei ole mitään kiirettä. Vastahan me olemme tyttöriepuja vaan.

Lilli nyykäytti myönnytystä ja näytti rauhoittuvan.

Nyt tulivat Bella ja Siiri sanomaan, että kahvi oli valmista.

— Mitä? — huudahti Bella, kun huomasi kyyneleet Liisin silmissä, — luulenpa, että on satanut. Aprillisadetta! Aprillisadetta! Tule nyt huuhtomaan pois murheesi aika hyvällä kahvi tilkalla!

Bertha hyökkäsi ylös ja hänen kasvonsa osoittivat suurinta hämmästystä.

— Bella ... katsopa tuonne ... tuolla, tuolla juoksee hevonen ... ilman jalkoja!

— Aprillia! Aprillia! — huusi Bertha ja kompastui, samassa kuin hänen piti paeta Bellan uhkaavia käsiä. — Odotapa veitikka, tuon sinä saat maksaa! — Bella otti kourallisen ruohoja ja pisti ne vastaan ponnistelevan Berthan niskaan. — Syö nyt tämä, kunnes saat muuta ruokaa. — Voi niin, kahvi, — huokasi Bertha surkeasti. — Pelkään sen tulevan *liian myöhään*.

Kuinka herkulliselta se maistui tuo kahvi pienen tuvan luona, jossa aurinko paistoi valkoiselle liinalle ja kuvastui kiilloitettuun kahvipannuun. Korit sisälsivät summattoman paljon voileipiä ja vehnystä ja eräästä korista putosi riemuhuutojen kaikuessa 34 kylmää potaattia ja 17 suolaista silakkaa, — potaatti ja puoli silakkaa mieheen.

— Berthan tepposet! — huusivat tytöt, — hän aikoo käyttää silakkaa kahvileipänään.

— Aprillia! Aprillia! sitä hän ei millään lailla aio, se on surkea erehdys! — sanoi Bertha suu täynnä voileipää. — Mutta täytyihän hänen varustaa itseään mahdollista nälänvaivaa vastaan.

— Sinulla on sontiainen ... nenälläsi! — huusi Bella kauhua teeskennellen ja tyrkkäsi Almaa kupeelle.

— Eikö mitä! — vastasi tämä tyyneesti ja maisteli kahviaan. —Mutta minunpa taskussani on kirje "*Oskarilta*"!! hm! — Ja hän puristeli taskussa olevaa sanomalehtipalasta, sanojensa todisteeksi.

— Sama se minulle, — nauroi Bella, vähintäkään hämmästystä osoittamatta.

Koko kahviajan narrattiin toisiaan ja nyt oli viimeinenkin tilkka loppunut.

— Ohoh, kunpa olisi vielä toinenkin vatsa! — ja Bertha katseli ikävällä kahta korppua ja yhtä voileipää, jotka olivat jääneet.

Ruvettaisiinko nyt leskisille? Mahdotonta. Ei vielä jaksettu juosta, kun oli niin ahkerasti syöty.

— Ja sen tähden istun nyt tähän, — sanoi Bertha, asettuen vanhalle voipytylle, joka pohja ylöspäin käännettynä seiso i keskellä pihaa. Muut istuivat mikä minnekin ja toimikunta pesi kuppeja.

— Nyt pidetään puheita! — ehdotti joku. — Hanna, ala sinä.

Hanna istahti pöydälle. Hän oli tänään niin iloinen, — niin iloinen ja kuitenkin ajatuksia täynnä. Keväinen päivänpaiste, lämpöinen ilma, toverien vilkas hälinä, kaikki toi hänelle raittiita onnellisuuden tuulahduksia. Hän kääntyi puheessansa toimikunnan puoleen, jota hän kiitti siitä, etteivät olleet voimiaan säästäneet ja kaikin puolin niin hyvin onnistuneet. — Kun minusta on tullut arvokas henkikirjuri jossakin, — lopetti hän — pyydän saada kutsua luokkaa limonaadille ja mesileiville.

— Mitä, tuleeko sinusta henkikirjuri? — kysäsi joku.

— Luulin sinun aikovan papiksi — sinä saarnaat niin mielelläsi moraalia, — ivasi Jenny ja iski silmää hiukan ilkeästi.

— *Minä* aion poliisimestariksi, — sanoi Sanna Wilhelmsson, eräs "urheilutyttöistä", ja löi rintaansa. — Minulla on niin vahvat nyrkit. Tai sitten rupean kylvettäjäksi.

— Miksikä sinä aiot, Bella? — kysyi Siiri ja piirusti samassa päivänvarjonsa varrella hiekkaan vastauksen — rouvaksi. — Eikö mitä, — nauroi Hella hiukan hämillään, — ainakaan en aio puuhata siksi päästäkseni. Ensin autan minä äitiä ja sitten perustan minä talouskoulun. Minä pidän ompelemisesta ja

keittämisestä. — No, mutta, Hella, et sinä kuitenkaan ajan pitkään tyytyisi moiseen halpaan työhön, — väitti Jenny, joka omassa mielessään jo oli tehnyt Bellan joko taiteilijaksi tai kirjailijaksi.

— Halpaako se on? Se työ, josta me kaikki riipumme! Ja sitä paitse, Jenny kulta, kuinka voit sinä kutsua halvaksi mitään työtä, josta ihminen saa jokapäiväisen leipänsä? Laiskottelemista tai semmoista työskentelemistä, josta ei lähde mitään hyötyä, sitä kutsun minä *halvaksi!* — Minä aion perustaa yhteiskoulun, — virkkoi Aina ujosti. — Ole hiljaa, sitä sinä et saa! keskeytti Bertha. Se on ollut minun tuumani kätkeystä saakka. Sinä, siirappisuus, voisitko poikia kurittaa? Tahtoisinpa nähdä! Kun he olisivat pahimmillaan, katsoisit vaan heihin lempeästi ja sanoisit: suloiset, rakkaat poikani, ettekö nyt tahtoisi kilttinä olla! Ja jos eivät tottelisi, menisit sinä tiehesi ja kääntyisit oversa sanomaan hyvästi ... sydämmeni vuotaa verta!... Ei, eukkoseni, ei sinusta ole poikien kasvattajaksi, siihen tarvitaan rautaisia kouria. Sinusta saattaa ehkä tulla paremman puolinen kotiopettajatar.

Tytöt nauroivat, sillä Bertha oli taitava matkimaan ja he olivat kaikki tunteneet Ainan tapaista ujoa ääntä ja hänen nöyrää menettelytapaansa.

— Berthasta tulee eläinlääkäri, — lausui Agnes painolla, — hänhän niin mielellään urkkii kuolleita eläimiä.

Vastaukseksi sieppasi Bertha ison mustan hämähäkin ja laski sen Agnesin niskaan, joka syöksi ylös kauhun huudolla. Lilli armahti häntä ja otti pois hämähäkin, mutta Agnes sai tästä tapauksesta itkun kohtauksen, joka hiukan häiritsi seuraa. — Mikä pikkuinen hermostunut rouvasihminen! — kuiskasi Bertha ylenkatseellisesti.

Bella katsoi häneen moittivasti. — Tiedäthän, että monet ihmiset — yksin miehetkin — inhoovat hämähäkkejä. Tuhmasti teit!

Bertha murisi hiukan, mutta pyysi salaa Agnesilta anteeksi.

Pahan tuulen poistamiseksi jatkettiin entistä keskustelua. — Minä luulen, että rupean maalariksi, — sanoi Jenny ja siristeli silmiään, niinkuin oli nähnyt taiteilijain tekevän. — Minä pidän niin paljon kaikesta kauniista ja taiteellisesta. Lilli määrättiin "sinisukaksi", koska hän kirjoitteli päiväkirjaa ja oli tunteikas, ja Bibbi kondiittoriksi.

— Ei, minusta tulee puutarhuri, — sanoi jälkimäinen, — minä pidän kaivelemisesta.

— Sinä, jolla on kengän hieroma, et sinä voi lapiota pidellä! Kuinka on nyt jalkasi laita?

Ja Bella asettui Bibbin luo, joka ei voinut hyvin ja pysyi muista erillään.

— No, Hanna, mitä sinä aprikoi? Olethan vakava kuin Egyptiläinen pappi. — Bertha löi Hannaa veljellisesti olkapäähän.

Hanna oli istunut ääneti ja hänen silmistään näkyi, kuinka ajatukset työskentelivät. — Niin, — lausui hän katsoen vakavasti toveriinsa, — kyllä me nyt tässä laskemme leikkiä tulevaisuudestamme, mutta toivon, ettei meidän joukossa ole yhtään, joka ei koeta vakavasti asettaa itselleen päämäärää, johonka aikoo pyrkiä. Sillä työskennellä ilman päämäärää, sitä me emme voi, vaikka olemme "tyttöjä vaan". Kuulin eräänä päivänä erään pojan sanovan toiselle: "tytöt, hyh, mihin ne kelpaavat? Pukeutua koreiksi ja koettaa olla meille mieleen, sen he osaavat, mutta ei heistä ole vakavaan työhön". En voi sanoa, kuinka kipeästi tämä koski minuun, juuri sentähden että minun täytyy myöntää, että se, minkä ovat meistä nähneet, kyllä antaa heille syytä moiseen arvosteluun. Olisin voinut itkeä, tiedättekö, vaan sen sijaan puin nyrkkiä itsekseni, arvelen: — tästä lähtien *täytyy* tulla toisin... — Minä viis siitä, mitä keikastelijat meistä ajattelevat! — huudahti Bertha harmistuneena. — Elä sano niin, moni hyväkin ihminen on samaa mieltä. Ja minähän sanon, että ne ovat oikeassa. Kuinka moni meistä ajatteleekaan muuta kuin mitenkä voisi olla oikein "suloinen", ja ehkä tulevaisuudessa päästä miehelään. — En puhu kansan lapsista, jotka saavat tehdä raskasta työtä, jopa orjinakin olla, aivan pienestä pahasta. — Ja sentähden on se mielipide syntynyt, ettei tytöt mihinkään kelpaa. Mutta meidän tulee näyttää, että yleinen mielipide on väärä, että me osaamme sekä ajatella että tehdä työtä itsenäisesti. Ehkä vähitellen ruvetaan meistä parempaa ajattelemaan. Mutta ei se ole kenenkään hyväksymisen tähden, — ei edes hyvien ihmisten — kun meidän täytyy koettaa tulla totuutta harrastaviksi ja kelvollisiksi, vaan sentähden että *se on oikein*. Niin ajattelen minä... Ja sentähden, — jatkoi hän, puoleksi leikillä, puoleksi vakavasti, — sentähden aion minä ainakin koettaa, sama sitten tuleeko minusta seppä, ompelijatar tai asianajaja.

Kumppanit olivat äänetönnä kuunnelleet Hannan sanoja. Monessa oli jo ennen herännyt samanlaisia ajatuksia, epäselviä, himmeitä, vaan samaan suuntaan kulkevia. Nyt olivat Hannan sanat selvittäneet niitä ja heidän sydämissään värähteli edesvastauksen tunne sekä ikävöiminen päästä unelmien maailmasta todellisuuteen, reippaasen, hyödylliseen työhön. Bella varjosti kasvojansa kädellään; siten

hänen oli helpompi ajatella. Hän ylpeili Hannan puolesta, sillä hän näki, kuinka toverit häntä ihailivat, mutta hän iloitsi vielä enemmän siitä, että sai olla Hannan ystävänä. Itsehän hän oli niin vähäpätöinen, liian vähäpätöinen Hannan ystäväksi.

Hetkisen aikaa olivat kaikki ääneti, vaan sitten hyökkäsi Bertha paikoiltaan kuin hullu: nytpä me kaikki näytämme tuhatvuotisilta filosoofeilta, sitä minä en kestä! Kas tuossa sinulle, Bibbi, hippa! Voi sinua jalatonta raukkaa, ethän taida edes juosta!

Samassa oli leikki käymässä. Se tuntui sitä iloisemmalta noiden vakavien puheiden perästä. Hippasilla olo, susi ja lampaat, leskisillä, viides pyörä ynnä muut leikit leikkittiin perätysten ja työt osoittivat, että heillä oli ollut hyvä voimistelun opettaja. He olivat sekä notkeita että kestäviä ja vahvoja. Ainoastaan muutamat, jotka eivät olleet hennonneet kureliivistä luopua, kärsivät kauheasti pistoksista, rinnan ahdistuksesta ja sydämen tykytyksestä.

Bella lensi kuin lintu mättäiden yli. Hän oli kaikista sukkelin ja mestari kävelemään nojapuilla ja rautatienkiskoilla. Hanna taas oli kauhistuttava haukka, ja kantoi kyyhkysset piilopaikoistaan, ikäänkuin olisivat olleet lapsia.

Päivä paahtoi, kaikkien kasvat hehkuivat, puoli kaivoa tyhjennettiin tyttöjen tavallisella varomattomuudella. Leikkien loputtua ruvettiin pallosille ja kello oli lähes 3, kun paluumatkaa aloitettiin tyhjillä vasuilla, väsyneillä jaloilla ja hameiden liepeet semmoisina, että niistä pian voitiin toivoa sieniä kasvavan.

Bellan ja Hannan enenevä ystävyys herätti yhä muutamien toverien kateutta. Bella oli, niin kuin jo mainittiin, kaikkien lemmikki ja hänen kanssaan olisivat useimmat tahtoneet lomahetkinä seurustella. Nyt he eivät voineet olla huomaamatta, eitä hän ei enää ollut niin valmis kaikkeen kuin ennen; hänellä ei ollut aikaa kaikellaisiin joutaviin tuumiin; hän ei tullut joka paikkaan, johonka häntä kutsuttiin, ja oli monasti hajamielinen, muiden lörpötellessä. Hän ei ollut koskaan tyyli, mutta oli ruvennut niin suoraan lausumaan moitteitaan yhdestä tai toisesta, joka tapa, juuri sentähden että se oli hänessä ihan uutta, loukkasi muutamia. Hän oli, sanalla sanoen muuttunut, eikä kaikkien mielestä parempaan päin. Entinen lapsellinen hyvyys ja vienous oli kyllä vielä jäljellä, mutta siihen oli sekaantunut hiukan päättäväisyyttä ja itsenäisyyttä, joka ei yhtään sopinut hänelle, muutamien toverien mielestä.

Kaikki ymmärsivät, että seurustelu Hannan kanssa oli tämän muutoksen syynä. Mutta vakavimmat tytöistä panivat liian suurta arvoa Hannaan, kadehtiaksensa häntä. Ja näkiväthän ne sitä paitse, että Bellakin vaikutti Hannaan, vaikka se ei ollut niin silmään pistävää. Hannan jäykkä tapa oli hiukan muuttunut eikä hän enää niin usein lausunut ihmisistä armottomia arvosteluja. Hanna itse tunsikin kummastellen itsessään joskus ihmisrakkautta ja toivoi voivansa elää ja työskennellä muiden hyväksi. Mutta hän ikäänkuin ujusteli näitä vieraita ajatuksia ja koetti itsessään herättää entistä uhkamielisyyttään, tehdäksensä niille vastarintaa. Vaan silloin tuli jälleen Bellan lämpöinen, hella elämän katsanto ja hioi pois terävät kulmat Hannasta. Hän tunsikin käyvänsä tunteellisemmaksi, mutta ei ollut selvillä, oliko se turhaa heikkoutta vai ihmissydämme oikeutettu pyrintö rakastamaan ja rakkautta haluamaan.

Bellan äiti oli ilomielin seurannut tyttöjen ystävyiden kehitystä. Hän ymmärsi, että Bellan hento luonto kyllä saattoi tarvita semmoista nojaa, kuin Hannan luja luonne tarjosi, ja oli hyvillään, kun hän aina joskus huomasi Bellassa itsenäisempää arvostelua ja enemmän lujuuksia. Se pelko, joka hänellä alussa oli ollut, että Bella tulisi matkimaan Hannaa niin pahassa kuin hyvässä, poistui kerrassaan. He olivat niin eri ainetta, etteivät koskaan saattaisi muodostua aivan saman mallin mukaan.

Huhu Hannan vapaasta esiintymisestä Enestamin pidoissa, oli sillä välin tullut rouva Palmfeltin tietoon, kaunistettuna tietysti kaikenmoisilla lisäyksillä, jotka vaivasivat häntä. Bella oli kyllä itse kertonut hänelle Hannan menettelystä, mutta hän pelkäsi, että Bella ystävydestä Hannaan oli esiintuonut asioita vienommassa valossa, kuin ne itse teossa olivat olleet. Hän ei kyllä voinut uskoa, mitä hänelle kerrottiin Hannasta, mutta epävarmuus vaivasi häntä kuitenkin. Olipa hänelle annettu viittausiakin, ettei Hannan seura ollut Bellalle sopiva, ja ensi kertaa tunsikin hän itsensä levottomaksi siitä, että oli suonut tyttöjen ystävyydelle niin rajattoman vapauden.

Hän päätti puhutella Hannaa, jonka vilpittömyyttä hän ei hetkeäkään epäillyt. Eräänä päivänä kun Bella oli kaupungilla ja Hanna Pentin kanssa katseli erästä kuvilla varustettua kasviopillista teosta, pyysi hän Hannaa hetkeksi omaan huoneeseensa. Hanna tulikin, aavistamatta, että häntä odotti tutkinto. Rouva Palmfeltin varovaiset kysymykset herättivät hänessä epäluuloa ja hän alkoi varustautua itseänsä puolustamaan.

— Mitä minä sille taidan, että olen semmoinen kuin olen, — keskeytti hän kiivaasti rouva Palmfeltia.

— Mitä ihmisten tarvitsee kutsua minua luokseen, jos eivät voi minun tapojani kärsiä. Tietäähän täti, etten *voi* teeskennellä.

— Sitä en tahdokaan — vastasi rouva Palmfelt tyyneesti, — mutta kunnioituksen muita ihmisiä kohtaan pitäisi kuitenkin pidättää sinua varsin loukkaamasta ja ylenkatsomasta heitä. Minulle on kerrottu, että olet kutsunut läsnäolevia nukeiksi, että olet ollut epäkohtelias rouva Enestamille, ollut vallaton poikain kanssa ja käyttäytynyt sopimattomasti illallispöydässä. Vaikka luulenkin, että suuri osa näistä syytöksistä on perätön, tahtoisin kuitenkin sekä Bellan että itsesi tähden kuulla asian oikean laidan. Tahtoisin mielelläni osoittaa syytösten perättömyyttä ja oikaista erehdykset; sentähden täytyy minun tietää kaikki.

Hanna oli äänetönnä kuunnellut ja paljon hänen täytyi ponnistaa voimiaan, voidaksensa olla toista kertaa keskeyttämättä. — Mitä ihmiset niin paljon puuhaavat minun kanssani, eivätkö ne saata antaa minun olla rauhassa, — arveli hän ja uhkamielisyys paisui, mutta sanat "*Bellan tähden*", pehmittivät häntä taas ja panivat miettimään.

— Kyllä minä mielelläni kerron sinulle koko asian, täti, — virkkoi hän melkein nöyrästi. — Sinä olet oikeutettu tietämään kaikki, olethan Bellan äiti.

Ja sitten hän kertoi illan kaikki tapahtumat Enestamien luona, suoraan katsoen rouva Palmfeltia silmiin. Hän mainitsi tylydestään Lilliä kohtaan, huolimattomasta esiintymisestään ja oman seurustelemistaitonsa puutteellisuudesta. Hän ei tuonut esiin mitään puolustukseksi, päinvastoin kertoi hän ankaralla tarkkuudella jokaisen pahan ajatuksen, jokaisen epäystävällisen sanansa, jonka vaan muisti. Mutta kuitenkin rauhoittui rouva Palmfelt. Hanna oli kyllä rikkonut muutamia seuraelämän sääntöjä vastaan, mutta se oli hänen mielestään vähäisestä merkityksestä. Hän ei voinut ankarimmallakaan tutkimisella huomata Hannan menettelyssä mitään todellisesti pahaa tai halpaa, jonka johdosta hänen olisi Bellan puolesta tarvinnut olla huolissaan.

— Kiitos suorasta puheestasi, — lausui hän Hannan lopetettua, — tiesinhän minä, että huhu oli liioitellut. Mutta ymmärräthän sinä, lapseni, että minun täytyy hiukan tuntea sitä vaikutusta, jolle aivan esteettömästi olen sallinut tyttäreni antautua. Seuraelämän säännöt ovat kyllä itsessään vähäpätöisiä, mutta niin kauan kun me itse olemme kehittymättömiä ja ilman kokemusta, ei meidän pidä ruveta arvostelemaan totuttuja tapoja.

Kumppanien joukossa oli varsinkin Jenny vihainen ja kateellinen Bellan ja Hannan kasvavasta ystävytydestä. Hän puolestaan ei sopinut koskaan Hannan kanssa; heidän välillään oli alituinen napina. Jennyn pintapuolinen, ajattelematon luonne ei voinut käsittää, mitä Hannassa oli alkuperäistä ja syvää; hän piti sitä raakuutena ja ylpeytenä. Hannaa taas kehoitti aina ankaraan arvosteluun Jennyn pintapuolisuus ja suuri rakkaus koristuksiin ja uusiin muotiin. He harvoin kohtasivat toisiaan, ilman että pienempi tai suurempi sanakiista syntyi.

Eräänä päivänä, kun Bella pahoinvoinnin tähden ei ollut koulussa, päätti Jenny tilaisuuden sattuessa antaa Hannalle lätkäyksen, jota tämä ei aivan pian voisi unhottaa. Hän tavoitti Hannan paluumatkalla koulusta ja seurasi häntä ensin hiukan aikaa mitättömiä lörpötellen. Sitten sanoi hän ihan äkkiä:

— Meistä tuntuu, että Bella on niin muuttunut, — on tullut niin pahankuriseksi ja äkäiseksi — sen jälkeen kun sinä tulit kouluun. Ja me luulemme kaikki, että se on sinun syysi.

Hän näki hyvin hyvästi, kuinka syvään hänen sanansa sattuivat ja hän oikein nautti, kun kerran sai puhua, ilman että Hanna häntä vastusti. Tämä kulki ääneti hänen rinnallaan, hetkeksi kuvastui hänen muodossaan ylönkatsetta, mutta sitten tuli hän hyvin vakavaksi ja kuuli tuskin Jennyn syytösten jatkoa.

— Bella oli aina ennen niin suloinen ja ystävällinen, — nyt hän on käynyt tylyksi niinkuin sinä eikä enää huoli entisistä ystävistään. Emmekä me ole ainoat, jotka sen olemme huomanneet, kaikki ihmiset sanovat, että Bella oli paljon kiltimpi ennen.

Tässä erosivat he, ja kun Jenny ikäänkuin sovittaakseen äskeisiä loukkaavia sanojaan, teeskennellen ystävällisyyttä, sanoi: — hyvästi, käyhän katsomassa! — vastasi Hanna vaan: — kyllä minä muistan ajatella sanojasi.

Kotiin tultuansa, sulki hän huolellisesti ovensa, heittäytyi tuolille vuoteen ääreen ja painoi päänsä alukseen.

— Nyt minä näen sen! — huudahti hän tunteiden kuohuessa, — minun vaikutukseni Bellaan on huono. Se on ainoastaan minä, joka olen voittanut ystävyttemme aikoina, hän sitä vastoin huononee, hän menee alaspäin. Kuinka sokea olenkaan ollut, joka en ole sitä ennen huomannut! Kun en ole nähnyt, että minun kova, kylmä luontoni tekee hänetkin kovaksi, että minun luulevaisuuteni tekee hänetkin luulevaiseksi ja ankaraksi, että minun luja tahtoni orjuuttaa häntä. Tietysti paha tarttuu, ja hän on

täydellisellä luottamuksella yhtynyt minuun, aavistamatta, kuinka pahaa minä tein hänelle. Bella parka, sinua kaikki rakastivat, kunnes minä tulin ja muutin sinut pahaksi ja kovaksi!

Mutta *oletko* todellakin sellainen? Olen päinvastoin monta kertaa arvellut, että olet ruvennut yhä enemmän ansaitsemaan rakastamista, vaan enhän minä näe kuin hyviä puoliasi! Puolueettomat silmät näkevät paremmin. Ajatteli kai äitisiikin samaa, kun puhui siitä "vaikutuksesta, jolle hän niin esteettömästi on tyttärensä antanut". Hän oli levoton ja surullinen siitä, että olet sattunut rupeamaan minusta pitämään, joka en voi auttaa sinua tulemaan hyväksi ja kiltiksi... Ehkä ei ole vielä liian myöhäistä tehdä kaikki hyväksi jälleen. Jos minä voisin luopua sinusta, vapauttaa sinut vaikutuksestani, niin saisit kehittyä vapaasti! Kyllä sen *voin* tehdä, jos vaan tahdon. Ja minun täytyy, voi, minunhan täytyy sitä tahtoa, koska se on sinun hyväksesi. Ei se ole helppoa, ... sen täytyy tapahtua vähitellen ... mutta, Jumalan kiitos, ettei se ole liian myöhäistä!

Hanna ei voinut aivan pian tottua tähän ajatukseen, mutta hän kuitenkin rauhoittui yhä enemmän jota selvemmäksi hänen velvollisuutensa tässä suhteessa kävi hänelle. Hän oli vähäiseksi ajaksi vastaanottanut kallisarvoisen lainan ja tahtoi antaa sen pois jälleen, puhtaana ja ilman vammaa. Hänelle itselleen piti Bellan ystävyys muuttua kalliiksi muistoksi, joka kiihoittaisi häntä hyvyteen. Se oli tullut hänelle aivan kuin auringon säde, joka tunkeutuu pimeään, autioon — solaan, ja kun se taas poistui, säilyttäisi hän muiston siitä kiitollisen sydämensä syvyydessä.

Hän nousi ja pudisteli murheen päältäään voimakkaalla ponnistuksella. Nyt saattoi hän jälleen itsensä hallita. Kun hän seuraavana päivänä taas tuli kouluun, ei voinut edes Jenny hänessä huomata surun jälkiä, niin vakava ja tyyni oli hänen muotonsa.

Onneksi lähestyi tutkinto ja tytöille alkoi tulla tulinen kiire. Veltoimmatkin heistä tahtoivat kuitenkin hyvää todistusta ja koettivat rajulla lukemisella korvata sen, minkä lukuvuoden kuluessa olivat laiminlyöneet. Ei nyt ollut aikaa huviretkiin ja kokouksiin, vaikka kevättilma oli ihana; jokaisella oli pää täynnä niitä numeroita, joita hän ehkä saisi. Ja kuinka kävikään, tunsivat laiskimmat jonkunmoisen tuskan ja omantunnon vaivoja, kun ajattelivat, ettei heillä tuosta iloisesta kouluajasta enää ollut kuin vuosi vaan jälellä. Näinä edellisinä vuosina olivat he olleet useammin laiskoja kuin ahkeroita, useammin huolimattomia kuin tarkkaavaisia, useammin laiminlyöneet tehtävänsä, kuin tehneet sen tunnollisesti. Ja kun koulu loppui, täytyisi heidän erota sillä surkealla tiedolla, etteivät olleet rehellisesti koettaneet parastaan.

Sentähden luettiin nyt viime aikoina tulisella innolla eikä opettajain tarvinnut antaa yhtään ainoaa muistutusta. Lillin ranskalaiset verbit vierivät kuin herneet hänen suustaan; Agnesin vuosiluvut, jotka olivat saattaneet hänelle harmaan hiuskarvan, tarttuivat nyt itsekukin omalle naulalleen hänen päähänsä ja Berthan tutkintopaitaan tuli kunnollisia nappikoloja eikä kovin paljon kurtatuita kauluksia. Sanalla sanoen, ei tehty muuta kuin vaan kilpailtiin kaikenmoisilla hyveillä ja Bella luuli, että Hannakin pysyi enemmän itsekseen siitä syystä vaan, että hänkin tahtoi olla erinomaisen ahkera.

Hanna oli tyytyväinen, kun sai olla rauhassa kaikilta kysymyksiltä, ja ikävöi vaan sitä päivää, jolloin saisi lähteä kotiin.

— Mitenkä te aiotte kesää viettää, tytöt? — kysyi Bertha, kun he eräänä aamuna seisoivat koulun ulkopuolella, odottaen ovien avaamista.

— Minä tulen olemaan Hankoniemellä äidin kanssa, — sanoi Jenny Stenman. — Tohtori sanoo, että minussa on liian vähän verta.

— Sepä nyt ei ole ihme, kun sinä puristat itseäsi niin kauheasti, — virkkoi Bella, heittäen moittivan katseen Jennyn hienoihin, tiukkaan kureuumaan puristettuihin vyötäisiin.

— Anteeksi, minä en ollenkaan purista itseäni, — huudahti Jenny kiivaasti, — minä voin pistää koko kämmenen kureuman ja ruumiini väliin.

— Sen sinä voisit tehdä, vaikka puristuisit niin, että olisit hoikka kuin kynnäräpuu; onhan ruumiisi elastillinen, hupsu! — Ja Bertha paisutti hyvillä mielin vahvoja keuhkojaan ja ojensi pyöreitä väkeviä käsivarsiaan muutamiin voimisteluliikkeisiin. — Toista se on, kun saattaa vapaasti liikkua kuin kala vedessä, eikä tarvitse asua tuommoisessa rautahäkissä! — Minnekä menet sinä, Bella?

— Me tulemme olemaan rakkaassa Fågelvik'issämme, — vastasi Bella. — Minä tulen hommaamaan taloudessa ja auttamaan äitiä puutarhassa.

— Emmekö lähtisi jalkaretkelle? — huudahti Bertha ihastuneena. — Kuka tulee mukaan?

— Minä! — huusivat muutamat joukosta. Aina Berg ja Bella olivat hiukan aikoneet mennä Karja-

Lohjaan tervehtimään Verna Sommaria, ja he suostuivat nyt heti tuumaan. Alma Brennlund ja Lilli Enestam antoivat puolinaisia lupauksia, he ajattelivat jonkunmoisella kauhulla epämurkavia kenkiä ja pölyisiä maanteitä.

— Entä sinä, Hanna? — kysyi Bertha. — Tahtoisin mielelläni sinua mukaan.

— En voi tulla, — vastasi Hanna lyhyesti.

— Joutavia, minkätähden et voisi? Mikäpä sinua estäisi?

— Työni. Minä tulen auttamaan äitiä hänen kirjoituksissaan.

Nyt avattiin ovi ja joukko hyökkäsi sisään. Nuo uudet kesätuumat täyttivät monen mielen, niin että luku kävi miten saattoi sinä päivänä.

Hanna ja Bella menivät tavan mukaan yhdessä kotiin, ja Bella luuli nyt ensi kerran huomaavansa jonkunmoista kylmäkiskoisuutta Hannan puolelta. Hän arveli ensin erehtyneensä ja koetti olla kahta ystävällisempi, mutta Hanna kävi vaan sitä enemmän harvapuheiseksi ja jörömäiseksi jota kauemmin he puhelivat.

— Minäpä pistäydyn nyt sinun luonasi, — sanoi Bella, kun heidän piti erota. — Minä osaan jo läksyt ja minusta on niin kauan aikaa siitä kuin viimein sinun luonasi kävin.

— Tule vaan jos tahdot, — vastasi Hanna väliäpitämättömästi, — mutta minun täytyy lukea.

He astuivat Hannan huoneeseen, köyhään pieneen suojaan, jossa istuimet olivat päällystetyt vaaleentuneella kretonnilla, seinäpapereissa oli halkeamia ja laattiassa tavallisia riepumattoja. Kaikki näytti köyhältä, mutta siistiltä ja ilma oli moitteeton. Bella riisui päältään hatun ja nutun, asettui ikkunan luo ja mietiskeli keinoa, miten hän saisi Hannaa iloisemmalle tuulelle.

— Minäpä ompelen itselleni reformipuvun tänä kesänä, — alkoi hän.

— Vai niin.

— Sen kai sinäkin teet? Etkö luule, että tummansininen kretonni olisi sopiva? Merimiespaita ja kaulus, ja lyhyt, laaja hame?

Hanna ei vastannut. Hän oli ottanut esille kirjansa ja valmistihe lukemaan. Hän koetti paaduttaa itsensä Bellan hyvän, iloisen seuran suhteen ja toivoi vaan, että tämä menisi tiehensä.

— Ja sitten teen minä nappikoloja alushameen kaulukseen, niin että sitä saattaa alusliiviin kiinnittää. En minä tarvitse kuin yhden alushameen vaan, sillä minullehan tulee lämpöiset housut, samanväriset kuin mekko. Niin on Verna Sommarilla. Etkö luule, että se tulee hyväksi niin?

— Kyllä, vastasi Hanna, mutta hänen äänensä kuului kärsimättömältä. Bella huomasi sen ja nousi lähteäkseen.

— Sinä olet väsynyt ja hajamielinen, — virkkoi hän ystävällisesti, — en tahdo sinua kauemmin vaivata. Mutta minusta tuntuu, ettemme ole kauhean pitkään aikaan saaneet *oikein* puhua.

Hän tarttui hattuunsa. — Kas tuolla tulee postiljooni kadun poikki. Saa nähdä, saatko kirjettä, olen niin utelias tietämään.

Kohta sen jälkeen toi palvelustyttö erään kirjeen sisään. Hanna katseli käsialaa, — se oli vieras. Hän aukasi kirjeen hiukan kummastellen, se oli niin aivan harvinaista, että hän sai kirjeitä muilta kuin äidiltänsä.

Hänen lukiessaan vaalenivat hänen poskensa äkkiä ja hänen kasvoissaan kuvautui levottomuutta.

— Mitä se on, Hanna? — huudahti Bella säikähtyneenä. — Eihän vaan mitään ikävää?

— Minulle kirjoitetaan, että äitini on hyvin kipeä ja että minun täytyy heti tulla kotiin. Minä lähden iltajunassa. Tahdotko ilmoittaa siitä koulussa?

— Kyllä. Voi, Hanna!

Bellan ääni oli niin täynnä sydämmellistä myötätuntoisuutta, että Hanna olisi tahtonut sulkea hänet syliinsä ja suudella noita rakkaita levottomia silmiä. Mutta hän hillitsi itsensä ja nyykäytti vaan kiitollisena. Sitten alkoi hän hyvin kiireesti järjestää asiansa matkaa varten. Hänen piti muistaa, mitä hän tarvitsi kesällä ja mitä saattoi jättää tänne syksyyn. Bella auttoi häntä. He olivat äänetönnä kumpainenkin, Bella ystävänsä levottomuuden tähden ja Hanna aavistaen, että häntä odotti

kaksinkertainen suru.

Bella saattoi häntä surumielisenä junalle. Mitä hän ei olisi antanutkaan, jos olisi saanut heittää käsivartensa ystävän kaulaan ja itkeä surunsa lievitykseksi. Mutta Hanna oli niin ääneti ja melkein tyly, hän ei pitänyt tunteellisuuden osoituksista. Bella lupasi kirjoittaa kerran viikossa, mutta hän ei saanut Hannaa lupaamaan samaa. Ja Hannan jäähyväissuudelma oli niin kylmä, hänen katseensa niin selvään osoitti hajamielisyyttä, että Bella tunsikin katkeran itkun nousevan kurkkuunsa. Mutta hän nieli sen ankarasti moittien itseään. — Hanna parka, kuinka hän nyt joutaisi minua ajattelemaan.

Juna lähti liikkeelle eikä Bella edes saanut jäähyväiskatsetta vaunun ikkunasta.

Heinäkuun aurinko paistoi kirkkaana ja kuumana ahtaasen pieneen kamariin, jossa Hanna Rappe istui kumarruksissa työn ääressä; hän ompeli mekkoa postinhoitajattaren pienelle tytölle. Tuon tuostakin kääntyivät hänen katseensa ikävällä kaukaiseen metsään, jossa hän niin mielellään olisi hakenut viileyttä ja lepoa, mutta työllä oli kiire ja eihän ollut mahdollista ottaa ompelukonetta mukaansa metsään.

Ajatukset vaan liikkuvat vapaasti. Tänäpäin oli juuri kaksi kuukautta siitä, kun hän erosi koulusta ja tovereista. Kotiin tullessa oli hänen äitinsä kuolinvuoteellaan. Hanna ei tainnut enää muuta tehdä, kuin hiljaa hyväillä sairaan raukeaa kättä, tasoitella päänaluksia tai kostuttaa hänen kuivia huuliaan. Ja kuitenkin sai hän näinä lyhyinä hetkinä vastaanottaa niin äärettömän paljon, — sai viimeisen hehkun rakkaudesta, jonka karvas elämä oli ajaksi jäädyttänyt. Nyt oli hänen äitinsä aivan erilainen, — oi kuinka suloinen hän oli! Väsynyt katse seurasi Hannaa, minne ikinä tämä meni, se puhui rakkaudesta, se anoi anteeksi. Tuntikausia istui tytär nyt äidin vuoteen ääressä ja rakkaus oli hänelle kallis kuin ravinto isoovalle. Oi, minkä tähden oli tämä rakkaus tullut niin myöhään! Mutta jumalan kiitos, että se kuitenkin oli tullut!

Yhden ainoan kerran tuli äitiin tuo entinen synkkä katse ja katkera äänen vivahdus. Se oli silloin, kun postista tuli tuo tavallinen rahakirje, jota Hanna ei heti ehtinyt saada kätkeytyksi. Sairas veti hänet puoleensa ja kuiskasi vaivaloisesti: — lupaa minulle, ettet *koskaan* käytä noita rahoja itseäsi varten! Lupaa, että ennen kärsit nälkää, kuin ostat niillä leipää!... Kun Hanna vakavalla äänellä antoi hänelle tämän lupauksen, rauhoittui hän jälleen ja silmiin palasi äskeinen lempeä, vieno katso.

Sitten tuli kuolon hetki, tuo kummallinen, juhlallinen ero. Hannan sydän vavahti vieläkin, kun hän muisteli, kuinka autiolta tuntui koko maailma, äidin lempeän katseen sammuesssa, käden jäähtyessä. Tuntui aivan kuin hän olisi tuossa samassa hetkessä kypsynyt aikaihmiseksi, kun häneltä temmattiin lapsuutensa turva. Hänen sielunsa hapuili lohdutusta Jumalan luona, mutta hänellä ei ollut aikaa antautua pitkiin mietteisiin. Raskas, työläs elämä kysyi kaikkia hänen voimiansa. Ja hän kohotti päätään, vakavasti päättäen, ettei antaisi vastuksien voittaa itseään, vaan että hänen tulisi koettaa saavuttaa omatakeinen asema, jos suinkin mahdollista olisi.

Hautajaisten jälkeen muutti hän asumaan postimestarin luo, jossa hänen piti lukea erään seitsenvuotisen pojan kanssa ja muuten auttaa ompelutyöllä. Tämä viimeksi mainittu työ oli kylläkin raskasta hänelle, joka ennemmin olisi lapioinut puutarhassa tai pessyt vaatteita. Mutta hänellä ei ollut valitsemisen varaa, hänen täytyi vastaanottaa, mitä vaan hänelle tarjottiin, ja palkka 20 mk kuukaudelta tuntui hänestä ruhtinaalliselta.

Bellalta oli tullut kirjeitä ehtimiseen, vaikka Hanna oli vastannut ainoastaan muutamilla rivillä.

Se tieto, että hän oli menetellyt oikein, kun oli koettanut vähitellen irtautua Bellasta, lievitetti hiukan sitä surua, jonka hän tunsikin tästä toisesta suuresta tappiosta. Välistä epäili hän sitä, että *oliko* hän todellakin menetellyt oikein. Mutta silloin muistui hänen mieleensä Elin tädin levoton katse ja Jennyn sanat, ja taas hän arveli, ettei olisi voinut tehdä toisin. Kunhan Bella vaan olisi ehtinyt voittaa ensimmäisen ikävöimisensä, tulisi hän kyllä jälleen iloiseksi ja kehittyisi itsenäisemmäksi yksin, vapaana hänen — Hannan vaikutuksesta.

Kärpäset surisivat ikkunassa, joka oli auki ja helle oli kova. Neula ei enää lentänyt entisellä vauhdillaan Hannan käsissä, se kävi kuumaksi ja raskaaksi. Hänen silmänsäkin alkoivat painua umpeen, mutta hän hieroi niitä harmistuneena ja jatkoi ompelemistaan. Kello yhden aikaan saisi hän mennä ottamaan virkistävän kylvyn joessa, — nyt puuttui vaan neljännes tuntia siihen. — Onhan ihan kurjaa tulla uniseksi keskellä päivää, — arveli hän ja keskeytti vasta alkamansa haukotuksen.

Kello napsutti hitaasti, varsin hitaasti. Muuten vallitsi täydellinen hiljaisuus, sillä postimestarin rouva kirjoitti huoneessaan, ja lapset olivat ulkona. Vasten Hannan tahtoa ummistuivat hänen silmänsä, kädet vaipuivat hervottomina alas, pää kallistui ikkunan pieleen, ja hän oli puolinukuksissa. Hän oli istuvinaan

entisessä, rakkaassa "puhelu"-sohvassa Bellan huoneessa ja luuli kuulevansa tämän iloisen äänen. Kaikki tuntui niin hyvältä ja tutulta, ja hymy tuli Hannan huulille.

Ovi aukeni, ja hän kuuli sen, mutta hänellä oli niin hyvä siinä, Bellan sohvassa, ettei jaksanut silmiään avata. Hän kuuli hiljaisia, hiipiviä askeleita, mutta ei tuntenut mitään uuteliaisuutta. Ehkä se vaan oli Miina, joka toi sisään silittämänsä vaatteet.

Samassa tunsu hän, että kaksi pehmeää, lämpöistä kättä painettiin hänen silmilleen ja innokas suudelma hänen poskilleen. Hän syöksi paikoiltaan ilosta huudahtaen. Eikö hän vielä nähnyt unta? Vai oliko se todellakin Bella, joka seisoj siinä ihkaelävänä ja iloisena! Eikö se ollut hänen rakas, hilpeä äänensä, joka huudahti: — kas vaan, sitä ahkeraa tyttöä! Kärpäset syövät mekon, sillaikaa kun sinä huvittelet Nukku-Matin luona!

Hanna ei ollut vielä oikein hereillä. Hänen unen näkönsä oli ollut niin vilkas, että hän luuli sitä vielä kestävä. Oli niin suloista hetkeksi edes ajatella, että kaikki oli kuin ennen ja vastustamattoman tunteen pakottamana sulki hän Bellan syliinsä ja suuteli kerta toisensa perästä noita rakkaita, veitikkamaisia silmiä. Sitten kävi hän jälleen vakavaksi ja muisti rikkoneensa lupauksensa sekä irtautui hiljaa ja ystävällisesti Bellan syleilyksestä.

— Menkäämme rantaan, — ehdotti hän — minä tahdon puhua kanssasi. — Kärsimättömältä tuntui hänestä nyt erota Bellasta ilman minkäänlaisia selityksiä.

Mutta pihalla tuli hänelle uusi arvaamaton ilo. Kaikkien nurkkien takaa juoksi esille iloisia, tuttuja olentoja ja ympäröivät häntä riemuten. Siellä oli Lilli, siellä Bertha, Aina, Alma ja — päälle päätteeksi — Verna Sommar. He puhuivat kaikki yhtäaika, nauroivat, tekivät jos jonkinlaisia liikkeitä, niin että Hanna, tottunut kun oli hiljaiseen kamariinsa, oli aivan hämillään. Kaikesta, mitä tulvailemalla tuli heidän suustaan, ymmärsi hän kuitenkin sen verran, että he nyt olivat jalkamatkalla ja aikoivat houkutelaa häntä mukaansa.

Hän kehoitti heitä istumaan mäkirinteelle joen luo ja siellä jatkettiin pakinaa.

— Et voi aavistaa, Hanna, kuinka hurjalta Bella näytti, kun hän oli pudonnut puroon ja sitoi märät sukkansa hartioilleen kuivamaan. Eihän meillä näet ollut aikaa jäädä niiden kuivamista odottamaan.

— Entä miltä sinä Lilli näytit, kun heräsit jälkeen päivällisunesi eilen ja olit koristeltu joka paikasta ruohoilla ja kovakuoriaisilla aivan kuin indiaani!

— Niin, ja vielä lisäksi oli kärpänen päässyt tutkimusretkelle minun toiseen korvaani, — nauroi Lilli. — Hyi, kunpa ei liene siellä vieläkin!

— Kuinka ovat jalkanne kestäneet? — kysyi Hanna hymyillen, kun sanatulva siksi hiljeni, että hän sai jotakin sanotuksi.

— Tuossahan tuo on mennyt, kiitos kysymästä! — vastasi Bertha ja potkaisi jalastaan toisen kengän. — Kyllähän varpaat jaksavat hyvin ... aber — sukat!!!...

— Minun toisesta kengästäni on lähtenyt kanta, — vaikeroti Alma. — Eikö sinulla olisi vähän syndetikonliimaa, että saisin liimata siihen toisen sijaan?

— Minä keksin paremman keinon — arveli Verna Sommar, joka melkein ujosti oli pysynyt hiukan loitompana tyttöparvesta. — Leikataanpa pois toisenkin kengän kanta, niin ovat kenkäsi aivan mallikelpoisia. Kas tässä puukkoni!

— Eläköön, — huusi Bertha, — se onkin paras neuvo. Mutta Alma näytti hyvin epäileväältä. Hän oli aina pitänyt hyvin epäesteetillisenä käyttää kannattomia kenkiä ja kävellä varpaat pystyssä. Kuitenkin sanoi hän nyt reippaasti hetken mietittyään:

— No, olkoon menneeksi. Leikataan pois liika jäsen! Olenhan tullut mukaan tälle matkalle tottuakseni elämän vaivaihin. Mutta hiljaa nyt käänteissä tästä lähtien, hyvät tytöt, sillä minä tulen laahaamaan jalkojani perässäni kuin vanha hevos-kulu.

Kannan leikkaus toimitettiin yleisellä riemulla. Mitkään veitset eivät tahtoneet pystyä sitkeään nahkaan.

Sillaikaa olivat Bella ja Hanna pistäytyneet piiloon toiseen paikkaan, muutamien leppien suojaan. Siellä he päättivät rauhassa vaihtaa sanoja keskenään. Hannasta tuntui kaikki niin kummalliselta. Hänen oli kovin vaikea poistaa sitä hellyyttä, jonka hän tunsu, ja puhutella ystäväänsä samalla jokapäiväisellä äänellä kuin tavallisia tuttaviaan.

Bella huomasi muutoksen hänessä.

— Joko taas tahdot karkoittaa minut luotasi tuolla ankaralla katsannolla? — sanoi hän puoleksi leikillä puoleksi surullisesti. — Juuri kun minä luulin saaneeni sinut jälleen! Sano, minkätähden olet toisinaan tuommoinen? Minkätähden et ole kirjoittanut yhtään ainoaa kunnon kirjettä koko kesänä, minkätähden olet porröinen ja pistävä kuin katajapensas?

— Mielikuvituksia, — vastasi Hanna tylästi, mutta tunsi samassa, että oli valhetellut, ja häpesi. — Ei, sinä *et ole* kuvitellut, Bella, — oikaisi hän sentähden puhettansa. Minä olen todellakin muuttunut, en voi olla sinua kohtaan semmoinen kuin ennen.

Bella katsoi häneen kummastuneena.

— Etkö voi olla minua kohtaan niinkuin ennen olet ollut, — kertoi hän ja tunsi kyynelten tukehduuttavan ääntänsä. — Oletko siis kyllästynyt minuun? Sano, Hanna, *oletko* kyllästynyt?

Kuinka mielellään olisikaan Hanna nyt vastannut myöntävästi, — se olisi ollut kaikkein sukkelin keino päästä tästä tutkinnosta. Mutta hän ei saattanut sitä tehdä. Hänen täytyi päinvastoin sanoa, ettei hän suinkaan ollut kyllästynyt.

— No, mitä se sitten on? Sinun täytyy vastata minulle suoraan, Hanna! Minulla on oikeus saada se tietää; sinä et saa riistää minulta ystävyttäsi, sanomatta minulle tähdellistä syytä siihen.

Bella puhui vakavalla äänellä, vaikka hänen silmänsä olivat kosteat, ja Hanna arveli, ettei hän koskaan ollut pahemmassa pulassa ollut. Hän huomasi, että hänen nyt täytyi antaa selitys ja tekikin sen lujalla tahdollaan voittaen tuntemansa pahan mielen.

— Sanon kun sanonkin sinulle, kuinka se on, — alkoi hän ja tarttui Bellan käteen. — Olen huomannut ... tai ei, en ole itse huomannut, mutta muut, että minun vaikutukseni sinuun ei ole hyvä. Minun kova, tyly luontoni alkaa painaa leimansa sinuunkin, jos et ajoissa varo. Sanotaan, että sinä et enää ole niin ystävällinen kuin ennen, siitä lähtien kun opit minua tuntemaan, ja äitisikin ajattelee varmaankin samaa, vaikkei ole hennonut sanoa sitä meille kumpaisellekaan...

— Voi, Hanna, mitä kaikkea kuvittelet itsellesi! — Bellan levottomuus oli jo melkoisesti vähentynyt. — Jospa vaan tietäisit, kuinka suuressa arvossa äiti pitää sinua! Ja kuinka hän iloitsee siitä, että sinä olet ystävänäni. Kuka on voinut uskotella sinua, että turmelet minua muka? Minä, joka päinvastoin olen tuntenut semmoista terveellistä vakavuutta itsessäni, siitä lähtien kun opin sinua tuntemaan. On aivan niinkuin tuntisin itseäni paremmin ja selvemmin näkisin, minnekä pyrin. Ethän, Hanna kulta, henno tuommoisten tyhjien mielikuvitusten tähden katkaista niin hellää ystävyden liittoa kuin meidän?

— On se ollut aikomukseni. Minä tunnen itseni niin ilkeäksi, niin vähän ansainneeksi semmoista ystävää kuin sinä, pelkään myös turmelevani jaloa luonnettasi. Tahdon vetäytyä pois, ennenkuin se käy mahdottomaksi meille kumpaisellekin.

— Mutta nyt sinä et enää tahdo sitä, sano, ettet tahdo! — huudahti Bella ja kiersi käsivartensa tuon vastahakoisen ystävänsä kaulaan.

— En kyllä *tahdo*, mutta mahdollista on, että minun *täytyy*. Etkö luule saattavasi äidillesi paljon levottomuutta, kun olet niin paljon minun kanssani?

— Voi, Hanna, mimmoista sinä saatat uskoa! Äiti, joka niin paljon pitää sinusta! Sinähän et ole koskaan sallinut hänen osoittaa sitä, mutta minä *tiedän*, että niin on. Kerrankin hän sanoi: Hannalla on niin tavattoman luja ja rehellinen luonto, minä toivon, että hän vaikuttaa erittäin hyvästi sinuun. Juuri niin hän sanoi, jos sitten uskot tai olet uskomatta!

Hannan kasvoissa kuvautui samassa iloa ja epäilystä. Hän ei voinut uskoa niin pian pääsevänsä siitä vaivasta, joka oli niin painanut häntä näinä viimeisinä kuukausina. Ja hän ei uskaltanut antautua toiveisiin, jotka ehkä pian raukeaisivat tyhjiin. Mutta Bellan sanoja hän ei kuitenkaan voinut epäillä. Tuo raskas surun taakka alkoi nyt vähitellen tuntua keveämmältä ja lämpöiset tunnevirrat pyrkivät väkisinkin esille. Hän kumartui syvälle alas Bellan käteen tarttuen, — tuohon rakkaaseen käteen, jota hän ehkä kuitenkin vielä saisi pitää omanaan. — Jos vaan tohtisin uskoa sinua! — kuiskasi hän.

— Sen voit, oma ystävä! — Bella hyväili hiljaa hänen tukkaansa. — Oi, Hanna, ole entiselläsi minua kohtaan! Enhän rakasta ketään maailmassa niin paljon kuin sinua.

— Hoi, tytöt! — kuului samassa Berthan raikas ääni. — Mitä ihmettä ja kummaa kuherratte te niin kauan kahden kesken! Tulkaapa nyt kiltisti pitämään meille seuraa! Aina ja Lilli ovat menneet majataloon tilaamaan meille päivällistä, — vatsani on tyhjä kuin munankuori. Verna, — huomatkaa! — me *sinuttelemme* häntä nyt kaikki, — rupesi hiukan levolle ja Almalle minulla ei ole juuri mitään

sanomista. Jos te ette tule sinne, niin minäkin nukun.

Bella ja Hanna seurasivat häntä hymyillen mäkirinteelle. Verna heräsi samassa ja nousi reippaasti. Hänellä oli reformipuku, joka kauniisti ja luontevasti liittyi hänen soreaan vartaloonsa, lyhyt, väljä hame hiekanvärisestä villavaatteesta ja siihen kiinni ommellut muodikkaat liivit. Päällimmäisenä pieni nuttu, jossa oli tummemmat käänteet ja mukavat taskut. Ei yhtään pitkää alushametta, vaan lyhyet, laajat housut, samasta kankaasta kuin hame, jotka ulottuivat polveen ja joiden jatkona oli pitkät tummanruskeat sukat. Kevyt jockey-hattu, leveällä lipalla varustettu, täydensi puvun, ja kun Verna seisoi siinä niin terveenä ja punaposkisena, käyttäen toista päivettynttä kättään auringon suojana, näytti hän niin ihanalta, että Berthalta pääsi ihastushuuto: — Taivasten tekijä, Verna, kuinka sievä sinä olet!

— Voi, Bertha, elä sano "taivasten tekijä", — sanoi Bella vakavasti.
— Olethan luvannut sen.

— Anteeksi, se pääsi huuliltani ihastuksen hetkellä. Mutta myöntäkää, hyvät tytöt, että hän on viehättävä tuossa puvussa.

Verna näytti olevan hämillään, ja Hanna kiiruhti häntä auttamaan.

— Eikö totta, — alkoi hän laskeutuen maahan Vernan viereen, — että rupeaa enemmän kunnioittamaan itseänsä, kun on vapautunut kaikenmoisista hyödyttömistä pukimista ja ruvennut pukeutumaan oman kauneuden aistin ja tositarpeen mukaan?

— Kyllä, — vastasi Verna. — Sekin jo, että uskaltaa vastustaa yleistä tapaa, saattaa ihmisen tuntemaan itsensä vapaammaksi. Tämmöisessä yksinkertaisessa, käytännöllisessä puvussa tuntee olevansa *todellinen* ihminen, eikä vaan kaikkien muotihullutuksien ripustin.

— Saisinko pukunne ensi talvisen mekkoni kaavaksi?

— Kernaasti. Olen oikein iloinen, jos niin teet.

— Otan minäkin! — huusi Bertha. Hyvä ihme kuinka tytöt jäävät töllistelemään, kun meitä tulee pitkä jono, ilman vanteita, turnyreja ja kureliiviä! Kovan ottelun saan kyllä ensin äitimuorini kanssa. Eukko on konservatiivi kuin tuo kanto tuolla. Mutta täytyy minun saada tahtoni mukaan, ei siinä auta mikään!

— Koeta vakuuttaa äitiäsi siitä, että toivomuksesi on järkevä, niin hän kyllä suostuu, — ehdotti Bella, jota syvästi loukkasi ajatus, että joku tahallaan tekisi vasten äitinsä tahtoa.

Nyt palasivat Alma ja Lilli ilmoittamaan, että päivällinen oli valmis. He olivat hiessä ja noessa, kun olivat tehneet lähempää tuttavuutta majatalon uunin kanssa.

— Saan kunnian kutsua neiti Rappea juhla-aterialle läheisyydessä olevaan ravintolaan, — sanoi Lilli kohteliaasti ja tarjosi käsivartensa Hannalle, siroasti kumartaen.

— Ei kiitos, minulla on päivällinen kotona, — vastasi Hanna vetäytyen syrjään.

— Pois kaikki mutkat, kumarra ja kiitä! — Bertha sysäsi häntä eteenpäin, samassa kun itse tarjosi käsivartensa Vernalle. — Meillä on varmaankin jotakin erinomaista odotettavissa, sen näen Lillin nenästä.

Lilli katsoi kieron nähdäksensä nenäänsä, jossa todellakin huomasi hyvin sijoitetun nokipilkun. Aina nauroi Bellan selän takana; hän ei ollut hennonut riistää seuralta tätä pientä hauskaa havaintoa.

Majatalon isossa kamarissa oli pöytä katettu ja siinä viiliä, sianliha-pannukakkua ja kahvia. Se se maistui. Kaikki syötiin loppuun, yksin sekin pannukakun osa, joka vähää ennen oli palanut kuin tulisoihthu, kun Aina oli hyökännyt sitä sammuttamaan.

Päivällisen jälkeen keskusteltiin matkan jatkamisesta, ja kaikki kuusi tekivät parastansa yllyttäen Hannaa tulemaan mukaan. Mutta hän oli järkähtämätön. Hän oli sitoutunut lukemaan kolme tuntia päivässä pikku Hugon kanssa ja sitä paitse sai hän aina välistä kirjoitustyötä tuomarilta.

— Kuinka kärsimättömän rehellinen sinä olet, — mutisi Bertha. — Etkö voi tehdä uutta kontrahtia, joka ottaisi lukuun meidänkin etujamme?

Hiljaiseksi ja autioksi kävi talo, kun tuo pieni seurue oli mennyt matkaansa. Kahta ahtaammalta tuntui nyt postinhoitajattaren ahdas, ummehtunut kyökkikamari, jossa Hanna asui. Raskaalta tuntui Hannan mieli, kun hän palasi työhönsä, saatettuaan toverinsa pari virstaa matkalle. Mutta hän koetti poistaa velttoutensa ja alkoi ahkerasti ommella. Työ oli oleva hänen paras liittolaisensa, tyytymättömyyttä ja turhia toiveita vastaan.

Tytöt sillä välin kulkivat edelleen mitä iloisimmalla mielellä; heidän piti ennättää vielä 15 virstaa, ennenkuin saisivat yösjaa. Kannaton Alma kuvitteli itselleen, että hän käveli varpaat pystyssä ja pyysi vaikeroivalla äänellä muistamaan äsken "leikatuuta" jalkojaan. Hän riippui Lillin käsivarressa; nuo kaksi olivat ruvenneet pitämään toisistaan. Heissä kumpasessakin löytyi jonkunmoinen ikävöiminen saavuttamaan jotakin korkeampaa, kuin mitä heidän elämänsä tähän saakka oli antanut.

Bertha kulki Vernan rinnalla, ja Bella oli valinnut Ainan. Jota enemmän ilta läheni, sitä keveämmäksi kävi heidän kulkunsa, ja olisi ollut oikea nautinto, elleivät jalat olisi olleet niin hellät.

Päivä vaipui yhä punaisemmaksi, käyden petäjikön taakse lännessä. Ilma oli kevyt ja viileä, hiukan kostea, — kun kumpaisellakin puolella tietä oli suomaata, — sekä täynnä kanervan ja suorahkan tuoksua. He kulkivat autioiden seutujen läpi. Siellä täällä yksinäinen mökki, jonka ikkunat kimaltelivat auringon laskiessa, — sen edustalla laiha potaatti- tai kauramaa. Sitten oli taas monta virstaa aivan asumatonta, — ainoastaan erämaan valtaavaa kauneutta. Nuorten matkailijain askeleet harvenivat; heidän tunteensa kävivät hehkuviksi kuin taiteilijan innostus, ja he hiipivät hiljaa eteenpäin, ikäänkuin peljäten häiritsevänsä luonnon suloista rauhaa.

Mutta kun päivä oli mennyt mailleen ja ilma alkoi tuntua kylmältä, kiiruhtivat he kulkuansa. Virstapatsas selitti heille, että vielä puuttui 6 virstaa, ennenkuin pääsisivät levolle laskeutumaan.

— Voi, kuinka minua väsyttää, — huokasi Alma. — En varmaankaan jaksa perille asti!

— Herrajesta, kuinka raukkamainen sinä olet! — huudahti Bertha, tarttui Almaan käsivarteen ja laahasi häntä eteenpäin.

— Bertha! — nuhteli Bella, joka oli ottanut muistuttaaksensa Berthalle sopimattomien huudahduksien käyttämisestä.

— No, elä ole milläsikään, saatoinkin minä tarkoittaa vaikka "Göstaa", — kerskasi Bertha, — ja siihenhän sinulla ei liene mitään sanomista. Mutta joutukaamme nyt vaan, minulla on nälkä ja alkaapa tehdä mieleni puuropadan ääreen.

Reippaasti kuljettiin nyt vähän matkaa eteenpäin ja Bertha koetti laulaa ylläpitääkseen hyvää tuulta. Mutta kaikki olivat väsyksissä ja toivoivat hartaasti senpäiväisen matkansa loppua. He olivat nyt saapuneet metsään, jossa joltinenkin hämärä vallitsi ja joka ei näyttänyt koskaan loppuvan, ja koska nyt myös olivat poikenneet suurelta maantieltä, eivät he enää tietäneet paljonko oli matkaa jällellä.

— Nyt minun voimani ovat jo ihan lopussa! — päivitteli Alma, ja itku ei ollut kaukana. Lillikin oli väsymyksestä aivan kalpea ja Bella oli loukannut jalkansa, niin että liikkasi.

— Hiljaa! Minä kuulen lehmän kellon, ehkä me emme ole kaukana jostakin talosta. — Verna kuunteli, käsi korvan takana.

— Minusta se kuuluu koiran haukunulta. — Eihän ne lehmät hauku, — ivaili Bertha ja nipisti Vernaa käsivarteen.

— Irvihammas! — Jos te olette samaa mieltä kuin minä, niin koetamme saada yösjaa läheisimmässä talossa. Alma ja Lilli eivät varmaan kykene edemmäksi tänä iltana.

Ehdotukseen suostuttiin yksimielisesti, ja toivo saada pian heittäytyä vaikka paljaalle laattialle nukkumaan antoi heille voimia kulkea vielä hiukan matkaa.

Viimeinkin näkyi kaukana vankka talo, joka näytti voivan antaa suojaa kuudelle väsyneelle matkailijalle. Mutta tie oli huono ja vaikea osata, niin että he joutuivat harhaan ja olivat vähällä itkeä väsymyksestä, kun vihdoin perille pääsivät.

Vaan nyt oli kello yksitoista, ja koko talo vaipunut unen helmaan. Isolla pihalla ei näkynyt yhtään elävää olentoa, paitse unelias kissa, joka makasi navetan oven edessä.

— Koputammeko oveen? — kysyi Bella.

— Ei, ei, ehkä meihin vielä suututaan, kun me häiritsemme ihmisiä heidän suloisimmassa yörauhassaan. Ennen mennään johonkin latoon, — neuvoi Alma.

— No, tulkaa siis, niin menemme latoja tarkastelemaan, sillaikaa kun te lepäätte täällä portailla. — Bertha ja Aina, jotka olivat vähimmin väsyneet kiiruhtivat pihalta niitylle. — Minäpä pelkään, että

saamme istua täällä koko yön, niinkuin kanat yöpuulla, — huomautti Bella, — sillä heinänteko on vasta alulla, ja ladot ovat tyhjä.

— Hyi, mutisi Lilli ja kääri ison huivinsa paremmin ympärilleen, — ennen hiivin navettaan ja makaan siellä jossakin lehmän pahnassa.

Samassa palasivat Bertha ja Aina, noloina epäonnistuneelta tarkastusretkeltään. — Kaikki ladot perin tyhjä. Ei sen verran heiniä, että niissä hiiri olisi voinut yönsä levätä. Onhan nyt heinänteko vasta alussa ja uusia heiniä ei ole vielä latoihin viety.

— Mutta kylläpä me olemme aika raukkoja, jos emme uskalla murtautua taloon, niinkuin muutkin kelpo rosvot, ja kerjätä hiukan laattian sijaa maataksemme. Nyt menen minä jyskyttämään porstuan ovea.

— Maltapa, Bertha! — Verna tarttui hänen käsivarteensa, — näetkö tuolla ylhäällä on aitan parvi, jonka ovi on auki. Siellä nukkuvat varmaankin talon piiat...

— Niin, oikeassa olet, kunnia olkoon havaintoky'yllesi, Verna "Sommarsol". Minä kiipeän paikalla sinne tutkimuksia tekemään.

— Hiljaa vaan, eläkä tee hupsutuksia, — varoittivat tytöt.

— Luota minuun, Lundqvist! — kuiskasi Bertha ja pian oli hän ylhäällä parvella. Hetken hauskuus saattoi muutkin unhottamaan väsymyksensä ja he odottivat kärsimättömyydellä Berthan tutkimusretken tuloksia.

— Aivan oikein, — oikeilla jäljillä ollaan ... — kuului Berthan ääni tuolta ylhältä. — Kuulen muutamia suloisia nenä-ääniä täältä sisältä ... hiljaa!... yks ... kaks ... kolme ... neljä, — on eri ääntä.

— Kauheaa, jos siellä olisivatkin rengit! — kuiskasi Alma alhaalta säikähtyneenä.

— Schsch! Enkö minä osaisi eroittaa miesten ja naisten nenä-ääniä? Odottakaahan, nyt minä herätän nuo kaunottaret oikein hienolla tavalla...

— Ole kummittelematta nyt, Bertha, — varoitti Alma, — muista, että tässä on kysymyksessä yölepomme!

Mutta Bertha oli nyt hullunkurisimmalla tuulellaan, ja silloin eivät varoitukset auttaneet. Hän pani suunsa aivan lähelle oven rakoa ja alkoi aivan hiljaa laulaa: "dåne liksom åskan, systrar, högt vår fosterländska sång!" Sitten kuunteli hän tarkoin korvin.

— Ei mitään tulosta! — ilmoitti hän.

— Herätä heidät nyt sukkelaan, minä näännyn vaivoihini! — voivotteli Alma surkeasti.

— Elähän! ... nyt kuului, aivan niinkuin joku piiosta olisi siepannut kärpäsen kiinni ... nyt huokasi joku niistä... Ei, parasta lienee ottaa joku vähemmin juhlallinen laulu.

Ja alhaalla olevien kauhuksi alkoi hän rallattaa:

"Raatikoon, raatikoon
Vanhat piiat pannaan"...

— Oletko vait, Bertha, hiljaa, sinähän ihan häpäiset meitä, — rukoilivat toiset.

— Kas niin, se keino tepsii, — kuului vastaus. — Yksi kaunottarista jo liikkuu ... hiljaa!...

— Kuka siellä on? — kysyi unelias ääni oven takaa.

— Voi, voi, velikullat, kuinka minä nyt osaan sille vastata? — kuiskasi Bertha hädissään. — Ventta, ventta... *Ole hyvä ja pääse sisään* ... niinkö sen piti olla? *Me ... tahtovat nukkumaan*... Oi, sitä suomen kielioppia!

Nauru alhaalta keskeytti hänen puheensa ja Bella tuli hänelle avuksi. Hän esitti heidän surkeaa tilaansa palvelustytölle, joka oli tullut ulos, hame hartioilla. Hän pyysi niin kohteliaasti, että tytön sydän heltyi, ja hän lupasi hankkia heille makuusijoja.

Hetken perästä palasi hän jälleen ja hänen mukana tuli pari muuta tyttöä, kaikki yhtä uneliaita. He aikoivat ruveta navetan ylisille maata, niin saisivat neitokset heidän makuusijansa.

Lilli nirpisti tyytymättömästi nenäänsä ja Alma kuiskasi varovasti: — kirppuja!

— Kantänka! — huudahti Bertha, joka teki kaikki vaikeudet tyhjiksi.

— Minä panen kiitollisuudella maata tähän kyyhkyislakkaan. Voittehan te nukkua täällä ulkona parven edustalla, jos pelkäätte hyppijöitä. Onhan täällä eräs avain päänalukseksi ja vanha pieksu peitteeksi.

— Eikö ole yhtään vuoteita tuossa suuressa rakennuksessa? — kysyi Alma rohkaisten itseään.

— Ei ole, — vastasi tyttö. — Emännällä on vieraita.

Hätä ei tiedä laista ja huomattuansa, että makuusijat parvella olivat jotenkin puhtaat, päättivät tytöt käyttää hyväksensä tarjotuita makuupaikkoja. He kiittivät, käänisivät raidit nurin, ottivat sadeviittojaan peitteiksi ja vaipuivat kohta kauan toivottuun uneen. Ahdasta siellä kyllä oli. Bellalla, joka makasi äärimmäisenä, oli paljas laattia allansa ja pieni olkitukku korvan kohdalla; Alma ja Lilli nukkuivat käsivarret toistensa kaulassa, ja Verna Sommar, joka oli saanut sijansa seinän vieressä, puserrettiin kuin kurkku tämän ja pienen pyylevän Aina Bergin väliin.

Kello 8 aamulla tuli eräs piioista sisälle ja kysyi, eivätkö he tahtoisi kahvia. Viidestä uneliaasta suusta kuului tyytyväinen "kyllä", ja kuudes vastasi pitkäväteisellä kuorsaamisella, jonka saattoi ymmärtää miten tahansa.

— Tuokaa meille kuusi kuppia kahvia, — pyysi Bella, joka yhä oli tulkkina.

Piika nyykäytti päätään. Hän oli jäänyt tarkastelemaan neitosten orressa riippuvien pukujen komeutta. — Mistä ovat neidit saaneet näin kauniita pitsejä? — kysyi hän hypistellen hihan suissa ja kauluksissa olevia koristuksia.

— Helsingistä, josta olemme kotoisin, — vastasi Bella.

— Vai niin kunhan minäkin pääsen palvelukseen sinne, niin ostanpahan yhtä kauniita, — arveli tyttö ikävöimistä osoittavalla äänellä, ja lähti kahvia hakemaan.

— Kas nyt olemme tehneet tuon tytön turhamieliseksi, — sanoi Lilli, miettiväisenä vetäen sukia jalkaan. Minäpä annan hänelle yhden pitseistäni kiitokseksi yösijasta.

— Nousehan, Bertha! kello on paikalla puoli yhdeksän. — Bella retuutti Berthaa aikalailla, sillä tämä oli pahimpia "aamutorkkuja", mitä olla saattaa.

— Mmmmm.... kuului vastahakoisesti peitteistä.

Bella ravisteli häntä vielä kerran, vaan ilman seurausta; Bertha oli täydellisesti väliäpitämätön sekä kehoituksista että pistopuheista, uhkauksista ja pakkokeinoista. Vihdoin otti Bella ihan kylmää kaivovettä kuppiin ja kaatoi siitä muutaman tipan Berthan niskaan.

Tältä pääsi nyt nureksiva ääni, ja hän alkoi hieroa silmiään; Bella kiiruhti asettamaan höyryävän kahvikupin hänen nenänsä eteen ja samassa silmänräpäyksessä oli Bertha valveilla. Hän pukeutui, parissa minuutissa, — pesemisestä ja sen semmoisesta hän ei paljoa välittänyt, — ja oli valmis ennenkuin muut.

Sitten pantiin matkalaukut kiinni, yökortterista maksettiin ja vasta puoli kymmenen seudussa oltiin taas matkalla. Päivä tuli yhtä kuumaksi, kuin edellinenkin oli ollut; pöly nousi joka askeleella, ja kaikkialla, jossa tavattiin kaivo, huuhdottiin kasvoja ja kauloja, huolimatta päivettymisestä ja kesakoista.

Hannan yksitoikkoista kesäelämää ei keskeyttänyt juuri mikään muu, kuin joku käynti pappilassa, joka oli pakollinen, koska rovasti oli hänen holhojansa. Omituinen raskas tunne valtasi hänet, joka kerta kun hän astui pappilan sievän valkean aituuksen sisäpuolelle. Tuntui aivan kuin koko maailma äkkiä olisi supistunut ja käynyt niin ummehtuneeksi ja ahtaaksi, että hän ei voinut hengittää. Minkähän tähden lienee niin tuntunut? Rovastin tyttäret, Hulda ja Klara, olivat oikein kilttiä tyttöjä, säälivät Hannaa ja koettivat kaikin tavoin osoittaa hänelle ystävällisyyttä. Mutta Hanna vetäytyi kiittämättömänä pois, kun he koettivat häntä lähestyä ja kieltäytyi itsepintaisesti vastaanottamasta heidän tarjoamiansa kirjoja tai huviretkiä ja sen semmoista. Rovastin tytöt pitivät tätä ujostelemisena eivätkä väsyneet kutsumasta häntä luokseen tai lähettämästä kirjojansa ja marjoja puutarhastaan.

Mutta rovasti ja hänen rouvansa katsoivat häntä tyytymättömyydellä, ja sen hän kyllä tunsikin. Heidän

vanhentuneet katsantotapansa eivät voineet sopia yhteen Hannan uusien aatteiden kanssa ja hänen esiintymisensä oli heistä epänohjeellinen. He tarkoittivat hänen parastansa, sen Hanna kyllä välistä ymmärsi, eivätkä he säästäneet nuhteitaan, kehoituksiaan ja neuvojaan, mutta nämä kaikki menivät hukkaan Hannan itsepuhaisuuden tähden. Hän ei voinut käsittää, *minkätähden* hän ei saisi ajatella vapaasti, välttää ihmisiä tai yhtyä heidän seuraansa, aina mielensä mukaan. He taas tahtoivat, että hänen kaikissa suhteissa pitäisi epäillä oman tahtonsa hyvyttä sekä arvostelukykyänsä ja sokeasti pitää hyvänä ja soveliaana nuorelle naiselle sen, minkä *he* semmoisena pitivät.

Hanna, jonka ei koskaan ennen ollut tarvinnut moisia siteitä tuntea, oli nyt kuin nuori varsa, joka potkii ja ponnistaa vastaan. Hän ei voinut oikeiksi myöntää vanhusten oikeutettujakaan vaatimuksia, vaan väsyi ja ikävystyi kerrassaan.

Hän oli juuri palanut tuommoiselta pakkokäynniltä pappilassa ja oli tyytymätön ja kapinallinen koko mailmaa vastaan ja kaikkein vähimmin piti hän itsestään. Minkätähden eivät ihmiset saattaneet jättää häntä rauhaan? Minkätähden heidän tarvitsi tyrkyttää hänelle kasvatustapaansa, kun hän tahtoi ainoastaan itseänsä hoitaa? Nyt tahtoi hän olla yksinään ... tai leikkiä Hugon kanssa eli puhella räättälän kyttyräselkäisen Eeron kanssa. Tämä oikein imi itseensä jokaisen sanan ja pakoitti Hannaa ajattelemaan viisailla kysymyksillään. Muut ihmiset saivat nyt hänestä olla vaikka Siperiassa; hän ei tarvinnut heidän sääliään eikä tahtonut olla heille missään kiitollisuuden velassa.

Hän istui pöydän ääreen jatkaaksensa kirjoitustaan, vaan huomasi samassa kirjeen, joka oli tullut hänen poissa ollessaan. Käsiala oli tasainen ja komea, mutta aivan vieras hänelle. Hän heitti silmäyksen allekirjoitettuun nimeen ja lensi samassa tummanpunaiseksi. Kirje kuului:

"Rakas Hanna! Vaikk'et tunne minua, tiedät kuitenkin, että minä ennen olen ollut hyvin läheisessä suhteessa äitiisi. Olen kuullut hänen kuolemastaan ja ääretön kaipaus pakoittaa minua nyt tutustumaan hänen tyttärensä ja uudistamaan niitä muistoja, jotka huolimatta niiden katkeruudesta ovat elämäni suloisimpia. Etkö tahtoisit tulla luokseni joksikin aikaa? Sillä tekisit minut onnelliseksi. Vekseli seuraa mukana matkakustannuksia varten. Minä ikävöin sinua hyvin. Tule!

Äitisi ystävä,
Karin täti."

— En koskaan! — huudahti Hanna ja syöksi paikoiltaan aivan kuin joku lyönti olisi häntä kohdannut. — Koskaan en täytä sen toiveita, joka on saattanut minun äitini niin syvästi kärsimään! En, vaikka hän tarjosi minulle puolet maailmasta ... "Ääretön kaipaus" .. "suloisimpia muistoja"... Uskokoon sitä kuka tahansa muu, vaan en minä! Kahdeksanatoista pitkänä vuotena ei hän ole huolinut tiedustella, oliko äitini elossa vaiko ei, kärsikö hän nälkää, vai viettikö päivänsä ylellisyydessä, ja nyt hän kehtaa puhua "äärettömästä kaipauksesta".

Hanna rutisti kirjeen ja heitti sen uuniin. Sitten pisti hän vekselin uuteen kirjekuoreen ja kirjoitti seuraavan vastauksen:

"Rouva Karin Meilert.

Lähetän vekselin takaisin, koska en aio tulla luoksenne.
Muisto äitini surusta on kuin seinä meidän välillämme.

Hanna Rappe."

Hän kiiruhti panemaan kirjeen kiinni ja viemään sen postilaukkuun, peläten, että jokin saattaisi estää häntä tästä kostamisestaan. Sitten palasi hän työhönsä ja koetti olla oikein ahkera, päästäksensä siten omista ajatuksistaan.

Mutta työ ei sujunut. Mieleen johtui toinen toisensa perästä ne monet katkerat sanat, jotka hänen äitivainajansa oli lausunut ystävästään, — äskeinen kirje, hänen kiivas vastauksensa, hänen oma, muista riippuva asemansa — ja kaikki nämä ajatukset kiihoittivat hänen aivojansa niin, että hän arveli tulevaisuutta aivan kipeäksi. Koneentapaisesti kirjoitti hän puoli sivua, heitti sitten kynän luotaan, sieppasi hattunsa ja meni ulos. Ehkä raitis ilma saattaisi hänet sisälliseen tasapainoon jälleen. Ilta oli tyyni ja kirkas, tuuli lepäsi toimettona puiden latvoissa eikä pannut yhtään lehteä liikkeelle. Kaste kiilui jo maassa. Joen rannalla istui Eero onkivapa kädessä. Hanna istui hänen viereensä ja sanoi niin huolettomasti kuin vaan saattoi: — iltaa, Eero, onko sinulla toista onkivapaa, niin lainaa minulle, tahtoisin mielelläni onkia hetken.

Eero katsahti häneen iloisesti hymyillen. — Saatte minun, se on kaikkein parhain. Odottakaa, niin panen siihen syötteen!

Hanna istahti kivelle vähän matkan päähän ja heitti siiman ulos. Eero katseli häneen salaa ja huomasi, kuinka alakuloinen hän oli, kuinka hänen katseensa tuijottivat poloon, eikä hän kuitenkaan nähnyt, että kala nyki nykimistään. Vihdoin hän ei malttanut olla sanomatta: — nyt on kala varmaan käynyt onkeen.

Hanna säpsähti ja veti äkkiä siiman vedestä. Hopean välkkyvä säyne oli tarttunut koukkuun. Hän irroitti sen, viskasi sen Eeron koriin ja pani uuden syötteen. Eeroa halutti ruveta keskusteluun hänen kanssansa ja, kun Hanna erään kerran ystävällisesti nyökäytti päätään hänelle, rohkaisi hän mielensä ja alkoi:

— Olen niin paljon ajatellut sitä, mitä sanoitte minulle eräänä päivänä, että täytyy olla hyvä vihollisilleen...

— Ei ne ole minun sanojani, vaan Vapahtajan, — vastasi Hanna hiljaa.
Pojan vakava, lapsellinen katse koski kipeästi Hannaan.

— Olkootpa vaan, mutta sanoittehan tekin samaa, — jatkoi hän. — Ja tänäänpä menin minä voudin Villen luo ja annoin hänelle uuden onkivavan, jonka olin tehnyt oikein hyväksi. Hän hiipi tiehensä, kun näki minun tulevan, mutta minä annoin sen hänen sisarelleen ja sanoin, että Villen piti saada se lahjaksi.

— Siinäpä teit oikein, Eero, — sanoi Hanna ja hänen äänensä värähti. Hän tiesi, että Ville oli niitä, jotka armottomimmalla tavalla pilkkasivat kyyryselkäistä Eeroparkaa, ja että hän päälle päätteeksi kerran oli häntä lyönyt.

— *Mistä syystä* teit sinä sen? — kysyi Hanna hetken päästä; hän tahtoi mielellänsä tutkia mielialaa.

— Teinpähän sen siitä syystä, että te olette olleet minulle niin hyvä, etten voi olla uskomatta, mitä te sanotte oikeaksi. Ja senkin tähden, ettei Villellä ole ollut ketään, joka hänelle parempia opettaisi...

Eero katsoi Hannaan syrjästä ja muutti kömpelön ruumiinsa hiukan lähemmäksi häntä. Hän näki, että Hannan muoto oli synkkä, ja hän pani kätensä hiljaa hänen polvellensa, ikäänkuin osoittaakseen myötätuntoisuuttaan.

Hanna tunsi, että tämä pieni ystävyuden osoitus täytti hänen sydämensä ääriä myöten. Hän tunsi olevansa niin mitätön, tyyli ja kovasydäminen, tunsi, että hän ei ansainnut, että tämä pieni lapsellinen käsi koskisi häneen. Hänen sydämensä sykki, onkivapa täräisi hänen kädessään ja, ennenkuin hän ennätti ajatellakaan, oli hän kietonut käsivartensa Eeron kaulaan ja itkien kallistanut päätään häntä vastaan.

Eero istui aivan hiljaa koettelematta sanallakaan keskeyttää hänen itkuaan. Ehkä tunsi hän, että se teki hyvää. Ehkä liikkui hänessä outo, suloinen tunne ajatellessaan, että hän oli tuon hyvän tytön ainoana turvana tänä surun hetkenä.

Hanna rauhoittui pian. — Olenpa ollut hiukan pahoillani tänään, — sanoi hän ikäänkuin puolustaen itseänsä ja hymyili kyneleet silmissä. — Nyt täytyy minun lähteä kotiini. Kiitos, Eero, ja hyvästi!

Eero ei ymmärtänyt, mistä häntä kiitettiin, mutta nosti lakkiaan, hiljaa kumartaen.

Ja Hanna meni kotiin heltyneellä mielellä. Nyt katui hän tyyliä vastaustaan Karin tädille. Suuttumus häneen pyrki kyllä takaisin tulemaan, mutta hän ei päästänyt sitä sydämeensä tänään, — tänään, jolloin viaton käsi juuri oli häntä ohjannut oikealle tielle.

Elokuun viimeisellä viikolla soi Hanna itselleen muutamia vapaapäiviä mennäksensä Fågelvik'iin noutamaan Bellaa kouluun. Hän oli tehnyt työtä kuin juhta koko kesän ja arveli nyt ansaitsevansa hiukan virkistystä.

Hänen asunnostaan oli viisi peninkulmaa Bellan kotiin. Mutta mitäpä sen pituisesta matkasta, kun hän tiesi olevansa tervetullut. Hän pani tavaransa matkalaukkuun, jonka postiljooni hyväntahtoisesti lupasi perille viedä, — itse hän meni jalkaisin, säästääkseen rahojaan ja nauttiaksensa enemmän matkastaan.

Oli viileä Elokuun aamu, kun hän alotti matkaansa. Yöllä oli satanut ja tiet olivat vielä kosteat; mutta Hannalla oli nyt uusi mukava pukunsa eikä hänen tarvinnut peljätä likaisia hameen liepeitä. Selässä oli hänellä kontti, semmoinen melkein kuin tavallisilla työmiehillä, ja siihen oli postimestarin rouva pannut voita ja leipää, maalaisjuustoa ja silakoita. Eero oli jäähyväisiksi lahjoittanut hänelle kepin, jonka hän itse oli tehnyt kauniista halavasta, ja hän oli katsellut hänen jälkeensä kauniilla surullisilla silmillään.

Hannastakin tuntui ikävältä erota hänestä, — he olivat olleet niin paljon yksissä viime aikoina. Hän lupasi nyt lähettää hänelle oikein hyvän veitsen Helsingistä, niin että hän saattaisi veistämisellä ansaita vähän talvella.

Tiepuolella oli viljavainioita, joista paraikaa korjattiin myöhistynyttä eloa; välistä vei tie pihamaiden läpi, jolloin Hanna ei koskaan saattanut olla puhuttelematta likaisia lapsukaisia. Vasta päivällisaikana sai hän itsellensä kunnollista lepoa, kuljettuansa seitsemässä tunnissa lähes kolme peninkulmaa.

Päivällisensä söi hän eräässä viidakossa ja pani sitten maata latoon. Tuoreet heinät tuoksuivat väkevästi; ladon vieressä liris pieni kirkas puro, jossa hän huuhtoi kuumia jalkojaan. Muutoin oli kaikki hiljaa, niin hiljaa, että hän saattoi ikäänkuin kuulla omia ajatuksiaan.

Tämä hiljaisuus tuntui niin virkistävältä, ikäänkuin hän jo kauan olisi sitä ikävöinyt. Ja kuitenkin oli hän ollut hyvin yksin. Hänen ajatuksensa olivat olleet niin kiinnitetyt siihen työhön, jota hän oli toimittanut, että ne harvoin saivat olla vapaina.

Olikohan se itsekkäisyyttä, että hän niin mielellään oli yksinänsä? Niin ainakin ruustinna sanoi. Hän sanoi, ettei ihminen saa elää vaan itseänsä varten, että hänellä on velvollisuuksia jokaista ihmistä kohtaan, jonka hän tapaa. Sanoi yksinäisyyden saattavan ylpeyteen, laiskuuteen ja muihin hullutuksiin.

Ei, — ei ollut tämä totta. Yksinäisyys oli ollut hänelle paras ystävä, viisain neuvonantaja, taitavin parantaja. Yksinäisyydessä puhui Jumala hänelle ja hänen sydämensä heltyi, ikäänkuin siihen olisi kosketettu pehmoisella, vienolla kädellä, se aukeni kaikelle suurelle ja hyvälle, jota hän saattoi ajatuksillaan käsittää. Jumala oli häntä lähinnä noina yksinäisyyden hetkinä ja taivutti nöyryyteen paljon paremmasti kuin ihmisten sanat. Yksinäisyys oli kuin virkistävä kylpy, joka huuhtoi pois matkan kuumuuden ja pölyn.

Kesken ajattelemisen nukkui hän ja makasi kotvan aikaa. Kun hän heräsi oli kello 6 eikä hän siis voinut päästä perille enää sinä iltana, niinkuin oli toivonut, koska pimeni jo 8 aikaan. Hän päätti sentähden kulkea vielä yhden peninkulman ja sitten jäädä jonnekin yöksi sekä varhain aamusella kiiruhtaa Bellan luo, joka ei ollenkaan tietänyt häntä odottaa.

Kello oli puolivälissä yhdeksän, kun hän saapui eräasen taloon, johon hän päätti jäädä yöksi. Hän sai siellä pienen ummehtuneen kamarin tuvan takana, jossa neljä miestä ja kolme vaimoihmistä kuorsasi, toinen toistaan pahemmin. Saipa vielä kissan makuutoverikseen ja lisäksi muita kutsumattomia vieraita, jotka vihdoinkin tekivät vuoteen niin ahtaaksi hänelle, että hän harmissaan hyppäsi laattialle, pukeutui ja pitkin askelin kiiruhti ulos väellä täytetyn, pahalle haisevan tuvan läpi.

Lopun yötä istui hän, isoon huiviin käärittynä, eräällä vuorella, josta näki auringon nousevan kimaltelevan järven yli.

Juotuansa 6 aikaan kupin väkevää sikurikahvia jatkoi hän iloisesti kulkuansa. Hänellä ei ollut lainkaan lauluääntä, mutta nyt hänen teki mieli laulaa, sillä kaikki tuntui niin keveältä ja iloiselta. Välistä vaan kävi hänen mielensä surulliseksi, kun hän muisti Karin tättä, mutta nyt hän ei tahtonut häntä muistella, — hän tahtoi vaan olla iloinen.

Kello 8 näki hän Fågelvikin herraskartanon iloisesti pilkistävän koivujen takaa. Hetken perästä oli hän jo portin luona, jonka hän aukaisi näkemättä ketään ihmistä. Keittiön edustalla seisoi vanha Leena vaatteita harjaten. Hän oli vähällä pudottaa harjan käsistään, kun hän näki Hannan, joka nauraen nosti sormensa huulilleen.

— Missä on Bella? — kuiskasi hän.

— Herranen aika, kuinka hyvä mieli Bellalle nyt tulee! — Missäkö on? Uimassa se on paraikaa. Hanna menee vaan suoraa päätä uimahuoneelle.

Hanna hiipi hiljaa ja nopeasti alas rantaan ja sisään uimahuoneeseen. Ei näkynyt siellä muuta Bellasta kuin hänen jokapäiväinen verhonsa. Mutta vähän matkaa rannasta näkyi eräs ruskea kiharapää keinuvan veden pinnalla ja laineet sen edessä jakaantuivat kiiltäen ja leikkien.

Hanna riisui hiljaa päältään ja astui äänettömästi alas veteen. Hän ui reippaasti Bellaan päin, jonka kasvot olivat käännetty rannasta pois päin ja joka oli täydessä toimessa koettaen pysyttäitä selällään liikahtamatta. Nyt sai hän vihdoinkin kyllyksi, kääntyi kyljelle ja alkoi uida rantaan päin, vaan huomasi samassa Hannan aivan vieressään ja päästi ilohuudon, joka kuului pihalle saakka.

— Hanna, Hanna, sinäkö! Kuinka säikähdytit minua! Mitä jos olisin saanut halvauksen ilosta?! Päivää, päivää, näetkö, että nyökäytän päätä? Mikä kumma sinut tänne toi? Oi, kuinka hirveän hauskaa! Ja kuinka hyvästi uit! Tahdotko nähdä kuinka minä menen umpeen ... odotahan ... yks, kaks ... kolme! —

Bellan pää katosi äkkiä.

— Ptshi! vettä sain nenääni... Osaan minä vettä polkeakin ... näetkö!
Minusta tulee kerran uimamaisteri.

Hanna nipisti häntä poskeen, se tarkoitti "hyvää päivää". He uivat nyt rinnakkain puhellen ja nauraen lakkaamatta.

Rouva Palmfelt tuli alas uimahuoneelle tervehtimään Hannaa.

— No, tytöt, jo on aika tulla pois, Bella näyttää ihan siniseltä.

— Oi ei, äiti kulta, se on vaan mustikoista tullut. Mutta kyllä me paikalla tulemmekin. Menehän hetkeksi oven ulkopuolelle, ehkä Hanna ei tahdo muuten nousta.

Rouva Palmfelt meni nauraen ulos ja tytöt riensivät uimahuoneeseen. Tukka oli kuin liimattu silmäkulmiin, vettä tippui joka hiuskarvasta ja he nauroivat ääneen toisillensa.

— Äiti, nyt saat tulla sisään. Emmekö näytä upotetuilta koiranpenikoilta? Pukemisen aikana liikkui Bellan suu kuin kahvimylly.

— Näetkö, minulla on reformipuku, olen sen itse ommellut. Se on kauhean hyvä. Kas vaan, onhan sinullakin! Sehän on mainiota! Mutta onko sinunkin hameesi napissa? Vai niin, kyllä se on paljon parempi... Ja näetkö, kuinka näppärästi saan kaikki päälleni? Yhdessä vilahduksessa! Ja pääsen kaikista nauhoista, jotka aina menivät umpisolmuun.

Hanna näytti yhtä tyytyväisenä uutta pukuaan, joka pääasiassa oli samanlainen kuin Bellan. Se kaunisti häntä, koska hänen pitkä hoikka vartalonsa siinä näytti kehittyneemmältä. Hän teki hyvillä mielin muutamia voimakkaita liikkeitä näyttääksensä Bellalle, ettei puku häntä millään tavalla vaivannut tai ahdistanut.

Laiturilla hyökkäsivät Lulle ja Liisi heitä vastaan ja olivat repiä Hannan palasiksi, saadaksensa hänestä osan itsekukin. Mutta koska aamiainen oli valmis, täytyi heidän rauhoittua ja lohdutukseksi luvattiin heille huviretki jälkeen puolen päivän.

Puolenpäivän aikaan istuivat Hanna ja Bella mäkirinteellä lähellä rantaa. Paljon oli heillä nyt puhumista. Bella kertoi lopun jalkamatkasta, jota oli kestänyt kolme viikkoa.

— Kuinka kesti Alma kaikki vaivat "leikattuine" jalkoinensa? — kysyi
Hanna hymyillen.

— Varsin hyvin. Hän kävi yhä uljaammaksi. Ja hän on tullut niin hyväksi, tiedätkö, aivan toisenlaiseksi kuin ennen. Samaten Lilli. Luulenpa, että heistä alkaa tulla hyviä ystäviä.

— Entä Aina?

— Niin ... Aina ... enpä oikein tiedä! Hän on niin epätasainen. Pelkään, ettei hän voi pitkäksi aikaa innostua mistään asiasta. Voimistelu, joka oli häntä hurmannut viime talvena, on hänelle nyt aivan vieras asia. Yksin Verna Sommarkin on hänestä nyt ihan tavallinen ihminen vaan.

— Minustakin on tuntunut, ettei hänessä ole kestävyyttä, — sanoi
Hanna, — vaan ehkä se tulee aikaa myöten, — hän on vielä niin nuori.

— Bertha on, tiedätkö, oikein reipas tyttö, jospa vaan hiukan useimmin muuttaisi nenäliinoja. Hänestä tulee ihan varmaan apteekkari. Jokaisessa lepopaikassa saimme me odottaa häntä, syystä että hänen täytyi tehdä kokeita voiteillaan ja rohdoillaan. Milloin tarjosi hän meille viinasta ja mustan viinamarjapensaansa lehdistä tehtyä sekoitusta, milloin voidetta suojaamattomasta voista, johon hän oli pannut kaikenmoisia maustimia. — Hanna kuunteli innostuneena, mutta vähitellen muuttui hän niin vakavan näköiseksi, että Bella huomasi sen.

— Mitä sinä ajattelet, Hanna?

— Minä ajattelen, että minun täytyy uskoa sinulle jotakin, ... josta et tule iloiseksi.

Bella katseli häneen levottomasti, mutta kun Hanna kertoi, että hän oli saanut kirjeen rouva Meilertilta, löi hän kätensä yhteen.

— Oi, kuinka hauskaa! Sinun äitisi...

— Ei ollenkaan hauskaa, — keskeytti Hanna äkkiä. — Ja minä annoin hänelle semmoisen vastauksen,

jota sinä et varmaan olisi hyväksynyt.

Hän kertoi koko tapauksen, sekä senkin kuinka hän jälestäpäin oli katunut. — Kyllä minä tiedän, kuinka sinä olisit tehnyt, — lisäsi hän, — mutta minä nyt en missään tapauksessa voi olla kuin sinä.

Bella näytti miettiväiseltä. — Minä olisin sinun sijassasi kirjoittanut uudestaan. Olisin sanonut, etten suinkaan aikonut häntä loukata.

— Silloinpa en olisi puhunut totta. Tiesin koko ajan aikoneeni loukata häntä oikein tuntuvasti.

— Oi, Hanna, sinä joka aina niin lujasti tahdot tehdä, mitä on oikein.

He istuivat ääneti. Leena, joka tuli kutsumaan päivälliselle, tarttui hetkeksi suusta kiinni. Hän pudisteli päätään Hannan uudelle puvulle.

— Huomaanpa, että Hanna on tullut yhtä hupsuksi kuin Bellakin, — sanoi hän. Kun nyt olette tehneet itsestänne puoleksi poikia, vaikka olisitte voineet olla söötiä ja nättiä fröökinoita! Ette te ikinä saa sulhaisia, lapsikullat!

— Häpeä toki, Leena, tahdotko niin mielelläsi päästä meistä? Kukapa sitten kirjoittaisi kirjeesi ja neuvoisi sinulle kertomataulua?

Leena nauroi. — Onpa tuo Bella aika lipokieli, — sanoi hän ja meni.

Kovin sukkelaan kuluivat Fågelvikissä Hannan kolme määräpäivää. Nuoret kävivät puolukassa ja sieniä keräilemässä, purjehtivat Pentin kanssa, uivat ja lukivat ääneen, polttivat kokkoa iltasilla ja paistoivat potaatteja kuumassa porossa.

Hannalla oli eräänä päivänä keskustelu Bellan äidin kanssa. Hän kertoi aikomuksestaan vetäytyä pois Bellasta sekä syystä siihen.

— Ettekö usko, täti, että olisi ollut parasta, jos olisin niin tehnyt? — kysyi hän.

Rouva Palmfelt katseli häneen tarkkaan. — Mistä sinä olet saanut moisia epäilyksiä? — kysyi hän ystävällisesti tarttuen Hannan käteen.

— Minulle on sanottu, että minun vaikutukseni Bellaan on paha, — vastasi Hanna punastuen. — Olenpa luullut huomanneeni, että tekin, täti levottomuudella katselette meidän seurustelemistamme.

— Eiköhän joka äiti jonkunmoisella levottomuudella seuraa lapsensa kehitystä, varsinkin kun sillä on niin taipuvainen luonne kuin Bellalla. Mutta ole sinä vaan huoleton, ei minulla koskaan ole ollut syytä peljätä sinun vaikutustasi. Ensi hetkestä näin, että pohja sinun luonteessasi on vilpiton ja hyvä, vaikka olot ovat kehittäneet sinut epätasaiseksi ja hiukan tyyliksi. Päinvastoin olen ilolla luullut huomanneeni, että Bella on kehittynyt lujemmaksi ja että hän suuremmalla innolla kuin ennen koettaa itseänsä kasvattaa. Ole sentähden aivan huoleton, hyvä Hanna, ja ole yhä edelleen Bellan ystävänä. Kukaan ei siitä iloitse enemmän, kuin minä. Ja ellen erehdy, voipi Bella vuorostaan tehdä sinulle hyvää...

— Oi, täti, sen minä tunnen joka päivä. Minä saattaisin ihan kuivua ja kivettyä, ellei minulla olisi Bella. Hänen kunnioituksensa kiihoittaa minua enimmin hyvyyteen pyrkimään.

Rouva Palmfelt pudisti hänen kättään. — Siunatkoon Jumala teidän ystävyttänne, — lausui hän lempeästi, — kestäköön se elämänne loppuun saakka. Uskollinen ystävä on kaikkia maailman aarteita kalliimpi.

Syyskuu oli tullut ja rautatien vaunut olivat viime päivinä vierineet pääkaupunkiin täpösen täynnä koulunuorisoa. Bellan vanhemmat olivat jääneet maalle, mutta lähettäneet kaupunkiin kolme vanhinta lastaan Leenan hoidettaviksi. Hannakin tuli samassa. Hän oli taas vuokrannut entisen pienen huoneensa Bellan läheisyydessä; se oli huokein, minkä hän voi saada.

Koulussa tapasivat toverit toisensa eräänä maanantai-aamuna, jolloin todistukset olivat näytettävät ja läksyjä annettiin. Hauskaa oli taas tavata toinen toisensa. Vanhoja ystävyiden liittoja uudistettiin ja vanhat vihat unhotettiin. Lämpimästi puristettiin siellä käsiä ja iloisesti liikkuivat kielet.

Viides luokka tunsu edesvastauksensa, kun näet piti olla esimerkkinä koko koululle, sekä käyttäytyi tyyneesti ja siivosti. Toinen toisensa perästä ilmestyivät entiset toverit, ja vieläpä muutamia uusia, jotka olivat jääneet luokalleen tai äsken ottaneet pääsyutukinnon. Nämä seisoivat syrjässä, hiukan hämillään niistä uusista suhteista, joihin nyt olivat joutuneet.

— Voi päiviäni, Bella, kuinka olet ruskettunut! — huudahti Agnes Lund ja löi kätensä yhteen sulasta hämmästyksestä. — Ethän ole lainkaan huolinut suojella häviötäsi!

— En, siitä en tosiaankaan ole välittänyt, — nauroi Bella, näyttäen pyöreitä, päivettyneitä käsiään. — Mutta sinähän olet valkoinen ja hieno, kuin prinsessa.

— Elähän, — vastasi Agnes kainosti, mutta tyytyväisenä kiitoksesta.

— Sinäpä näytät vankalta, Bibbi, oletpa kuin kelpo tyttö ainakin. — Hanna taputti hyväksyen Bibbin leveitä hartioita.

— Niin, näetkö, kesällä minä panin pois kureuman ja sen jälkeen tulin niin paksuksi, että oikein hävettää.

— Eläköön, Bibbi, se oli kaikista viisain tekosi! Nähkää tytöt, kuinka pulskaksi Bibbi on tullut kolmessa kuukaudessa. — Ja Bertha hurrasi häntä ihastuneena.

— Hyi, paksu kuin porsas, — kuiskasi Agnes Almalle.

— Mutta enemmän minun mieleeni kuin sinä, — kuului tämän rohkea vastaus.

Bella, Hanna, Bertha ja jotkut muut esiintyivät uusissa käytännöllisissä reformipuvuissaan ja joutuivat siten innokkaan keskustelun esineeksi.

— Aiotteko esiintyä sirkuksessa? — kysäsi eräs tytöistä.

— Eihän niitä housuja näekään, — arveli toinen teeskennellen ihmettelyä.

— Onko aikomuksenne olla koulutyttöisillä koko elämänne? — lisäsi kolmas.

— Eikä, vaan aiomme olla olevinamme *ihmisiä*, — Bertha löi kätensä polveen ylpeällä itsetietoisuudella. Pois kureumat! Pois pitkät viistävät hameet! Eläköön vapaus!

— Niin, pukeutukoon itsekukin mielensä mukaan eikä välttämättömästi niin kuin kaikki muut, — huudahti Bella innokkaasti.

— Hyvä! — huusivat tytöt,

— Mitä tämä merkitsee? — sanoi Bertha ja taputti hämmästyttä teeskennellen Siiriä selkään.

— Oletko sinä raukka niin laihtunut, ettei sinussa enää ole kuin kalanluita?

Siiri näytti nololta. Hän oli vasta äskettäin ruvennut kureumaa käyttämään, koska hänen äitinsä oli ollut kovasti sitä vastaan. — Niin, kun minä aloin tulla niin kauhean paksuksi, — puolusti hän itseään ja pistäytyi muiden joukkoon.

— Siinä oli yksi tappio! — kuiskasi Bella Hannalle.

— Niin, mutta kymmenen voittoa, — vastasi tämä. — Niitä on kymmenen, jotka ovat muuttuneet järkeviksi, — paitse me, — lisäsi hän nauraen.

— Oi, Hanna, kuinka me tänä talvena rupeamme taistelemaan aattemme puolesta!

— Tietysti. Mutta muistakaamme, että meidän täytyy koettaa *vakuuttaa* heitä siitä, eikä vaan *yllyttää*.

Kun tyttöparvi sittemmin palasi koulusta, huudahti Bella: — On ollut niin hauskaa tavata taas, että meidän pitää vielä kerta yhtyä tänään. Mitä arvelette pienestä huviretkestä Kaisaniemeen jälkeen puolen päivän?

— Voi, voi, kuinka hirveän hauskaa! — kuului joka taholta ja tyttöjen erotessa päätettiin yksimielisesti yhtyä kello 4 "vapaamuurarin haudalla".

Se oli iloinen joukko, joka jälkeen puolen päivän kokoontui Töölön rannalle. Tytöt istuivat nurmikolle ja alkoivat puhua kesän tapahtumista. Jokaisen piti kertoa jotakin toimistaan ja Hanna johti puhetta, kun se välistä kiihtyi semmoiseksi lörpötykseksi, jota ei kukaan ymmärtänyt.

Kun Jennyn vuoro tuli, näytti hän olevan hämillään ja sanoi:

— En tiedä, kerronko ollenkaan mitään, te tulette vaan pilkkaamaan minua.

— Oi, puhu pois vaan, me emme näe emmekä kuule! — Näin sanoessaan Bertha ripusti nenäliinan kasvojensa eteen.

— Eipä siltä että minun tarvitsisi hävetä mistään! — Olin Loviisassa kylpemässä. Siellä olin mukana kahdessatoista huviretkessä ja kuudessatoista tanssiaisessa.

— Aika voimistelu! — kuului nenäliinan takaa.

— Mutta minullapa oli hyvin hauskaa ja sain monta hyvää tuttavaa. Lopulla sanoi tohtori, etten enää saisi tanssia, sydämmeni...

— Oli eräs Loviisa-sankari murtanut, — päätti nenäliina.

— Mutta Jenny, kuinka *saatoit* olla niin varomaton, — juuri kun sinun piti terveyttäsi hoitaa, — keskeytti Bella moittien.

— Äidistä oli niin hauskaa, kun sain olla mukana joka paikassa. Hänen oli aina tapana sanoa, että nuorenanahan sitä pitää huvitella.

Siiri kertoi pyytäneensä krapuja Porvoon tienoilla, Bibbi oli käynyt Oulussa ja laskenut tervaveneessä koskia alas. Agnes oli ollut Helsingissä koko kesän, kylpenyt tohtori Ewerthin määräyksen mukaan ja nähnyt keisarin perheineen "Kofladan" saaren luona. Jokaiselle oli tapahtunut edes jotakin eriskummallista, ja pian tiesivät he jotenkin tarkkaan, miten itsekukin oli kesäänsä viettänyt.

— Jo riittää tätä juhlallista keskustelua, menkäämme nyt soittamaan tai laulamaan "järvisaliin", — ehdotti Agnes.

Siihen suostuivat kaikki ja kokoontuivat kohta yläkertaan, järvisaliin, jonka ovet olivat avoinna verantaan ja tyyneen Tölöön lahteen päin. Taivas oli lännessä punertavan kellertävä ja rannoillakin loistivat punaiset ja kullankarvaiset lehdet puissa. Ilma oli lämpöinen ja tyyne ja täynnä syystuoksuja.

Muutamat tytöistä olivat menneet ulos verannalle, toiset kuuntelivat salissa Agnesin laulua.

— Minäpä olen oppinut kulkemaan käsillä, — kehui Bertha ja näytti taitoansa yleiseksi tyydytykseksi.

— Ja minä osaan kävellä nuoralla, — sanoi Bella leikkiä laskien. — Paha vaan, ettei täällä ole nuoraa. Mutta odottakaa, paremman puutteessa kelpaa tämä nojapuu.

Samassa hyppäsi hän ylös kapeaan nojapuuhun ja huolimatta toverien varoituksista, teki hän siinä muutamia notkeita liikkeitä.

Nyt tuli Hanna salista. Kun Bella näki hänet, piti hänen muka tervehtiä, mutta horjui samassa ja putosi suinpäin maahan.

Kauhistuksen huuto kaikui verannalta. Hanna ja muutamat muut syöksyivät heti pihalle; hänen polvensa notkuivat, silmänsä eivät eroittaneet paljon mitään, mutta alas hänen täytyi vaan päästä. Toiset jäivät ylös saliin kalpeina ja äänettöminä.

Hanna tuli ensimmäiseksi paikalle. Siellä seisoivat jotkut ravintolan palvelijoista säikähtyneinä ja neuvottomina; kukaan ei ollut rohjennut nostaa Bellaa. Hän oli pudonnut hyvin pahasti vesitynnyriä vasten ja oli tainnoksissa — tai ehkä kuollut.

Hanna kumartui hänen puoleensa ja huomasi hänen olevan hengissä. — Auttakaa minua nostamaan häntä! — lausui hän lyhyesti, — ja viekäämme hänet sisälle!

Nojatuoli tuotiin ja siinä vietiin Bella varovasti sisään, Bertha kiiruhti tohtoria hakemaan. Hiljaa hiipivät toverit toinen toisensa perästä Bellaa katsomaan. Sitten menivät he kotiin, itkien ja alakuloisina.

Bella makasi silmät ummessa ja ilman mitään tunnon merkkiä. Hän oli hirveän kalpea, mutta haavaa ei näkynyt missään, ei edes yhtään kuumua ollut hänen ruumiissaan. Hanna hautoi kylmällä vedellä hänen otsaansa; hän oli auaissut hänen vaatteensa ja istui pidellen Bellaa kädestä, äänettömässä tuskassa odottaen lääkärin tuloa.

Hän tuli ja samassa kannattimet, jotka Bertha oli älynnyt hankkia. Lääkäri tarkasteli Bellaa, nähdäksensä oliko joku luu katkennut. Mutta semmoista kohtaa ei keksitty; niskassa näkyi vaan punainen jälki, jonka hän oli saanut vesitynnyrin laitaan loukatessa.

Lääkäri oli levoton siitä, että tainnoksissa olo kesti niin kauan. — Aivot tai selkäydin ovat varmaan jotenkin vahingoittuneet ja se voipi olla vaarallista. Viekää hänet varovasti kotiin, minä tulen myös hetken kuluttua.

Vanha Leena ei tietänyt miten olla, kun miehet kuormineen seisahtuivat pihalle ja hän näki Bellan

suloiset kalpeat kasvot kantimilla.

— Mitä ne ovat tehneet hänelle? Herra Jumala, mitä ne ovat tehneet lapselleni? — huusi hän semmoisessa kauhussa, ettei voinut paikalta liikahtaa.

— Valmista vuode, Leena, — käski Hanna, vaikka hänen äänensä värisi.

— Ei ole nyt aikaa itkeä.

Leena säpsähti ja kiiruhti käskyä täyttämään. Mutta hän hoiperteli ja nyyhkytti kuin unessa olija.

Hannan täytyi ajatella ja määrätä kaikki yksin.

— Niin, — puhui hän puoleksi itselleen, — meidän täytyy heti saada sana maalle. Mene Leena ja lähetä joku ... odota, minä kirjoitan muutaman rivin.

Hän piirsi muutamia riviä Bellan äidille. Hänen kätensä vapisi niinkuin horkassa olijan eikä hän nähnyt, mitä kirjoitti.

— Sukkelaan, Leena, juokse! Ota semmoinen mies, jolla on hevonen, ja käske Jumalan nimessä hänen rientää ... sano, että tässä henkeä kysytään.

Bertha oli mennyt apteekkiin. Pentti oli poissa, tiesi missä. Hanna oli yksinään Bellan kanssa. Hän heittäytyi polvilleen vuoteen ääreen ja koetti rukoilla. Mutta hänen rukouksensa oli sanoja vailla, eikä siinä ollut yhtään selvää ajatusta. Hänestä tuntui ikäänkuin koko maailma olisi siirtymäisillään pois hänen luotaan, hän olisi tahtonut jostakin saada nojaa, mutta ei löytänyt mistään. Hän koetti kuvitella itselleen, että Bella oli kuollut, mutta ei jaksanut syventyä siihen ajatukseen, ennenkuin toisia ajatuksia tuli väliin: — kunpa tohtori tulisi ... kunpa täti joutuisi ajoissa...

Hän lausui hiljaa Bellan nimen ja suuteli hänen kalpeita poskia. Voi kuinka tämä tainnos oli kuoleman kaltaista. Juuri tuolla tavalla oli hänen äitinsäkin maannut, kun hänen henkensä tästä maailmasta erosi, eikä mikään rakkauden ponnistus voinut häntä enää takaisin kutsua.

Kuinka tohtori viipyi! Hanna oli vähällä murtua tuskasta ja väsymyksestä. Hän ei voinut edes itkeä, joka olisi ollut suuri helpoitus.

Vihdoin kuuli hän askeleita ja näki lääkärin tulevan. Heti hänen jälkeensä astui Bertha huoneeseen. Hän oli hankkinut iilimatoja, joita pantiin Bellan selkälukuuta pitkin.

Lääkäri oli ystävällinen ja sääliväinen; hän jäi odottamaan, mitä iilimadot vaikuttaisivat. Penttikin oli nyt tullut kotiin. Hänen hellään sydämmeensä koski kovasti sisaren kohtalo ja alituisesti pistihe hän sairaan luo katsomaan, eikö tämä jo heräisi. Mutta ilta kului ja yö tuli, ennenkuin tämä tapahtui.

Vasta kello 2 aikana yöllä aukaisi Bella silmiään, vaan ei näkynyt ketään huomaavan. Kohta vaipui hän taas entiseen tilaansa. Tohtori, joka oli koettanut kaikki keinot, mitkä tiesi, meni nyt kotiinsa, levätäkseen hiukan. Seuraavana päivänä aikoi hän neuvotella toisen lääkärin kanssa.

Bertha oli jäänyt sairaan luo yöksi ja sai vihdoin unta, mutta Hannaa ei saanut kukaan siirtymään Bellan vierestä pois, eikä hän voinut hetkeksikään silmiään ummistaa. Tunnin toisensa perästä istui hän siinä, odottaen joka hetki, että Bella aukaisisi silmiänsä ja tuntisi hänet. Mutta aamu tuli ilman muutosta.

Kun Bellan vanhemmat edeltä puolen päivän saapuivat, oli Bella yhä samassa tilassa ja lääkäri pelkäsi pahinta.

Hanna kiitti Jumalaa, että Elli tädin tulo oli tapahtunut Bellan vielä hengittäessä. Hänet pyydettiin nyt muuttamaan Palmfeltien luo, että hän useimmin saisi nähdä Bellaa.

Jälkeen puolen päivän muuttui Bellan tila. Häneen tuli kova kuume, hän houraili ja häntä rupesi vetämään. Lääkärit pelkäsivät, että aivokuume oli tulossa ja että hän voisi menettää järkensä, vaikka hän jäisikin eloon. Vuoteen ääressä istui Bellan äiti kalpeana, kuivin silmin. Hannan läsnäolo häntä hiukan lohdutti.

Kolmantena päivänä oli Bellalla kauhea suonenveto, mutta sitten hän alkoi runsaasti hikoilla, jota lääkärit pitivät hyvänä merkinä. Sairas sittemmin vaipui hiljaiseen uneen, hengitti syvään ja tasaisesti, ja hieno puna ilmestyi hänen poskilleen. Hänen äitinsä ja Hanna istuivat liikahtamatta hänen vuoteensa ääressä, ikäänkuin olisivat peljänneet pienimmällä kuiskeellaan säikähdyttävänsä toivon kyyhkyä, jonka siivet suhisivat kaukana.

Pari tuntia levollisesti nukuttuansa, aukaisi Bella silmänsä, ja hänen katseensa osoittivat, että hän nyt oli täydessä tunnossa. Hän huomasi äitinsä ja kuiskasi hiljaa: — äiti! Sitten kääntyi hänen katseensa

Hannaan ja hän hymyili heikosti: — Hanna! — kuiskasi hän ja vasen kätensä tavoitteli hiljaa Hannan kättä.

Silloin aukenivat Hannan kyynellähteet ja hän riensi pois huoneesta peljäten, että Bella säikähtyisi niistä valtavista nyyhkytyksistä, jotka puistattivat häntä. Jumalan kiitos, Jumalan kiitos! Kuinka ihanalta tuntui itku, tointuminen, pitkällisen tuskan poistuminen kyynelvirran mukana.

Kun lääkäri tuli, näytti hän iloiselta ja hämmästyneeltä. Kuume oli poissa ja katse selvä. Ei ollut enää henki eikä järki vaarassa, mutta suurinta varovaisuutta vaadittiin, etteivät hermot, jotka niin kauan olivat olleet ikäänkuin eloa vailla, jälleen vahingoittuisi.

Pentti tuli usein istumaan hänen vuoteensa ääreen. Hän osasi niin mainiosti asettaa päänaluksia ja kääntää Bellaa, kun tämä ei itse jaksanut, ja hänen kätensä oli kuin hellän naisen käsi.

— Sinä olet niin hyvä, Pentti, — kuiskasi Bella eräänä päivänä, kun hän saattoi puhua; — sinusta tulee varmaan oivallinen tohtori.

Pentti hymyili. — Ja silloin viimeistään sinun täytyy parantua. Saat nähdä, että tulet vahvaksi kuin norsu, kun vaan mieltäsi maltat.

— Luuletko, että se on Jumalan tahto? — Bellan katseet kääntyivät kysyväisesti häneen ja hän koetti kiertää käsivartensa Pentin kaulaan, vaan ei jaksanut. — Ajattelen aina joskus, että nyt minä kuolen... Mutta sano, kuinka olen minä tullut näin kipeäksi? Minä en muista mitään...

— Sinä et saa puhua niin paljon, sisar kulta, — keskeytti Pentti ymmärtäväisesti. — Kyllä minä kerron kaikki, kunhan vaan vahvistut. — Nyt et saa ajatella muuta kuin nukkumista, syömistä ja parantumista.

— Olkoon niinkuin tahdot, — vastasi Bella väsyneellä äänellä.

Pentti koetti turhaan karaista mieltään, kun näki sisarensa kasvot niin pieninä ja laihoina vaipuvan jälleen alukselle. Hänen pieni sisarensa! Kuinka rakas ja suloinen hän oli! Ei hän voinut hänestä luopua, ei millään lailla.

Pentti pistihe vaatekonttoriin sairashuoneen vieressä ja niisti itseään tuntuvasti.

Näinä surun aikoina, kun Hanna vapaahetkinään istui Bellan vuoteen ääressä, näki hänen väsyneiden silmiensä aukenevan ja ummistuvan, kuuli hengityksen kulkevan puoleksi auenneiden huulien välitse ja katseli, kuinka kuume valkoisia poskia punasi, oli hänen mielensä täpösen täynnä levottomia ajatuksia.

Vaikka hän oli satoja kertoja sanonut itselleen, ettei hän koskaan tahtonut niin lujasti kiinnittää sydäntänsä keneenkään, että luopuminen siitä tuntuisi kipeältä, tunsikin hän nyt, kuinka arvaamattoman kalliiksi Bella oli käynyt hänelle. Tämä pieni, kuumeesta värisevä käsi oli tarttunut niin vahvasti hänen sydämeensä, ettei tämä koskaan enää tuntuisi eheältä, jos käsi raukeaisi kuolemaan. Hanna tunsikin, ettei hänen kova luontonsa voisi pehmetä ilman Bellan vaikutusta, ja nyt hehkui hän halusta saada vapaaehtoisesti antautua tämän vaikutuksen alaiseksi. Hän huomasi kummastuksella, kuinka hän nyt toivoi saavansa rakastaa jotakin ihmistä, hän, joka kuitenkin yhä vielä luuli, ettei kukaan muu ollut vapaa, kuin se, joka oli kaikista tunteista riippumaton. Ja näinä viikkoina, jolloin levottomuus ja tuska olivat hänen ainaiset toverinsa, tunsikin hän kuinka katkeruus hänessä sulisti sulaamistaan, kuinka okaat taittuivat ja sydäntä täytti uusi, suloinen tunne kaikkia ihmisiä kohtaan. Ensiksikin tulivat Bellan omaiset hänelle hyvin rakkaiksi ystävän tähden, sitten koulutoverit ja vihdoinkin yhä laajemmissa piireissä kaikki, yksinäiset, kärsiväiset horjuvaiset ihmisraukat. Hän, joka oli luullut sydäntänsä niin ahtaaksi, ettei siihen sopisi mikään jalo tunne, huomasi nyt haluavansa edes johonkin määrin keventää niitä taakkoja, jotka painoivat niin monen hartioita.

Näitä ajatellessa täytyi hänen yhä useammin muistaa Karin tättä. Hän karkoitti aina tämän ajatuksen, mutta se tuli yhä uudestaan. Ehkä oli tämä vanha nainen yksi noista hiljaisuudessa kärsivistä, joka vaan tarvitsi hiukan ystävällisyyttä herätäkseen uuteen eloon. Oi, Karin tätti, mitä varten sinä tulit minun tielleni? Minkätähden et voi jättää minua rauhaan, niinkuin jätit äitini siihen aikaan, jolloin hän olisi sinua paraiten tarvinnut? Olethan julma, kun pakotat minut luoksesi. Ja yhtä julma minä olen, joka — tietämättä, oletko yksinäinen ja onneton — olen jättänyt sinut päivä päivältä, viikko viikolta, kuukausi kuukaudelta odottamaan sen tuloa, jonka olisi pitänyt katua, eikä ole sitä tehnyt. Kohta on yhdeksän viikkoa siitä, kun sain kirjeesi ja vielä ... vielä olen yhtä leppymätöin kuin silloin...

Sitten hän taas ajatteli ihmetellen isäänsä. Mimmoinen oli hän, tuo isä, joka olisi voinut antaa hänelle kodin turvan, eikä ollut sitä tehnyt, jota hän ei koskaan nähnyt eikä voinut rakastaa? Missä oleskeli hän? Tiesiköhän hän, että hänen vaimonsa oli kuollut, että hänen tyttärensä oli turvattomana

maailmassa, että hänen rahalähetyksensä oli yleenkatseella hyljätty? Ja jos hän tämän kaiken tiesi, niin miltä se hänestä tuntui. Varmaan hän oi siitä välittänyt, koska oli niin kevytmielinen ja itseksä.

Kummalliselta tuntui ajatella kotia, joka olisi ihan oma! Saattoihan koko pieni maailma, täynnä rakkautta ja hauskuutta, sopia neljän seinän väliin. Hanna melkein ei muistanut omistaneensa oikeaa kotia; se oli aina hänestä tuntunut puoleksi erämaalta, kunnes kuolema oli siihen luonut kaikkea sovittavan varjonsa. Vaan samassa se hajosikin, ja hän heitettiin taas maailmalle, rajattomaan tyhjyyteen.

Kerranpa loisi hän kuitenkin itselleen kodin, jospa ei piankaan. Kodin, jossa olisi kirjoja ja kukkia, hiljaista yksinäisyyttä, eikä kuitenkaan koskaan tyhjyyttä. Ensin hän matkustaisi ja katselisi maailmaa ja sitten palajaisi kotiin tuhansilla muistoilla, jotka kaunistaisivat hänen kotiansa. Tiedot ja työ tekisivät hänen elämänsä niin rikkaaksi ja — Bellan ystävyys olisi hänelle päiväpaisteena.

Ajatukset kääntyivät taas Bellan sairastuoteeseen. Mitä jos hän kuitenkin kuolisi! Sanomattomalla tuskalla, jota hän ei voinut selittää, kuunteli hän sairaan epätasaista hengittämistä, kumartui vuoteen yli ja tarttui levottomasti peittoosen molemmin käsin, pitäen siitä kiinni niin lujasti, kuin jos tästä olisi riippunut ystävänsä henki.

— Kuinka heikko olenkaan tänään, — huudahti hän vihdoinkin puoli ääneen ja nousi, vakavasti päättäen voittaa itsensä. — Täällä haaveksin minä tuntikausia aivan kuin koko tulevaisuuteni olisi kiinnitetty tähän heikkoon elämänlankaan.

Hän kosketti huulillaan Bellan hiuksia ja meni tiehensä puoleksi uholla, puoleksi itkien.

Koulussa vaihteli mielentila aina sen mukaan, mitä Bellasta kuultiin. Joka päivä sai Hanna vastata moniin ystävällisiin kysymyksiin ja aikoja ennen kuin Bella sai mitään tietää ulkomaailmasta, tulvaili hänen huoneensa kirjelippuja, kukkia tai sieviä pieniä käsitöitä, helläsydämmisten toverien antamia.

— Tuntuu aivan kuin nappi puuttuisi takista, kun Bella on poissa, — oli Berthalla tapa sanoa, — ja juuri se nappi, joka paraiten suojeli kylmältä — täällä luokalla. —

Niinä päivinä, jolloin Bella oli parempana ja Hannan levottomuus hänen suhteensa väheni, täytyi hänen yhä useammin muistella Karin tättä. Hän tunsi, että hänen kuitenkin kerran täytyisi mennä tämän luo, ei ulkonaisista syistä, vaan omantunnon pakosta, ja jota enemmän hän viivytteli sitä enemmän hän ylenkatsoi omaa käytöstään. Hänellä ei muuten ollut tapana vitkastella, kun joku asia kerran oli toimitettava. Ainoa, millä hän voi itseänsä puolustaa, oli se, ettei hän tahtonut mennä semmoisella sydämmellä, joka oli täynnä vihaa ja leppymättömiä tunteita, niinkuin hänellä yhä vielä oli.

Vihdoinkin kävi tuo itseensä tyytymättömyys hänelle niin kärsimättömäksi, että hän päätti heti mennä rouva Meilertin luo, maksoi mitä maksoi. Adressikalenterista löysi hän helposti hänen osoitteensa ja meni kenellekään mitään sanomatta hänen luoksensa eräänä päivänä.

Kovasti sykki Hannan sydän, kun hän seiso huoneen edustalla, mutta hän koetti näyttäytyä levolliselta astuessaan portaita ylös. Nämä olivat matalat ja mukavat, mutta Hanna oli kuitenkin aivan hengästynyt ylös päästyään. Mutta täällä tunsi hän taas niin suurta vastenmielisyyttä ja vastustamatonta halua päästä pakoon, että hän kääntyi takaisin ja melkein juoksi alas kadulle. Kuitenkin hävetti häntä sitten taas, hän reipastui, koetti ajatella Bellaa ja kääntyi rohkeasti takaisin sekä soitti kelloa.

Palvelustyttö aukaisi oven. — Kyllä, rouva Meilert oli kotona. — Tehkää hyvin, käykää sisälle.

Hanna jäi kuitenkin etehiseen, sillä aikaa kun tyttö meni rouvalle ilmoittamaan. Salin ovesta näki hän tauluja, kasveja, mattoja ja uutimia. Jospa Karin tättä ei ollut onnellinen, niin oli hän ainakin rikas. Tämä tuntui Hannasta ikävältä, paljon vaikeampi ja tarpeettomampi oli hänestä nyt anteeksipyyntö. Ja kun hän vertasi tätä ylellisyyttä äitinsä köyhyyteen, yltyi hänen vastenmielisyytensä.

Palvelustyttö kääntyi takaisin ja pyysi häntä astumaan sisään. Hän heitti hiukan halveksivaisen katseen Hannan köyhään pukuun. Mutta hän ehkä kuitenkin arvasi, ettei Hanna ollut tuommoinen tavallinen avunpyytjä, joita talossa niin paljon kävi, — sillä hän auttoi kohteliaasti päällysvaatteet Hannan päältä.

Rouva Meilert istui kirjoituspöytänsä ääressä, mutta Hannan sisään astuessa nousi hän siitä. Hän oli pitkä ja suoraselkäinen, tukka harmahtava, kasvopiiirteet kauniit, mutta ankarat. Hän tervehti Hannaa jotenkin kylmästi ja pyysi istumaan.

Hanna jäi kynnykselle seisomaan.

— Minä olen Hanna Rappe, — virkkoi hän ja tunsi veren nousevan poskilleen, eikä voinut estää hämilleen joutumistaan. — Olen tullut anteeksi pyytämään epäkohteliaasta kirjeestäni.

Ilon säde kirkasti hetkeksi rouva Meilertin ankarointa kasvopiirteitä, mutta hän voitti tunteensa ja tuli jälleen kylmäksi. Tämä rauhoitti Hannaa. Hän oli odottanut kynneltulvia ja syleilyksiä, ja semmoista hän ei voinut kärsiä. Rouva Meilert katsoi häneen tarkkaan.

— Annapahan nähdä, — sanoi hän — oletko äitisi tytär... Ehkä silmät ovat hänen, mutta hänen katsantonsa oli vienompi, ystävällisempi... Hänen äänensä värähti. Hanna katsoi häntä suoraan silmiin. — Niin, — lausui hän, — saattoi olla, ennenkuin surut tekivät hänen luontonsa kovaksi. Sanotaan, että minä ulkomuodoltani olen isääni, sisällisesti äitiini.

Rouva Meilert asetti hänet hiljaa sohvaan viereensä. — Puhu hiukan äidistäsi, hänen viimeisistä hetkistään. Et voi aavistaa, kuinka kallis hän kerran oli minulle.

Hanna hymyili katkerasti. — Ja kuitenkin saatoitte hyljätä hänen! Annoitte hänen yksin taistella elämän taistelua, köyhänä, sairaana, pettyneenä kaikissa toiveissaan niiden suhteen, joita hän oli rakastanut.

— Niin, näetkö, olin loukattu sisimmässä sydämessäni. En voinut suoda sitä anteeksi, että hän, hyljäten ihanteensa, meni miehelle, joka ei edes ansainnut hänen kunnioitustaan. Minusta hän silloin alensi itsensä niin, että minun *täytyi* työntää hänet luotani, vaikka sydäntä kirveli...

— Unhotatte, että hän rakasti isääni; olkoon se hänen puolustuksenansa.

Rouva Meilert katsahti ylös. — Ei, — sanoi hän kiivaasti, — ei rakkauskaan *voi* kaikkea puolustaa. Minä en koskaan voinut oikein uskoa, että hän todellakin rakasti isääsi; siihen tämä oli liian paljon häntä alempana. Mutta jos niin oli laita ... no, silloin en ymmärrä ihmissydämmen oikkuja! Nainen, niin oikeutta harrastava, helläsydäminen, kaikille suurille aatteille altis, kuin äitisi, ... ja isäsi! Hengettömämpää, tyhjempää, hengen ja ruumiin puolesta elähtyneempää olentoa en ole koskaan nähnyt. Mutta suo anteeksi, — ehkä loukkaan sinua?

— Oi, — kuului Hannan lyhyt vastaus, — isäni suhteen minulla ei ole minkäänlaisia tunteita.

— No niin, ymmärräthän, miltä tuntui nähdä ystävän, jota rakastin enemmän kuin itseäni, heittäytyvän moisen miehen syliin! Minä olin epätoivossa ja katkaisin kaikki suhteemme. Sitten tuli hänen rangaistuksensa. Hän tuli onnettomaksi ja hyljättyksi, ja nythän minun olisi pitänyt anteeksi suoda. Mutta minä en voinut sitä, se tuntui ikäänkuin minun samassa olisi täytynyt luopua omista periaatteistani, varsinkin jos olisin ottanut ensimmäisen askeleen. Jos hän olisi tullut minun luokseni...

— Saatoitteko todellakin sitä uskoa sen kirjeen jälkeen, jonka te kirjoititte hänelle hänen hääpäivänänsä? — Hannan posket hehkuivat. — Se kirje oli omiansa sammuttamaan viimeisenkin ystävyyden kipinän.

— Vai niin, sinä olet lukenut sen! No, — olenhan sitä katunut tuhannen tuhatta kertaa. Olisin voinut luopua koko omaisuudestani, jos se vaan olisi ollut kirjoittamatta. Minä tiesin, että hänen sydämensä murtuisi siitä, ja kuitenkin kirjoitin sen, hillitsemättömässä tuskassani. Minulle oli silloin jonkunmoinen lohdutus siitä, että sain tehdä aukon meidän välillemme niin laajaksi, kuin suinkin voin.

Kun minä kuulin, että hänen miehensä oli hänet hyljännyt ja että hän oli muuttanut pois pienen lapsensa kanssa, silloin pyrki sydämeni hänen luo koko entisellä hellyydellään. Mutta luuletko saattaneeni lähestyä häntä, luuletko, että olisin voinut pyytää anteeksi? Ei, siihen olin liian itsepintainen ja kova. Tahdoin pakottaa häntä ensin tulemaan minun luo. Mutta hän ei tullut, ja minä kuulin, että hän kärsi nälkää. Rauhoittaakseni omaatuntoani, lähetin hänelle sittemmin vuotuisesti pienen rahasumman sinua varten...

— Tekö sen lähetitte? — keskeytti Hanna, punastuen pahasta mielestä. Niihin rahoihin hän ei koskaan kajonnut.

— Se oli hänen kaltaista, — virkkoi rouva Meilert hymyillen tuskin nähtävästi. — Hänhän aina oli tahtonut tulla omin voimin toimeen. Hän oli yhtä ylpeä kuin minäkin, ja se teki meidät kumpaisetkin onnettomiksi. Sillä aikaa, kun hän kulutti itseänsä kovalla työllä, jota huonosti palkittiin, menetin minä aikani lukemattomissa huvituksissa, unhottaakseni sisällisen tyhjyyden. Kumpainkaan meistä ei koettanut toista lähestyä, ja kuitenkin olisi tämä pelastanut meidät molemmat.

Kun olin tullut 30 vuoden vanhaksi tuntui minusta elämä ihan arvottomalta. En ollut itse onnellinen, enkä elänyt kenenkään onnea varten. En ollut oppinut mitään semmoista, joka olisi tehnyt minut mahdolliseksi alkamaan jotakin itsenäistä työtä, minua oli vaan kasvatettu elämästä nauttimaan. Tähän

surun ja tyhjyyden aikaan tapasin minä miehen, joka kauan oli rakastanut minua hiljaisuudessa, uskollisesti ja puhtaasti ja ... me menimme yhteen. Hänellä oli harvinaisen jalo luonne. Kuinka paljosta tulee minun häntä kiittää! Hänen ansionsa se oli, etten tykkänään vaipunut raskasmielisyyteen ja hänen ainainen, sydämmellinen toivomuksensa oli, että minä taaskin lähestyisin äitiäsi ja tulisin onnelliseksi... Mutta — minusta oli tämä nyt jo mahdotonta, tie välillämme oli kasvanut umpeen, sitä peitti korkea, kietova ruoho, me emme voineet enää saavuttaa toisiamme.

... Viisi vuotta vaan kesti avioliittomme, minä kadotin tuon uskollisen toverini ja seuraavana vuonna saapui minulle tieto äitisi kuolemasta.

Rouva Meilert oli kätkenyt kasvonsa käsiinsä ja Hanna luuli hänen itkevän. Outoja tunteita liikkui nuorena tytössä, kuunnellessaan toisen puoliääneen lausumaa tunnustusta. Hanna tunsi vielä katkeruutta äidin kohtalosta, mutta myöskin suurta sääliä tätä suurta, hillittyä surua nähdessään. Ja hän tunsi vavahtavansa ilosta, huomattaessaan Karin tädissä semmoista, jota hän saattoi ymmärtää ja suoda anteeksi.

Rouva Meilert nosti jälleen päätään. Hän ei ollutkaan itkenyt, mutta hänen silmänsä ilmoittivat semmoista kärsimystä, jota Hanna ei vielä ollut kenessäkään nähnyt. He istuivat nyt kauan aikaa ääneti. Hanna ei uskaltanut kömpelöllä sanalla häiritä sitä; hän odotti, että toinen rauhoittuisi, ennenkuin hän rohkeni osoittaa sitä myötätuntoisuutta, joka täytti hänen sydämensä. Hän oli nähnyt paljon surua, oli ikäänkuin kasvanut surun polvella ja oli sille kuin vanha tuttu, vaikkei itse ollut sitä kokenut muuten kuin kaikuna muiden sydämmistä. Mitä oli hänen levottomuutensa Bellan tähden verrattuna tämmöiseen katkeraan, kalvavaan tuskaan? Hänen oli vaan vieno, puhdas suru, vapaana katumuksesta ja omantunnon vaivoista; siinä oli myös vielä toivoa ja pelonsekaista luottamusta siihen voimaan, jolle kaikki on mahdollista.

Hänen oma käytöksensä Karin tätiä kohtaan tuntui hänestä tällä hetkellä niin alhaiselta, että häntä hävetti. Unhottaen tavallisen jäykkyytensä, tarttui hän äkkiä hänen käteensä ja suuteli sitä.

— Karin täti ... voitko suoda anteeksi sen, minkä kirjoitin?

Sanansa soivat vienoilta ja lämpimiltä, niin kuin Bella olisi ne lausunut.

— Ei ole minulla mitään anteeksi suotavaa. — Rouva Meilert puristi kovasti hänen kättään. — Mutta voitko hiukan pitää minusta, niin olen kiitollinen. Kerro nyt ... kerro äidistäsi kaikki, mitä vaan muistat, ja kaikki, mitä arvelet minun ansainneeni kuulla. Elä säästä minua, anna minun kuulla kaikki, mitä hän on minusta sanonut. Pahin, minkä kuulla voin, ei ole mitään verrattuna omantuntoni vaivoihin. — Hanna alkoi kertoa. Hän ei peittänyt mitään. Hän toi esiin äidin köyhyyden ja hänen ankaran taistelunsa leivän eteen. Hän puhui niistä epätoivon ja katkeruuden hetkistä, joita hän oli nähnyt, niistä vastoinkäymisistä ja pettyneistä toiveista, jotka vähitellen tekivät hänen äitinsä sydämmen kovaksi, sekä siitä pitkällisestä taudista, joka vihdoinkin vei hänet hautaan. Mutta hän viivytteli kauan kertoessaan viimeisten päivien hiljaisesta rauhasta ja siitä rakkaudesta, jota hän niin myöhään oli saanut nauttia.

Ihmeellistä. Hänen näin kappale kappaleelta kertoellessaan äitinsä elämän vaihteita, niin paljon kuin muisti, katosi vähitellen viimeinenkin vihan varjo häntä kohtaan, joka hänen vieressään istui ja joka hänkin puolestansa oli niin paljon katkeroittanut vainajan päiviä; ja hänestä tuntui nyt, että se suru, jota he kumpanenkin olivat kantaneet, oli muodostunut lujaksi siteeksi, joka yhdisti heitä kuolemankin jälkeen.

Oli jo myöhäinen ilta, kun Hanna meni. Hän tunsi nyt hellää myötätuntoisuutta Karin tätiä kohtaan ja toivoi pian taas saavansa häntä nähdä.

Bellan parantuminen edistyi, vaikka hyvin vähitellen. Hän sai nyt välistä olla istuallaan vuoteessa, pehmeiden päänaluksien nojassa, mutta lukea hän ei saanut eikä tehdä minkäänlaista työtä. Monesti kävi aika hänelle pitkäksi. Silloin oli Pentillä tapana asettaa pikku Helmi Bellan vuoteelle, jossa hän erinomaisella taidolla kaasi juomalasin yöpöydän liinalle, söi suuhunsa sokuripalaset ja takoi kalistimellaan vuoteen laitaan, kunnes kiinnitti itseensä Bellan huomion. Välistä istuivat kaikki sisarukset Bellan vuoteen ympärillä, puhuen kouluseikoista, ja pari kertaa oli hänellä ollut ilo vastaanottaa pari toveria, jotka toivat terveisiä koko luokalta.

Hänen rakkahimmat hetkensä olivat kuitenkin ne, jolloin Hanna loma-ajoillaan istui hänen luonaan. Silloin loistivat Bellan silmät. Hannalla olikin taito kertoa asioita niin, että ne viehättivät vähääkään väsyttämättä. Eräänä tämmöisenä hiljaisena hetkenä kertoi Hanna käyneensä Karin tädin luona ja Bella ihastui siitä äärettömästi.

— Hän oli miellyttävä, sanoithan niin? Miltä hän oikeastaan näytti? Mitä kaikkea hän sanoi? Menetkö sinne jälleen? Pidätkö paljonkin hänestä?

— Nytpä puhut liiaksi, neiti Belladonna, ja siis menen tieheni.

— Elä mene, elä! Lupaam olla hiljaa kuin liera, jos vaan jäät. — Ja Bella tarttui hänen hameesensa. — Minä, näetkö, voin niin hyvin tänään ja sentähden olen niin vallaton. Tohtori antoi minulle luvan syödä viinirypäleitä, ja minä olen niin kauhean ahne niille. Ellei minulla olisi omaatuntoa, lähettäisin sinut ulos pyryilmaan ostamaan hiukan enemmän, sillä ne loppuivat juuri. Mutta...

— Jos ei muu estä, niin kyllä vapautan sinut omastatunnostasi, — nauroi Hanna ja oli jo puolitiessä ulkona huoneesta.

— Odota sinä tuuliaispää! Ota viisikymmentä penniä tuosta laatikostani ja valitse kaikkein kauniimmat viinirypäleet! Kas niin ... hyvästi nyt!

Kun Hanna jo oli sulkenut oven, kutsuttiin häntä takaisin.

— Maltahan, Hannibal, luulenpa, että minun rypäle-himoni kuuluu niihin "mielen tiloihin", joita tahto voipi hallita. Ergo *voim* minä hallita sitä; ergo *tahdon* sitä hillitä. Pane pois viisikymmenpenninen. Se voipi tehdä suurempaa hyötyä säästölaatikossani köyhiä varten, kuin minun ahneessa vatsassani.

Hanna totteli nauraen ja istui jälleen entiselle paikalleen.

Samassa astui Pentti huoneesen, korvat punaisina, ja kantaen päällysnuttuaan käsivarrellaan.

— No, herraseni, mitä sinä olet toimittanut tänään? — kysyi Bella ja kutsui hänet luokseen.

— Seisauttanut hurjistuneita hevosia, — vastasi Pentti yksitoikkoisella äänellä.

Tytöt näyttivät niin kummastuneilta, että hänen täytyi nauraa. — Ihan totta, — vakuutti hän. Kuljin kauppatoria keisarillisen palatsin kohdalla, kun näin hevosen kuormineen tulevan hurjaa vauhtia minua vastaan. Ajuri huusi ja koetti hevosta pidättää, kuorman sisässä voivotteli joku täyttä kurkkua. He näyttivät joutuvan suoraa päätä Katajanokan kanavaan. No, minulla ei ollut muuta neuvoa, kuin hyökätä esille ja ojentaa levitetty sateenvarjoni hevosta kohti, joka tästä niin hämmästy, että seisahtui siihen paikkaan. Vauhdista kaatui reki tietysti ja ajuri joutui sen alle. Pari kolme miestä tuli avuksi, me saimme hevosen riisutuksi valjaista ja ajurin autetuksi. Ei hänelle eikä rouvasihmiselle, joka oli sisässä, ollut mitään vahinkoa tapahtunut. Vaan rekeä nostaessani sain tämän ison reiän päällystakkiini. Tahdotko sinä, Hanna toveri, auttaa minua parsimaan sitä?

— Niin auttaako? — nauroi Hanna — tarkoitat kai, että me vuoroon ompelemme yhden pisteen kumpikin. Ei, annahan tänne, kyllä minä tulen toimeen ilman sinun apuasi.

Pentti antoi hänelle takin ja hän aikoi ruveta sitä korjaamaan.

— Mutta kuulehan, Pentti, — kuiskasi Bella vuoteeltaan ja näytti hyvin veitikkamaiselta, — kuka se tässä tuonoin vakuutti, ettei koskaan antaisi naisen auttaa itseään millään, jota itse voisi toimittaa?

Pentti aprikoi. — Minä se taisin olla. Ja olen minä aikoinani sukkia parsinut, mutta en nuttuja. Vaan pitää se kai minunkin työni tässä kelvata. Annahan tänne, niin koetan! Ja kiitos, sisko siirappisuus, että puolustit itsenäisyyttäni.

Hanna antoi hänelle neulan ja rihman; sormitin ylettyi tuskin puoliväliin kynttä. Pentti istui ompelemaan ja koetti näyttää tottuneelta. Hän asetti otsansa ryppyihin ja alkoi vetää kuin suutari pikilankaa. Tytöt naurahivat, vaan antoivat hänen olla hiukan aikaa rauhassa.

Mutta kun Hanna näki, että parsima, huolimatta Pentin vakavista ponnistuksista, alkoi näyttää isolta käsnältä nutun hihassa, pyysi hän, että Bella "armollisesti" antaisi hänen tällä kertaa auttaa. Olihan Pentti jo osoittanut, että hänellä oli hyvä tahto.

Bella ei ollut säälimätön, ja kohta näki Pentti ihmetellen, kuinka Hanna toverin taitavat sormet ensin hävittivät hänen taitonsa jäljet ja sitten parsivat reiän niin hyvästi, että paikka näytti aivan entiseltään.

— Tytöt ovat kuitenkin oiva tyttöjä! — huudahti hän huoaten ihmetyksestä.

— Ja pojat ovat poikia ja jäävät siksi! — virkkoi Bella päätään nyykyttäen.

Samana iltana kävi Bella taas huonommaksi. Kuume tuli takaisin ja hän heittäytyi levottomasti edes takaisin vuoteellaan. Lääkäri, jota oli käyty hakemassa, pelkäsi taudin uudistuvan.

Aamupuolella yötä, jolloin Hanna valvoi hänen luonaan, aukaisi Bella äkkiä silmänsä, ja kuiskasi hiljaa: — Hanna!

Hanna istui vuoteen ääreen ja tarttui Bellan käteen. Se oli tulikuuma ja silmät loistivat suurina ja kirkkaina.

— Kuinka on laitasi? — kuiskasi hän levottomasti. — Oletko huonompi? Menenkö tättä herättämään?

— Elä vielä... Mutta Hanna, ehkä minun nyt täytyy kuolla.

Hanna tunsu pistoksen sydämessään, niin kipeän, että hänen olisi tehnyt mieli huutaa. Mutta näennäisesti oli hän tyyni.

— Luuletko, Hanna, ... että on hyvin vaikeaa kuolla? — Bella kiinnitti levottoman katseensa Hannaan.

— Olen vaan nähnyt *yhd*en ihmisen kuolevan, ja se oli äitini. Hänelle tuli kuolema kuin pelastaja, jota on ikävöity, hänhän oli ollut niin kauan kipeänä.

— En tarkoita sitä ... tarkoitan, että ... onko hyvin kauheaa ... seisoa Jumalan kasvojen edessä?

— Toivon, että Jumalan läheisyys suopi sinulle rauhaa ja turvallisuutta, eikä pelkoa, — vastasi Hanna, ja hänen huulensa värisivät niin, että hän tuskin saattoi puhua.

— Näetkö ... minä välistä niin pelkään Jumalaa ... olen niin vähän huolinut Jumalasta ... jospa Hän onkin suuttunut minuun...

— Oi, Bella rakas, eihän kukaan meistä ole hänen armoansa ansainnut. Mutta tiedäthän, keneen me saamme turvata.

— Kyllä! — kuiskasi Bella heikolla äänellä.

Hetken kuluttua kiersi hän käsivartensa Hannan kaulaan ja kysyi: — Hanna rakas, suretko minua paljonkin, jos ... nyt kuolisin?

Hanna koetti karaista itseään, että saisi vastatuksi tyneesti: — eihän kukaan, maailmassa ole niin rakas minulle kuin sinä.

— Ei kukaan muu kuin Jumala! — kuiskasi Bella jälleen.

— Oi, ei edes Jumalakaan, — virkkoi Hanna surullisena. — En ole vielä päässyt niin pitkälle, että rakastaisin Jumalaa ylitse kaiken... Vaan sinä näytät niin väsyneeltä, elä puhu enää, koeta nukkua.

Bella nyykäytti päätään. — Tahtoisin niin mielelläni elää! — kuiskasi hän ja koetti hymyillä. Sitten vaipui hän hiljaiseen uneen, yhä pidellen Hannaa kädestä.

Aamu koetti ja löysi heidät samassa asemassa. Hanna oli väsymyksestä nääntyä, vaan ei hennonut liikahtaa eikä vetää pois kättään, ettei herättäisi sairasta. Rouva Palmfelt hiipi huoneeseen, levoton kysymys katseessaan. — Hän nukkuu, — kuiskasi Hanna iloisena.

Olikohan tämä uni elämäksi vai kuolemaksi? Levottomina kuuntelivat he hänen hengityksiään, jotka kävivät yhä syvemmiksi ja rauhallisemmiksi. Tälläkin kertaa kulki kuoleman enkeli vaan ohitse. Se ei vielä koskenut tähän kypsymättömään hedelmään, se kylvi vaan vakavuutta kahteen nuoreen sydämmeen.

Maaliskuu oli lopussa. Hanna oli muuttanut kotiinsa, koska Bella ei enää tarvinnut niin tarkkaa hoitoa. Hiljaisuus vallitsi hänen omassa pienessä huoneessaan ja se teki hänelle niin hyvää, ajatuksia tuntui tulvaavan häneen enemmän täällä kuin muualla.

Ja nyt hän ryhtyi lukuihin uudella tulisella innolla. Vaikka ne eivät saattaneet täysin tyydyttää hänen tietojahuavaa henkeänsä, olivat ne kuitenkin kaikki mitä hänellä siihen aikaan oli tarjona.

Karin tätti oli tarjonnut hänelle huonetta luonaan, vaan Hanna kieltäytyi siitä vakavasti. — En tahdo olla liian suuressa kiitollisuuden velassa sinulle, tätti hyvä, — virkkoi hän ystävällisesti, — ja sitä paitse tottuisin sinun luonasi liian hyviin päiviin.

Mutta useinpä kävi hän nyt Karin tädin luona, kun vaan Bella ei häntä tarvinnut. Ja Karin tätti oli tehnyt hänelle erään ehdotuksen, joka pani hänen päänsä pyörälle.

Ensin, kun Karin täti oli sanonut, että hän aikoi lähteä ulkomaalle vuodeksi ja ottaisi Hannan mukaansa, oli tämä, tapaansa noudattaen, kieltäytynyt aivan jyrkästi. Karin täti näytti olevan siitä pahoillaan. Hanna sitten katui ja sanoi tulevansa mukaan sillä ehdolla, että hän vastaisuudessa saisi maksaa takaisin matkakulungit puolestansa.

— Siihen olet oikeutettu, — vastasi Karin täti vakavasti. — Vaan olenpa minäkin oikeutettu kieltäytymään vastaanottamasta lahjaa, jota nyt tarjoon sinulle lämpimällä sydämmellä.

Hanna taisteli vanhaa ylpeyttään vastaan, mutta hänen rakkautensa Karin tätiin vei voiton.

— Myönnyin, siitä syystä vaan että pidän sinusta, täti, — sanoi hän.

— Ymmärrän, — vastasi Karin täti hymyillen ja hyväili Hannan uhkamieltä osoittavaa otsaa.

Eräänä lauantai-iltapäivänä viettivät Bertha ja Alma pientä pakinahetkeä Hannan luona. Tytöt kävivät ylipäänsä mielellään häntä katsomassa. Hän oli tullut paljon iloisemmaksi ja avomielisemmäksi Bellan parantumisen jälkeen.

— Hyvänen aika, kuinka pehmoisia sohvia sinulla on! — huudahti Bertha heittäytyen eräälle puutuolille semmoisella rähinällä, että sen jalat olivat vaarassa. — Sinun luonasi vallitsee niin suuri mukavuus, että se oikein veltostuttaa.

— Oho, istukaa laattialle, kaiken mokomin, jos tuolien pehmeys vaivaa, — kehoitti Hanna. — Niinkuin näet, pidän minä paraimpana istua paljaalla pöydällä.

— Mutta sanokaa, eikö se olisi taivaallista, jos olisi oikein rikas, — huudahti Bertha aivan hurjistuneena. Ajatelkaa, että saisi nukkua untuvilla, ei tarvitsisi käydä ikävässä koulussa, saisi syödä herkullisesti ja lukea hauskoja kirjoja! Voi, voi sentään!

— Mitenkä sitten kävisi rohdoille ja proviisoritutkinnolle? — kysäsi Hanna.

— Minä viis työstä, kun olisi rahaa niin paljon kuin nuuskaa! Minä pitäisin 16 palvelijaa...

— Ja minä panisin kaikki rahani hevosten ostoon, — arveli Alma, joka tähän saakka oli selailut kirjaa. — Olen ihan hurjasti rakastunut hevosiin. Olisitko sinä mielelläsi rikas, Hanna?

— En, ... tai minkätähden ei, jos vaan itse olisin joka pennin ansainnut.

— Herranen aika, kuinka viisas sinä aina olet! — huokasi Bertha. — Sama se mistä rahat ovat kotoisin, kunpahan niitä vaan olisi.

Tytöt nauroivat.

— Hanna varmaankin perustaisi jonkunmoisen pelastuslaitoksen pahantapaisia poikia varten, — sanoi Alma — enkö kuullut sinun kerran sanovan jotakin semmoista?

— Siinä tapauksessa saisit ottaa Valter Hagenin ensimmäiseksi kasvatiksesi, — ehdotti Bertha. — Hän on jo miltei mennyttä kalua, vaikka on vasta koulupoika.

— Olen kuullut sen, — vastasi Hanna, hypähtäen alas pöydältä. — Valter oli ennen paljon Palmfeltien luona ja minä tunsin hänet hyvinluontoiseksi, kiltiksi pojaksi. Nyt hän ei ole käynyt siellä pitkään aikaan ja, kun kysyin Pentiltä, mikä siihen oli syynä, vastasi hän, että Valter parka oli huonoilla jäljillä. Muutamat tunnottomat ylioppilaat ovat opettaneet häntä juomaan.

— Hyi! Onneksi hänellä ei ole vanhempia eikä sisaruksia, joiden täytyisi häntä hävetä! — huudahti Alma.

— Jos hänellä olisi ollut koti, ei hän olisikaan ehkä tullut semmoiseksi, kuin hän nyt on. Se on juuri siitä syystä, että hän on ollut niin yksin, kun pahat vaikutukset ovat niin voitolle päässeet. Poika parka! Tahtoisinpa auttaa häntä, jos voisin.

Hanna oli käynyt miettiväiseksi. Jokainen muistutus elämän varjopuolista tuntui hänestä suoralta moitteelta häntä itseään kohtaan.

— Elä nyt taas näytä niin juhlalliselta, Hanna. Et sinä kuitenkaan voi hangata maailmaa puhtaaksi ja kiiltäväksi. Mitä sinulla on tuossa pullossa? Kelpaa kai se haisteltavaksi?

— Kai se on hajuvettä, — arveli Alma.

— Mainiota! Saa kai siitä nauttia? Hanna ei vastannut, hän oli vaipunut ajatuksiinsa.

Bertha aukaisi pulloa ja haisteli. — Uh ... ptski! Sinä heitt ... ptshi! Sehän on ammon... ptski ... iakkia! Jopa osait valhetella, sanoi Jussi papille.

Hannan täytyi nauraa. — Enkä valhetellut. Enhän minä sitä hajuvedeksi sanonutkaan. Ammoniakkiahan se onkin, jolla olen ottanut pois likapilkkuja vaatteista.

— Ja sillä sinä petät ihmisiä ja panet tämmöiseen hienoon pulloon, aivan kuin se olisi parasta hajuvettä. Ui, kuinka nenääni kirveltää!

Kun tyttöjen piti lähteä, saattoi Hanna heitä vähän matkaa. Ilta oli pimeä ja kylmä, puotien ikkunat loistivat kirkkaasti valaistuna ja ihmisiä tulvaili keskikaupungilla.

Tytöt kääntyivät eräälle sivukadulle. He kulkivat kaikki kolme rinnakkain ja puhelivat vilkkaasti.

Nyt tulivat he menemään erään talon ohitse, jossa uutimia ei vielä oltu laskettu alas kirkkaasti valaistujen salin ikkunain eteen. Berthan katse vilkahti sinne. Samassa seisahtui hän äkkiä ja kuiskasi:

— Katsokaa tuonne! Siellä hän istuukin. Siinä paha, missä mainitaan!

Tytöt huomasivat salissa pienenlaisen pöydän ja sen ääressä neljä nuorukaista punssipullon ympärillä. He tupakoivat, nauroivat ja liikuttivat ahkerasti lasejaan. Yksi niistä oli Valter Hagen.

Hanna tunsu kalpenevansa mielenliikutuksesta. Hän tarttui kovasti Berthan käsivarteen. — Tuo on kurjaa! — kuiskasi hän.

— Tietysti. Mutta tule pois, ilkeältä tuntuu katsella sitä.

— Tuolla he nyt viekoittelevat siltä raukalta viimeisetkin pennit sekä koettavat tehdä häntä itsensä kaltaiseksi. Se ei saa tapahtua. Minäpä menen sisään...

— Se olisi aivan sinun tapaistasi, mutta sitä et kuitenkaan saa, — lausui Bertha vakavasti ja veti Hannan väkisin pois päin.

— En saata lähteä, en *saata* ... läähätti Hanna tunteensa vallassa.

— Minun täytyy saada hänet pois.

— Sinuako hän sitten tottelisi, — keskeytti Alma. — Tule pois nyt, rakas, kulta Hanna!

— Odotahan, Alma, elä mene, ... minä en voi lähteä ... tuntuu aivan kuin jos minä tekisin itseni syylliseksi hänen perikatoonsa. Ettekö te näe kuinka he kilistelevät laseja ... kuinka halukkaasti hän sitä tyhjentää ... päästä minut, Alma, minun *täytyy* mennä sisälle.

— Oletko ihan hullu, Hanna?

Berthakin oli liikutettu. — Ajattele koulua, ajattele tulevaisuuttasi, tule pois, olemme jo seisoneet täällä liian kauan!

— Menkää te ... minä en voi teitä seurata... Ehkä istuvat he täällä puoliyöhön saakka, — lisäsi hän puoleksi itsekseen, — ja minkälaisessa tilassa on hän sitten huomenna! Hän tempasi itsensä irti tovereista ja lähestyi ravintolan portaita. Siihen seisahtui hän jälleen. Tulisiko Valter pois? Mitä hän oikeastaan sanoisi hänelle? Eikö tämä ollut hullu yritys, jonka hän saisi kalliisti maksaa? Järki kuiskasi: elä mene! — ja hän jäi seisomaan oven taakse. Mutta kun hän taas katsahti ikkunasta sisään, vahvistui hän päätöksessään ja aukaisi oven.

Etehisessä oli vaan yksi viinuri, joka heitti häneen kummastelevan katseen. Hän sanoi puoliääneen ja aivan tyyneesti: — tehkää hyvin ja kutsukaa herra Hagenia ulos. Minä odotan kadulla.

Sen tehtyä meni hän kiireesti, ikäänkuin laattia olisi polttanut hänen jalkapohjiansa.

Ulos tultua huomasi hän, että toverit olivat menneet. — Hyvä on, — arveli hän, — en olisi tahtonut, että Valter näkisi heidät.

Hän katseli tarkkaan etehisen ovea, ja nyt se aukeni. Valter Hagen tuli ulos.

Hanna otti pari askelta häntä kohtaan.

— Minä se olen, Valter, — virkkoi hän ja ääni kuului epävarmalta. — Etkö tahdo olla hyvä ja seurata minua?

— Minnekä? — kysäsi Valter ilomielissään, mutta heitettyään katseen Hannan vakavaan ja surulliseen muotoon, sai hän aavistuksen asian oikeasta laidasta.

— Onko ... onko aikomus saada minut pois toverien luota? — kysyi hän ja koetti näyttää jäykältä.

— Kyllä, Valter, — vastasi Hanna lujasti. — Ehk'et aavista, mihin nuo toverit tahtovat sinua viekotella?

— Oh! Liian vähästäpä säikähdyt, Hanna. Me joimme vaan lasin punssia.

Jollakinhan sitä täytyy lämmitellä tämmöisellä kauhealla pakkasella.

— *Yhdenkö* lasin? — Hanna hymyili surullisesti. — Minä laskin jo kolme. Etkö tiedä kuinka pian tuommoinen tulee tavaksi? Minulla oli serkku, joka oli varsin hyvä poika, kunnes toverit saivat hänet huonon vaikutuksensa alle. Nyt on hän kurja juoppo parka, jolla ei ole mitään iloa elämässä.

Hän vaikenä. Ei tietänyt oikein, kuinka saisi Valterin kunnian tuntoa hereille.

— Jo on ruvettu arvelemaan, ettet kelpaa mihinkään hyvään...

— Vai niin! — Valter oikaisi itsensä. — Ihmiset ovat niin sukkelat tuomitsemaan...

— Ole miehekäs, Valter, ja nouse ajoissa! Etkö rupeaisi raittiusseuraan, se auttaisi sinua?

— Ei ole tarvis, voin minä olla maistamatta, jos tahdon. — Valter koetti puhua tyyneesti ja mahtavasti.

— Kyllä me kaikki tarvitsemme nojaa, jos mielimme pysyä hyvissä aikomuksissamme. Minä menen nyt Palmfeltiin, tule sinä mukaan. Ne varmaankin iloitsevat tulostasi.

Valter oli kahdella päällä. Toisaalta tuntui hänestä hauskalta jälleen käydä tuossa hyvässä, lämpimässä kodissa, toisaalta taas häpesi hän sitä, että tyttö muka saisi häntä taivutetuksi mihin tahansa.

— En tiedä, ilkeänpö, — sanoi hän, — en ole kylävaatteissa.

— No, mitäpä siitä. Ovathan Palmfeltit vanhoja ystäviäsi. Me puhelemme siellä ja meille tulee aika hauska. Ethän ole nähnyt Bellaakaan sen jälkeen, kun hän pääsi sairastuoteeltaan. Tule pois!

Juuri kun he kääntyivät Annankadulle, tuli heille vastaan muuan Valterin luokkatovereita. Tämä oli monesti koettanut sopimattomilla saarnoilla käännättää Valteria ja, kun nyt näki tämän Hannan seurassa, iski hän silmää hänelle, ikäänkuin hän olisi tahtonut sanoa: ähäh, joko jouduit kiinni? Valteria harmitti kauheasti, että häntä voitiin luulla tytön johdatettavaksi. Sentähden muuttui hänen muotonsa synkän näköiseksi ja vihaiseksi, ja kun he tulivat Palmfeltin portin luo, oli hän muistavinaan jotakin hyvin tärkeää, heitti kiireesti Hannalle jäähyväiset ja pujahti tiehensä.

Hanna jäi katsomaan hänen jälkeensä, sydän täynnä levottomuutta ja pettyneitä toiveita. — Mimmoisia raukkoja me kuitenkin olemme, — ajatteli hän. — Monesti tarvitaan enemmän uskallusta ottaaksemme *yhden* askeleen eteenpäin hyvää kohti, kuin kymmenen takaperin pahaan päin. Varmaankin Valter nyt meni vahvistamaan miehuuttaan punssilasini ääreen sekä sopivalla jutulla selittämään äkkipikaisen poistumisensa.

Pahoilla mielin meni hän nyt sisälle Bellan luo, joka istui nojatuolissa pöydän ääressä; Hanna otti matalan rahin ja istui hänen viereensä. Sitten kertoi hän päivän tapahtumat, ja vähäisellä pään nykähtämisellä Bella kehoitti häntä aina jatkamaan.

— Elköämme häntä vielä jättäkö, — virkkoi Bella innostuneena, — päätämmehän tehdä hänestä kelpo miehen.

Hanna puristi ystävänsä kättä. — Minulla ei ole suuria toiveita, — sanoi hän alakuloisesti. — Kun luonteessa itsessään ei ole mitään lujutusta, niin voipi ensimmäinen tuulen puuska viedä kaikki hyvät aikomukset.

— Tiedätkö, minulla on nykyään semmoinen halu tehdä jotakin muiden hyväksi, — sanoi Bella. Tämä pitkä toimeettomuus on tehnyt minut oikein itsekkääksi. Päivä päivältä tunnen itseni virkeämmäksi ja ikävöin työtä, — työtä! Oi, Hanna, kuinka hauskaa tulee, kun minä oikein paranen! Jumala on niin hyvä. En tahtoisi koskaan enää tuntea yhtään rumaa tai kiittämätöntä ajatusta sydämissäni.

— Paras päivä eläessäni tulee olemaan se, jolloin sinä jälleen pääset ulos, rakas Bella. Sinun sairautesi on ollut minulle suuresta merkityksestä: olen niin selvään huomannut oman voimattomuuteni ja Jumalan läsnäolon. Olen tuntenut, kuinka rukous lohduttaa ja rauhoittaa. Ja nyt vihdoin olen saanut sen äärettömän ilon, että näen sinun paranevan. Tuntuu niin kummalliselta sydämissäni. Saattaisin sulasta kiitollisuudesta panna alttiiksi koko elämäni jonkun yksinäisen ja onnettoman hyväksi, ja tuntuu ikäänkuin ei mikään enää voisi tehdä minua alakuloiseksi.

— Sinä rakas, uppiskainen Hanna, kuinka nyt olet heltynyt, — sanoi

Bella ja suuteli hänen silmiään, joissa näki kyyneleitä.

Huhu Hannan "ravintola-käynnistä" oli sillä välin levinnyt kaupungissa. Hänen selkänsä takana kuiskattiin, moni karttoi hänen seuraansa ja hän huomasi usein säikähtyneitä ja moittivia katseita kiinnitettävän itseensä. Pari päivää tapauksen jälkeen seisojaksi kaksikokorkeimman luokan tyttöä kuiskaten koulun käytävässä.

— Kello oli lähes 12 yöllä, — sanoi toinen, — kun minun serkkuni, joka istui sanomalehtiä lukien perähuoneessa, näki hänen tulevan sisään.

— Näkikö hänen tulevan sisään? — Silmät olivat seljällään kummastuksesta.

— Näki. Ja sitten meni hän ulos tuon Hagenin kanssa, josta jokainen tietää, ettei se ole mikään siivo poika.

— Ja he kävelivät kauan aikaa muutamilla syrjäkaduilla, — kuiskasi eräs toinen. — Thure Öst tapasi heidät.

— No niin, minusta on hän aina tuntunut hiukan ... tuommoiselta ... — keskeytti eräs kolmas painolla.

— Ajatelkaapa, — juoda punssia ravintolassa kahdentoista aikaan yöllä! — lisäsi neljäs.

— Muistatteko kuinka ankara hän oli olevinaan viime vuonna, kun ei herra Hallgren edes kelvannut luistimia hänelle panemaan? No, ei luulisi!

— Saa nähdä, eikö häntä eroteta edes ajaksi, — arveli viides. — Minä tuskin ilkeän sanoa, että me olemme samalla luokalla.

— Mitä maailman asioita tässä keskustellaan? — kysyi Bertha, joka samassa kulki ohitse ja pisti päänsä keskelle tyttöparvea.

— Hiljaa! — varoitti yksi joukosta salaperäisesti. — Me puhumme Hanna Rapen urotyöstä, kun meni ravintolaan ja joi siellä punssia.

— Mitä, mitä, mi-tä moskaa te nyt taas olette toisillenne uskotelleet? — huudahti Bertha, joka ei ollut sen koommin ajatellut koko juttua. — Hannako punssia joisi! No, yhtä pian minä mustetta ammennan itseeni. Kyllä ymmärrän. Juttua on näppärästi sievistelty. Antakaa minun kertoa, miten se oikeastaan oli, koska itse olin mukana.

— Olitko mukana? — Tytöt vetäytyivät hiukan taaksepäin.

— Niinpä niin, "ursäktä", minä seisoin kadulla. — Ja Bertha kertoi koko tapauksen.

— Oletko ihan varma siitä, että hän paikalla tuli ulos jälleen? — keskeytti eräs tyttö. — Onhan se voinut olla joku muu.

Bertha näytti epävarmalta. — Minusta hän näytti ihan Hannalta, — vastasi hän vitkaan.

— Niin, näyttää ja tietää ei ole sama asia...

— Kaikessa tapauksessa, tytöt, voin minä panna pääni panttiin, ettei Hanna ole tehnyt mitään, jota voi vääräksi sanoa, vaikka hän on voinut käyttäytyä varomattomasti. Ja sehän oli vaan sen tähden, että hän saisi tuon kurjan Valterin pois huonojen toverien seurasta, kun hän hetkeksi pistihe sisään. Se oli reippaasti tehty, ja minä kunnioitan häntä, vaikkei minulla itselläni olisi ollut rohkeutta tehdä samaa.

Berthan puolustuspuhe vaikutti muutamiin tovereihin, jotka olivat taipuvaiset näkemään Hannan käytöstä paraimmassa valossa. Mutta monet pintapuoliset, juoruavat, ajattelemattomat toverit pitivät sitä vääränä ja sopimattomana. He osoittivat Hannalle selvään, etteivät häntä hyväksyneet ja luokalla vallitsi hyvin ikävä mielentila. Nekin, joiden olisi pitänyt häntä paremmin tuntea, olivat hämmästyneet ja epävarmat siitä, kuinka heidän piti hänen käytöstään selittää, sekä välttivät häntä niin paljon kuin voivat.

Hanna ei voinut olla huomaamatta kaikkea tätä ja vasten hänen tahtoansa koski se häneen. Hän olisi tahtonut tyytyä vaan omantuntonsa todistukseen, mutta huomasi haluavansa myöskin toverien kunnioitusta. Hän tunsikin, että he johonkin määrin olivat häntä turmelleet. Suurena lohdutuksena oli kyllä, että Bella, Verna Sommar, Karin täti ja pari luokkatoveria olivat hyväksyneet hänen tekonsa, ja hän koetti olla huolimatta muista. Ei hän ollut yhtäkään sanaa lausunut puolustukseksi, ja mitäpä varten hän sitä tekisi, puhuihan asia itse puolestaan.

— No, tähän on ihan mahdotonta kärsiä! — huudahti Bertha eräänä päivänä, kun hän kuohuen innostuksesta ja harmista kiiruhti Hannan luo, joka istui yksin luokalla. — Etkö voi puhua, ihminen, ja puhdistaa mainettasi? Olen saarnannut kuuroille korville. Tietysti he hyvin vähän luottavat *minun* arvosteluuni. Minä luulen myöskin, että eräältä taholta koetetaan murtaa sinun vaikutustasi ja muutamat "meikäläisistä" ovat pysyneet ihan puolueettomina. Jos vaan et puhu, niin ... on holhojavirkasi luokalla mennyttä kalua...

— En ole koskaan mitään holhojavirkaa tahtonut, — virkkoi Hanna ja nousi samassa kiivaasti. — En ainakaan *itsetietoisesti*, — lisäsi hän puoliääneen, ja hänen poskensa lensivät punaisiksi. — Minkätähden puhuisin? Elleivät huoli sinun sanoistasi, kuinka uskoisivat minua, kun täytyy puhua omasta puolestani? Ei, anna minun olla rauhassa. Kohtahan lukukausi loppuu, ja sitten ette tarvitse minua enää nähdä.

— No, jos aiot antaa tämän kestää vielä nämä neljä viikkoa, niin minä en tahdo enää tietää koko asiasta. Minä en voi kärsiä näitä happamia "miiniä" ja äänetöntä nureksimista päivä toisensa perästä. Kunnan riita olisi minusta mieluisempi. Ja vielä yksi asia, Hanna. Jos sinä et puolusta itseäsi, niin pelkään minä, että muutamat, en sano kutka, koettavat saada sinut erotetuksi.

Hanna kävi ihan kalpeaksi, — tätä ei ollut hän ajatellut. Vaan samassa heräsi myös hänen entinen uhkamielisyytensä, ja hän huudahti katkerasti: — Saatte olla huoleti! Ennenkuin annan asian mennä niin pitkälle, eroan minä vapaaehtoisesti, — vaikka huomispäivänä...

— Elä ole hullu, Hanna, eläkä anna aihetta uusiin juttuihin. Ajattele, kuinka tärkeä sinulle on saada hyvä päästötodistus! Oletpa kaikkein hulluin raivopää, minkä koskaan olen nähnyt. Kun muutamilla sanoilla voisi kaikki parantaa!...

— Ole hiljaa, en aio kerjätä teidän kunnioitustanne! — Ja Hanna meni tiehensä; hänen poskensa hehkuivat harmista ja nöyrytyksestä.

Bella ei ollut nähnyt Hannaa kahteen päivään ja alkoi käydä levottomaksi. — Parasta, että pistäydyt häntä katsomassa, Pentti, — ehkä hän on kipeä.

Pentti meni ja löysi Hannan niinkuin tavallisesti kirjojensa äärestä. Hän näki, että Hannan silmät olivat punaisina itkusta, mutta ei ollut mitään huomaavinaan.

— Bella käski sanoa terveisiä, että olet epäkohtelias, kun et ole kahteen päivään näyttänyt silmiäsi, — sanoi hän leikkillisesti. — Tule pois nyt, minäkin tahtoisin mielelläni kuulla, mitä sinulla on sanomista uudesta ainekirjoituksestani.

— Saatanhan tulla. Mene sinä edeltä. — Hanna vältti hänen katsettaan, mutta ääni kuului ihan tavalliselta.

Kuinka hyvältä tuntui näiden viimeisten päivien sisällisten taistelujen perästä taas istua Bellan luona, kuunnella hänen herttaista puhettaan ja unhottaa kaikki vastoinkäymiset. Hanna olisi mieluummin ollut puhumatta itsestään, mutta Bellan silmät osoittivat niin paljon hellää uteliaisuutta, että hänen murheensa tunki esille. Hän peitti kasvonsa käsillään ja kuiskasi Bellan polveen nojaten: — Bella, minä tulen eroamaan koulusta näinä päivinä.

— Oi, Hanna kulta, ethän! Sitä et saa! Onko se tuon juoruamisen tähden?

— Minun käytöstäni pidetään sopimattomana ja arvellaan minun vahingoittaneeni koulun mainetta. En *voi* enää jäädä oppilaaksi.

Äänettömyys vallitsi jonkun aikaa. Bella koetti käsittää Hannan ajatuksen juoksua, ennenkuin hän antaisi hänelle neuvoa. Hän ymmärsi, kuinka vaikealta Hannasta tuntuisi jäädä, kun luokka piti häntä pahenuksena. Vaan samassa tuntui hänestä kovin surkealta, että Hannan täytyisi erota ja jäädä ilman päästötodistusta, kun hän ei ollut mitään pahaa tehnyt ja syynä kaikkeen oli vaan pintapuolinen ja kurja käsitys hänen käytöstavastaan.

Bertha oli edellisenä päivänä käynyt Bellan luona ja täynnä kapinallista ja pahaa mieltä kertonut tovereistaan sekä pelostaan, että Hanna erotettaisiin.

— Se on vaan se marakatti, Jenny, joka on sen kaiken toimeenpanija, — sanoi hän vihaisena. Hän on juoninut siitä "papalle ja mammalle" ja nyt ovat nämä uhanneet ottaa hänet pois koulusta, jos ei niin vaarallista toveria, kuin Hannaa, eroteta. Nyt ollaan pahemmassa kuin pulassa, kun ei Hanna alenna itseään yhtäkään sanaa sanomaan puolustukseeseen, ja kun sinäkin olet poissa, joka ennen saatoit noita kunnottomia järkeen.

Bella ei voinut millään tavalla uskoa, että moinen meteli oli syntynyt siitä yksinkertaisesta asiasta,

että Hanna oli tehnyt velvollisuutensa. Hän koetti rauhoittaa Berthaa ja lupasi puhutella Hannaa.

Nyt silitti hän hiljaa Hannan päätä. — Hanna kulta, sinä *et* eroa. Asia ei kannata niin suurta uhrausta ja saadaan kyllä autetuksi toisellakin tavalla. Minkätähden et ole itseäsi puolustanut? Olethan sinä kelpo asianajaja! —

— Ketä vastaan minä itseäni puolustaisin? — kysäsi Hanna kiivaasti.
— Kukaan ei ole minua syyttänyt. Se on juuri se hiljainen, hiipivä panetteleminen, jota vastaan ei voi puolustaida, joka ajaa minut pois. Suora syytös olisi tuhat kertaa parempi kuin tällainen äänetön moite.

— Ja sinäkö väistyisit halvan, perättömän panettelemisen tähden? Ei, Hanna, se ei olisi sinun tapaistasi, se olisi miltei pelkurimaisuutta. Olethan minulle aina teroittanut, että sen, joka pysyy oikeudessa ja totuudessa, täytyy kulkea tietänsä eteenpäin pää pystyssä. Ja nyt sinä vetäytymällä pois olisit itse valmis luulettelemaan heille, että olet käyttäytynyt pahasti.

— Mutta mitä *voin* minä tehdä, ystävä hyvä? — kysyi Hanna mielenliikutuksessa. — *Jos* minut erotetaan? Parempi on itse lähteä, kuin saada ero täältä.

— Siitä saat olla ihan huoletti, ei se tapahdu. Minulla on eräs aikomus, mutta en sitä vielä kerro. Lupaa minulle, ettet ryhdy mihinkään kypsymättömään toimeen, vaan luotat minuun.

Hanna painoi hänen kätensä silmilleen ja huulilleen. — Sinä olet *ystäväni* ja sinuun minä luotan. Koetan malttaa mieltäni sinun tähtesi.

Koulun johtokunnassa ja opettajien kesken oli useita kertoja ollut puhe Hannan eroittamisesta. Siinä muodossa, kuin juttu oli heille esiin tuotu, se tietysti herätti yleistä paheksumista. Päätettiin tutkia Hannaa yksityisesti ja sitten julistaa hänelle, että hän oli koulusta erotettu.

Kaikki olivat pahoillaan hänen puolestaan, koska tyttö tähän saakka ei ollut koskaan antanut syytä moitteeseen, vaan päinvastoin oli koulun etevimpiä oppilaita. Mutta koulun maine vaati muka, että oppilas, joka siihen määrin oli sääntöjä rikkonut, suoraa päätä lähetettäisiin pois.

Ennenkuin kokous tällä kertaa loppui, saapui siihen Verna Sommar ja pyysi sananvuoroa. Hän oli, varmana siitä että Hannan rikosta oli liioteltu, äsken puhutellut häntä itseään ja saanut häneltä avonaisen ja tarkan kertomuksen koko tapahtumasta. Hän oli sitten tavannut nuoren Hagenin, joka kertoi asian yhtäpitävästi, joten ei enää ollut epäilyksen syytä. Vihdoin oli hän käynyt kysymyksessä olevassa ravintolassa, ja siellä oli hänelle vakuutettu, ettei mikään nuori nainen sinä iltana ollut siellä mitään nauttinut.

Verna kertoi nyt kokouksessa tapauksen semmoisena, kuin hän oli sen Hannalta ja Valterilta kuullut.

— Minun mielipiteeni mukaan, — lopetti hän, — ansaitsee Hanna Rappe kunnioitustamme ja kiitostamme siitä, että hän, itsensä unhottaen, koetti ojentaa horjuvalle lähimmäiselle auttavaa kättään.

Nolo hiljaisuus syntyi. Aikaa vaadittiin, ennenkuin mielet voivat kääntyä Hannan puolelle. Jotkut nuoremmista pyysivät sitten, että päätös peruutettaisiin, koska se perustui väärin huhuihin.

Mutta vanhemmat ja varovaisemmat arvelivat, että huhu oli jo päässyt niin leviämään, ettei sitä enää voisi saada vaikenemaan eikä todistuksillakaan tyhjäksi tehdä. Koulun maine oli vaarassa, jos se ei erottanut yleisesti syytettyä oppilasta.

Nuoremmat opettajat ja opettajattaret väittivät kiivaasti tätä käsitystä vastaan. — Eihän mahtane olla aikomus, — kysyivät he, — että koulu väärän huhun tähden uhraa yhden paraimmista oppilaistaan?

— Onpa ikävä kyllä välistä täytymys uhrata *yhden* sitä varten, että muut jäisivät, — lausui yksi vanhemmista opettajista.

— Jos tätä periaatetta aiotaan noudattaa nyt ja vastedeskin, niin pyydän minä heti saada virkaeron, — huudahti Verna Sommar tavattoman kiivaasti.

Nuoremmat opettajat pitivät hänen puoltansa ja johtokunta huomasi itsensä pakotetuksi joko luopumaan yhdestä paraimmista opettajistaan tai sallia Hanna Rappen jäädä kouluun.

Uusi kokous määrättiin seuraavaksi illaksi, jolloin jokainen olisi ennättänyt vakaantua mielipiteessään.

— Minun ei ainakaan tarvitse missään vakaantua, — virkkoi Verna Sommar. — Minun täytyy joko tehdä vääryyttä tai hakea toinen paikka.

Ei ole vaikea valita.

Kun viides luokka seuraavana päivänä tuli voimisteluun, huomasi se opettajansa tavattoman vakavaksi ja hajamieliseksi. Hän johti harjoituksia, antoi käskyjä ja neuvoja kuin muulloinkin, mutta teki kaikki miltei koneentapaisesti, ja helppo oli nähdä, että hänen ajatuksensa olivat kaukana. Pari kertaa unhotti hän antaa tavallisia merkkejä tai nimitti liikkeitä väärillä nimityksillä.

Ei hennonut kuitenkaan kukaan nauraa. Päinvastoin tarttui hänen alakuloisuutensa koko tuohon hilpeään joukkoon ja tunti kului hiljaa ja ilman elämää.

Kun se oli loppunut ja Hanna Rappe ensimmäisten joukossa mennyt pois, kutsui Verna Sommar vielä kerta kokoon kaikki muut, hänellä oli heille sanomista.

— Tahdoin kysyä teiltä, tytöt, — virkkoi hän ja hänen äänensä kaikui kuin kenraalin, joka tutkii joukkojaan, — tahdoin kysyä, tiedättekö ja hyväksyttekö sen, että yksi paraimmista tovereistamme on joutunut mitä kehoimmamme epäluulon alaiseksi, tullut huonosti kohdelluksi ja yleisen juorun esineeksi, sekä nyt on vähällä tulla erotetuksi koulusta? Te tiedätte kaikki, ketä tarkoitan...

Tytöt olivat ääneti. Muutamat olivat hämillään, toiset näyttivät aivan välinpitämättömiltä, niinkuin asia ei olisi vähääkään heihin koskenut.

— En ainakaan *minä* sitä hyväksy, — kuultiin äkkiä Berthan lausuvan.

— Enkä minä, — virkkoivat muutamat epävarmat äänet joukosta.

Jenny väänteli itseään hiukan hermostuneena:

— Eihän se ole kummaa, että sivistyneistä kodeista lähteneet tytöt vetäytyvät pois semmoisen seurasta, joka...

— Tiedän, mitä aiot sanoa, — keskeytti häntä Verna harmistuneena, — mutta sinä olet väärässä, niinkuin kaikki muutkin. Tietäkää tytöt, että kaikki se paha, mikä kerrotaan Hannasta, on paljasta panettelemista, olen itse ollut tilaisuudessa ottamaan asiasta selkoa.

Tytöt tunkeutuivat hänen ympärilleen ja hän kertoi kaiken sen, minkä oli kuullut Hannalta itseltään, Valterilta sekä ravintolan palvelijoilta.

Häntä keskeyttivät innokkaat huudahdukset, niinkuin: — mitä minä olen koko ajan sanonut?... Niin, mutta minä olen *aivan* varmalta taholta kuullut ... kulta Hanna raukka!... Hyi, kuinka ilkeitä me olemme olleet... j.n.e.

— Sanokaa minulle, — jatkoi Verna Sommar, — onko hän koskaan rikkonut lupaustaan? Eikö hän aina ole kehoittanut teitä hyvään ja oikeaan? Ja kuinka te palkitsette häntä? Epäluulolla, jonka täytyy syvästi häntä loukata ja tylyydellä, joka osoittaa huonoa käsitystä kumppanuuden velvollisuuksista. Te olette käyttäytyneet rumasti tytöt, ja nyt vaatii teidän kunniantuntonne, että koetatte tehdä pahan hyväksi. Osoittakaa nyt Hannalle, että te uskotte häntä ja pidätte häntä entisessä arvossa; se ilahduttaisi häntä enimmäkseen.

Nyt syntyi melu semmoinen, että talo oli vähällä kumoon kaatua. Tytöt puhuivat kaikki yhtä aikaa ja jokainen koetti voittaa toiset. — Kuinka hauskaa, että Hanna on syytön! — huusi Bibbi ja pyöräytti Aina Bergia. — Olen koko ajan uskonut, ettei hänessä ollut syytä, — virkkoi Lilli, unhottaen kerrassaan, että hän oli tarkasti välttänyt Hannaa.

— Se olisi sopinut niin hyvin hänen poikamaisuuteensa yleensä, jos hän olisi maistellut punssia poikain kanssa, — keskeytti Jenny, vielä epäluulon vallassa. — Ja minä kuulin *aivan* varmalta taholta...

— Että olet kana, joka paikalla uskoo ensimmäistä tuhmaa huhua, — pisteli Bertha siihen. — Olenhan minä yötä päivää teille saarnannut, että kaikki oli sulaa valhetta, mutta te ette ole uskoneet.

— Olen kai minä uskonut, — kuului ääni joukosta. — Ja minä myös ... ja minä. — Kaikki tahtoivat nyt välttämättömästi todistaa, että he "todellakin itse asiassa olivat uskoneet Hannaa syyttömäksi, mutta kun sitä ei voitu todistaa, niin..."

— No, näen, että te kadutte tylyyttänne, — keskeytti Verna Sommar, joka puoleksi surullisella hymyllä oli kuunnellut heidän sanakiistaansa. — Menkää nyt puhumaan Hannalle. Hän on alakuloinen ja syvästi loukattu...

— Mennään, mennään, — huusivat tytöt. — Ei ole kummaa, jos hän on suuttunut!...

— Hän on rohkea, alttiiksi antava ja totuutta harrastava, — jatkoi Verna Sommar — hänellä on sydän paikoillaan. Minkä hän teki, sitä ei olisi tehnyt kukaan meistä.

— Ei tietysti, kukapa tahtoi mennä *ravintolaan*? — huudahti eräs tytöistä ja näytti loukkautuneelta.

— Hyvä, mutta ajattelepa, jos sinun pikku veljesi sattuisi palavaan taloon. Etkö koettaisi häntä pelastaa, vaikka vaatteesi nokeutuisivatkin? Se on pelkuri, joka vaaran hetkenä ajattelee itseään ensi sijassa. Hanna Rappe on näyttänyt meille, kuinka meidän tulee menetellä.

Tytöt hälisivät, iloisina, noloina ja katuvaisina. Hanna esiintyi heille jälleen entisessä rehellisyydessään, eivätkä he nyt voineet käsittää, kuinka olivat saattaneet hänestä luulla mitään al-arvoista.

— Ei häntä saa koulusta erottaa, — lausui yksi päättäväisesti.

— Jos hän erotetaan, niin eroan minäkin, — uhkasi toinen.

— Niin teemme mekin, — kuului usealta taholta. — Mennäänpä johtajattaren luo puhumaan Hannan puolesta!

Tähän ehdotukseen yhtyi kolme neljättä osaa luokkaa. Muut tahtoivat pysyä puolueettomina. He häpesivät niin pikaista mielenmuuttamista ja muutamat heistä eivät vielääkään voineet epäluuloaan voittaa.

Mutta enemmistö meni, Alman ja Berthan johdolla, innostuneina ja hehkuvina taistelunhalusta, puolustamaan äsken sorrettua toveriaan.

Johtokunnan kokous jälkeen puolen päivän ei kestänyt kauan. Useimmat puolustivat Hannan jäämistä; ainoastaan pari henkilöä puhui siitä vaarasta, minkä tämä voisi koululle saattaa. Viidennen luokan käynti johtajattaren luona otettiin myös lukuun. Peljättiin, että koska mielipide hänen suhteensa nyt oli äkkiä kääntynyt, voisi hänen erottamisensa synnyttää ankaraa moitetta.

Enemmän hyväntahtoinen kuin hienotunteinen oli se vastaanotto, joka Hannalle suotiin, kun hän seuraavana aamuna tuli koululle. Koko luokka oli kokoutunut etehiseen ja tervehti häntä kaikuvalla "hurraa" huudolla.

Ja ennenkuin hän aavisti mitään, oli hänet nostettu tuolille, jota sitten kannettiin ympäri huonetta.

Hanna tuli kuitenkin tästä kunnioituksesta enemmän alakuloiseksi kuin iloiseksi. Kuinka saattoi hän luottaa tunteihin, jotka yhtenä päivänä kuohuivat luulevaisuutta ja moitetta, toisena taas saattoivat eläköönhuutoihin? Hän ei ensin ollenkaan käsittänyt, kuinka tämä käänne oli tapahtunut, mutta huomattuaan ovelta Vernan Sommarin iloiset silmät alkoi hän aavistaa asian kulkua.

*Semmoinen*ko siis oli hänen luokkansa ja ehkä tytöt yleensä? Yhtä valmiit heittämään kivellä epäluulon alaista toveria, kuin sovittamaan tuskaa liioitettua ystävyyttä osoittamalla.

Tätä ajatellessa tuli hän pahalle tuulelle huolimatta kaikista ystävyyden osoituksista ja toivoi pääsevänsä johonkin nurkkaan ajatuksiaan selvittämään. Mutta toverit pyörivät hänen ympärillään kysyen, selittäen, anteeksi pyytäen, niin että hän ei päässyt rauhasa ajattelemaan, ennenkuin omassa pienessä kamarissaan.

Enimmin kaikista koski häneen se, että Valter Hagen siitä illasta saakka kerrassaan vältti kaikkea "vaikutusta". Hanna ei ollut häntä ollenkaan nähnyt eikä Pentinkään koskaan onnistunut tavata häntä kotona. Koulussa taas pysyi hän erillään niin paljon kuin mahdollista, ja kun Pentti ystävällisesti kutsui häntä luonaan käymään vastasi hän verukkeilla. Tietysti oli huhu Hannan niin kutsutusta "ristiretkestä" tullut lyseoonkin, ja Valter sai kärsiä paljon pilkkaa tovereiltaan. Täten poistui hänestä kerrassaan se häpeän tunne, jonka Hannan sanat olivat herättäneet, ja hän koetti paraimmalla taidollaan pelastaa kunniaansa sillä väärällä miehuudella, jolla niin usein peitetään rehellistä katumusta.

Hanna ymmärsi nyt menetelleensä väärin; kun asia kerran oli tullut julkiseksi, ei se saavuttanut tarkoitustaan. Kuitenkaan ei hän voinut tekoansa katua, hän oli tuona iltana noudattanut omantuntensa ankaraa käskyä eikä olisi saanut rauhaa, jos ei olisi sitä totellut.

Mitä hän muuten huoli Valter Hagenista? Ei enemmän kuin mistään muusta hädässä olevasta ihmisparasta. Mutta saattoiko hän mennä äkkijyrkän rinteeseen ohitse, jossa jokin kukka oli juurtunut vierivään hiekkaan ja joutumaisillaan poishuuhdotuksi ensimmäisellä rankkasateella, koettamatta istuttaa sitä turvallisempaan paikkaan? Hänestä tuntui, että se rakkaus ja toimintahalu, jonka hän tuns

kasvavan itsessään, tällä alalla tulisi paraiten käytetyksi. Että hän paraiten voisi antaa roponsa ihmiskunnan suureen kasvatustaisteluun, jos hän tulisi tuommoisten kodittomien, hyljättyjen poikaroukkojen hyväksi kumppaniksi...

Mutta nyt ei ollut aikaa moisiin ajatuksiin, tutkinto lähestyi ja päästötodistus. Hän luki tulisella innolla nämä viimeiset viikot. Hän tunsu sielunsa niin nälkäiseksi, ikäänkuin ei mikään voisi sitä tyydyttää. Olihan koulu vaan ensimmäinen askel. Monta oli niitä vielä, — monta, ennenkuin hän saavuttaisi päämääränsä. Jos hän edes koskaan tietäisi sen saavuttaneensa!

Ulkomaanmatka Karin tädin seurassa tuntui hänestä paljon lupaavalta; sen piti avata hänelle tien koko maailman viisauden aarteille. Heidän oli määrä matkustaa Kreikkaan ja Roomaan, Pompejiin ja Vesuviolle, Neapeliin ja Korsikaan. Hän ajatteli tätä kaikkea niin suurella ikävöimisellä, että se melkein jakoi hänet kahtia. Toinen osa kuljeskeli Pompejin raunioilla, toinen kulutti päivän toisensa perästä noita hyvin tunnetuita koulun portaita. Hän piti itseänsä itsekkäänä, kun saattoi olla niin iloinen. Eihän Bella saisi tästä kaikesta nauttia, ja moni muu, joka paremmin kuin hän olisi tarvinnut tätä virkistystä, saisi ilman lepoa jatkaa yksitoikkoista työtään. Oi jospa hän olisi saattanut heittää tuon avaran maailman portit seljälleen kaikille väsyneille ja sairaille, köyhille ja ikävöiville, joilla tuskin oli aavistusta maailmasta ja ihmisyydestä oman neljän seinänsä ulkopuolella!

Hän ei tullut ajatelleeksikaan, ettei hän olisi kylliksi kypsytynyt ottamaan vastaan kaikkea, mitä semmoinen matka tarjoo. Kukapa lieneekään niin vahva ja rikas, niin rajaton ja kaikkeen mahdollinen kuin juuri 18 vuotta täyttänyt?

Karin tätikin oli ruvennut tuota matkaa ikävöimään. Hän alkoi nuortua, hänen väsynyt henkensä antautui ilolla ajattelemaan tätä uutta suhdetta Hannaan, niinkuin sairas kiinnittää mielensä uuteen lääkkeeseen. Tämän nuoren, virkeän, tietoja ikävöivän ihmislapsen kanssa matkustaminen parantaisi hänen sairasta mieltään ja herättäisi hänet uuteen eloon.

Lähtöpäivä oli määrätty ensi päiväksi Kesäkuuta. Edellisenä päivänä piti koulun loppua ja Pentin ylioppilastutkinnon tapahtua. Seuraavana päivänä piti Bellan omaistensa kanssa muuttaa Fågelvikiin ja myöhemmin mennä Hankoniemeen kylpemään. Uusia voimia tarvittiin ensi vuodeksi, jolloin hänen vielä tulisi koulussa olla, ja ikävällä ajatteli hän, että kaikki entiset toverit silloin olisivat poissa.

Nämä olivat sillä välin hyvin innoissaan Hannan kesätuumista ja pitivät häntä onnellisimpana olentona taivaan alla. He antoivat hänelle kosolta hyviä neuvoja ja olivat suuresti huvitetut hänen matkapuvuistaan.

Hanna nauroi ja antoi heidän puhua. Mutta kun matkapuku tuotiin kotiin ja oli koetettava huomasivat he, että hukkaan olivat menneet hyvät humalat, sillä Hanna ei ollut vähääkään luopunut siitä ankarasta yksinkertaisuudesta, jossa hän oli päättänyt pysyä.

Eräänä sunnuntai-iltapäivänä Toukokuussa istui Hanna yksin huoneessansa ahkerasti kirjoitellen kirjeitä. Hän tahtoi ilmoittaa postimestarin rouvalle ja pappilan neideille matkastaan ja samassa lähettää muutamia riviä sekä sievän muistikortin pienelle kyyryselkäläiselle ystävälleen.

Ikkuna oli auki ja pihalla kasvava, vasta auennut koivu levitti ihanaa tuoksua huoneeseen. Hanna hengitti sitä ahneesti; se toi hänelle tervehdyksen uudestaan heränneestä virkeästä elämästä ja samassa kotiseudun jäähyväiset, jotka tuntuivat hiukan surkeilta.

Palvelustyttö astui sisälle ja ilmoitti, että eräs herra kysyi neiti Rappea. Hanna ei tahtonut emäntäänsä vaivata ja päätti sentähden ottaa vieraan vastaan omassa huoneessaan, ihmetellen, mitä asiaa hänellä saattoi olla.

Pitkä, keski-ikäinen herra astui sisälle. Hän näytti äskettäin nousseen sairasvuoteelta; silmät olivat kuopalla, hän hengitti lyhyesti ja käveli vaivaloisesti.

Hanna katseli häneen tarkkaan ja pyysi istumaan. Vieras vältti hänen katsettaan ja ääni kuului epävarmalta, kun hän kysyi: — oletteko te neiti Rappe?

— Olen, — vastasi Hanna.

— Ei ole kumma ... ettet tunne minua, — virkkoi vieras. — On niin monta vuotta siitä, kuin... Minä olen isäsi...

— Isäni! — huudahti Hanna, valkeana kuin ikkunan pielet, joihin hän nojasi. Tuntui ikäänkuin häntä olisi kohdannut isku, joka melkein vei hänet tunnottomaksi. — Isäni? ... en ymmärrä...

— Niin, isäsi, jonka kohtalo vihdoinkin on kotimaalle saattanut. Koti-ikävä on kalvanut sydäntäni, ja ikävä sinua on ollut ... en tahtonut kuolla siellä kaukana. Matka oli vaikea ... olen ollut hyvin kipeä,

mutta pääsin kuitenkin perille. Nyt arvelen asettua tänne ja tarjota sinulle kodin... Sanomalehdistä näin, että äitisi oli kuollut ... sinähän olet nyt ... ainoa, mikä minulla on tässä maailmassa.

Hänen äänensä oli käheä ja puhe kuului ulkomaalaiselta. Sanat suhisivat Hannan korvien ohitse, hän käsitti niistä vaan päätarkoituksen, mutta se jähmetytti häntä ja hän varustautui puolustamaan itseään. Väkisin voitti hän itsensä, vastaten:

— Jos lienette isäni, niin olette aikoja sitten ... menettäneet kaikki isän oikeudet minun suhteeni. Erehdytte, jos luulette minun aikovan ruveta tyttären velvollisuuksia täyttämään teitä kohtaan; side meidän välillämme on aikoja sitten katkennut. Tosin olen köyhä ja koditon, mutta onpa minulla jotakin, jolle annan suuremman arvon kuin kodille ja rikkaudelle, ja se on minun persoonallinen vapauteni.

Vieras näytti hämmästyneeltä, ja hänen veltot kasvopiirteensä elpyivät. Hän ei ollut nähtävästi odottanut mitään vastausta, kun hän nyt vihdoin osaksi pakosta osaksi itsekkäisyydestä aikoi ottaa luokseen tyttärensä. Tämä vastustus herätti hänessä jonkunmoista intoa sekä halua esiintyä Hannalle paremmassa valossa.

— Tiedän kyllä, Hanna, — sanoi hän surullisesti ja hänen laihat kasvopiirteensä näyttivät vielä kalpeimmilta ja terävämmiltä, — tiedän, etten ole kohdellut sinua kuin isä lastaan. Mutta luulin kuitenkin... Olen ollut niin yksinäni ... näinä vuosina, olen joskus kärsinyt nälkääkin ... minua on vaivannut kauhea koti-ikävä. Vihdoin onnistui minun koota hiukan omaisuutta ja päätin palata kotiin. Et voi aavistaa mitä kaikkea olen kärsinyt. Saatoin näyttää teistä sydämmettömältä ja kuitenkin ... olivat ajatukseni usein teidän luonanne.

... Aikomukseni oli, — jatkoi hän, kun Hanna ei virkkanut mitään, — lähettää teille rahaa. Mutta se elämäntapa, johon olin tottunut, vei kaikki varani... Toivoin yhä ... voivani tulla varalliseksi ja sitten palata ... sekä hankkia teille huolettomat päivät.

— Ja sillä aikaa annoitte äitini nääntyä murheeseen ja kovaan työhön. — Hannan huulet värähtivät ja hän piteli kovasti kiinni tuolin selkäimestä näyttääksensä tyyneeltä. — Annoitte hänen elellä yksinänsä, köyhänä ja mieli katkerana, kun hän ei voinut enää luottaa Jumalaan eikä ihmisiin. Hän oli ennen niin onnellinen ... ja te ... te ryöstitte häneltä *kaikki*. Näinä 18 vuotena ... oletteko te lähettäneet hänelle yhtä riviä, yhtä tervehdystä, edes tietoa siitä, että elitte ja muistelite häntä? Ette mitään. Se olisi kuitenkin parantanut monta haavaa ja vahvistanut sitä hyvää luuloa teistä, jota hän niin kauvan koetti säilyttää, ... kunnes vihdoinkin hänen täytyi siitä luopua. Hän oli teidän omanne niin kokonaan, kuin mahdollisesti voi olla toisen omana — ja te heititte hänen pois luotanne niinkuin särkyneen astian.

Hanna peitti kasvot käsiinsä ja taisteli itkua vastaan, joka väkisenkin tahtoi hänet vallata. Tämän miehen ei pitänyt saada nähdä hänen kyyneleitään, sillä hän se oli syynä kaikkeen siihen suruun ja katkeruuteen, minkä hän oli äidiltänsä perinyt. Hän oli ryöstänyt kahdelta ihmiseltä onnen; pitikö hänen nyt vielä viedä häneltä kaikkein kalliin aarre: vapaus? Mutta olihan hän vapaa ihminen, semmoisella isällä ei ollut mitään oikeutta häneen ... ei hän aikonut taipua tämän itsekkään miehen mielen mukaan, olipa hän vaikka kuinka monta kertaa hänen isänsä.

Hän nieli kyneleensä ja virkkoi melkein ankarasti:

— Ja nyt voitte lähteä, minulla ei ole muuta sanomista. En voi koskaan olla teille tyttärenä, ja meidän tiemme kulkekoot erillään niinkuin tähänkin saakka.

Vieras oli istunut äänetönnä pää kumarruksissa, ja Hannan sanat koskivat häneen nähtävästi. Nyt hän nousi ja otti askeleen ovea kohti.

— Jää hyvästi, Hanna ... en tahdo enää vaivata sinua läsnäolollani... Minä lähdän jälleen, yksin niinkuin tulinkin... Suo anteeksi, ... että hetken saatoin luulla, että sydämmessäsi voisi olla jotakin hellyyttä minua kohtaan ... suo anteeksi, että olisin tahtonut vapauttasi rajoittaa! En tarkoittanut mitään pahaa... Elä enää muista, ... että hetkeksi tulin sinua häiritsemään ... olisin tahtonut ... luulin ... minä...

Kova yskä keskeytti häntä, ja kun hän vihdoin herkesi rykimästä, vaipui hän melkein tunnotonna tuolille, niin kalpeana ja raukeana, että Hannaa puistatti. Pitikö hänen nyt kuolla tähän ja oliko hän hänet tappanut? — Kas tässä, juokaa vähän vettä! — sanoi hän ja ojensi isällensä vesilasinsä.

Vanhuksen käsi värisi, kun hän tarttui siihen. — Kiitos! — virkkoi hän. — Ehkä se onkin viimeinen kerta, kun sinä tarjoot minulle juomista.

Hän koetti hymyillä ja tämä hymyily koski kipeästi Hannan sydämmeen. Hän näki hänen menevän vaivaloisesti hoiperrellen portaita alas ja ulos portista. Hän kumartui ulos ikkunasta ja katseli poismenevää niin kauvan, kuin saattoi nähdä tuota riutunutta muotoa ... nyt hän seisahtui ... nyt jatkoi

taas matkaansa ... nyt katosi jo kadun nurkkauksessa.

Hetkeksi tuntui hänestä, että hänen pitäisi kiiruhtaa hänen jälkeensä ja taluttaa häntä, ettei hän kaatuisi, mutta hän pidätti itsensä. Mitä tekemistä oli hänellä tämän miehen kanssa?

Hanna ajatteli, kuinka onnellinen hän oli ollut tänä vuonna, kuinka hänellä oli kaksi kotia ja helliä sydämiä, joihin hän saattoi turvata milloin tahansa, ja kuitenkin sai olla vapaana kuin taivaan lintu. Hänellä tosin ei ollut sitä mukavuutta, jonka rikkaus tuottaa, mutta eikö hän ollut kyllin rikas ja vapaa, kun hänellä oli — terve ruumis ja luja tahto? Eikö hän näillä lahjoilla pääsisi pitemmälle kuin moni rikas rahojensa avulla.

Sitten ajatteli hän tuota ulkomaan matkaa ja kaikkea sitä, mitä tämä hänelle tuottaisi. Hän oli niin kasvanut kiinni tähän ajatukseen, että hän arveli aivan taantuneensa, jos vaan siitä matkasta luopuisi. Ja minkätähden hän panisi tätä luopumista kysymyksen alaiseksikaan? Olihan hän aivan varma siitä, että pääsisi Karin tädin mukaan?

Hänen verensä kuohui. Hän taisteli toivottomana niitä katumuksen ja sääliväisyyden tunteita vastaan, jotka olivat heränneet hänessä ja kovasti häntä vaivasivat. Hän sulki silmänsä, ettei tarvitsisi nähdä tuota hoipertelevaa haamua, ja korvansa, että pääsisi kuulemasta tuota kauheaa yskää. Kuitenkin hän näki ja kuuli ne ja ne laimensivat hänen vastustusvoimaansa. Huomaamatta mutta varmasti kävi hänen päätöksensä heikommaksi ja hänessä heräsi halu, jota hänellä ei koskaan ollut ennen: halu kokonaan panna itsensä alttiiksi jonkun kärsivän ihmisparan hyväksi. Kerrassaan heittää pois kaikki oman edun ajatukset ja elää yksinomaan *yhden* ainoan hyväksi, josta ei kukaan huolisi ja jota ei kukaan rakastaisi. Että tämä ainoa tässä tapauksessa tulisi olemaan hänen isänsä, se oli hänelle syrjäasia. Hän olisi melkein toivonut, että se olisi ollut joku toinen. Sillä katkeruus isää kohtaan oli niin syvästi juurtunut häneen, että se osaksi riisti häneltä itsensä kieltämisen ilon.

Seuraavina päivinä oli hän kokonaan tunteittensa vallassa, vaan ei tahtonut kenellekään mitään ilmoittaa. Hän tiesi, että hänen yksin täytyi asiassa päättää, eikä hän tahtonut kenellekään mitään puhua, ennenkuin oli vakaantunut päätöksessään.

Karin täti ja Bella näkivät kyllä, että joku asia Hannaa vaivasi, mutta he kunnioittivat hänen äänettömyyttään eivätkä koettaneet millään tavalla tunkeutua hänen salaisuuteensa.

Eräänä päivänä, kun Hanna tapansa mukaan matkallaan koulusta pistäytyi Karin tädin luona, otti tämä häntä leikkisästi niskasta ja työnsi häntä kirjoituspöydän ääreen. — Näetkö näitä papereita? — kysäsi hän iloisesti. — Ne ovat ne siivet, joiden tulee kantaa meidät ulos maailmaan. Ensi lauantaina, tutkinnon jälkeisenä päivänä arvelen, että lähdemme matkaan. Joudut kai matkaan siksi?

— Karin täti! — Hanna veti hänet alas sohvaan. — Saanko puhutella sinua?

Hänen katseensa oli niin surullinen ja äänensä niin vieno, että rouva Meilert äkkiä tuli vakavaksi.

— Mitä se on? — kysyi hän levottomasti.

— Täti ... minä olen luopunut matkasta. Sinun täytyy suoda anteeksi ja ... mennä yksin.

Karin tädin kasvot synkistyivät. — En ole luullut sinua oikulliseksi, — sanoi hän.

— Sitä en olekaan, täti hyvä. — Hanna oli kalpea, synkkä vakavuus oli hänen silmissään vaikka huulet koettivat hymyillä.

— Mitä se on Hanna, minä en ymmärrä sinua. Etkö tahdo matkustaakaan minun kanssani?

— Enkö *tahdo*? Oi, Karin täti, tiedäthän, etten ole koskaan voinut uneksia mitään ihanampaa. Mutta nyt en *voi* tulla. Olen joutunut suhteeseen, joka sitoo minut tähän paikkaan ... en ole enää niin vapaa kuin ennen... Isäni on tullut...

Rouva Meilert nousi kiivaasti ja hänen silmänsä iskivät vihan tulta. Hän tarttui kovasti Hannan käsivarteen. — Onko totta? Kuinka tohtii hän? Onko hän tullut ryöstämään sinutkin minulta? Mutta sitä hän ei saa tehdä! Sinulla ei ole minkäänlaisia velvollisuuksia häntä kohtaan, *ei yhtään!* Sinä et saa ... et saa jättää minua nyt, Hanna!

— Anna kun kerron sinulle kaikki täti hyvä, — pyysi Hanna, joka muuttui yhä tyyneemmäksi, mitä enemmän Karin täti tuskastui.

— Isä tuli luokseni tässä toisessa päivänä riutuneena, yksinäisenä ja vieraana omassa maassaan. Hän tarjosi minulle kodin luonaan ... sanoi tahtovansa hyväksi tehdä, minkä rikkoi. Ja hän näytti niin

surkealta, niin kurjalta! Mutta minä käskin hänet pois ja sanoin, ettei meidän välillä enää ollut mitään sidettä. Näin hänen sitten taas menevän tiehensä, ry'ittyänsä niin kovasti, että oli melkein kuolla siihen, näin hänen hoipertelevan katua pitkin johonkin yksinäiseen paikkaan, jossa ei kukaan häntä hoitaisi ja jossa hän ehkä kuolisi aivan yksin, — ja sydämmeni suli vähitellen. Et voi aavistaa, kuinka olen kärsinyt näinä päivinä, kun itsekkäisyys ja velvollisuuden tunne ovat keskenänsä taistelleet.

— Elä puhu velvollisuudesta! — keskeytti häntä rouva Meilert säälimättömästi. — Kyllä hän on aikoja sitten vapauttanut sinut tyttären velvollisuuksista. Vai, kyllä minä käsitan hänen aikeitaan! Ei se ole hyväksi tekemisen halu, joka on hänet tänne tuonut, hänessä on vaan se itsekäs toivo, että häntä täällä palveltaisiin ja hoidettaisiin. Ei mikään mies voi ajan pitkään tulla toimeen ilman naisen hellyyttä, kaikkein vähimmin semmoinen mies, joka on viettänyt elämänsä paheissa ja himoissa. Minä sanon sinulle, ettei sinulla ole vähääkään velvollisuutta semmoista isää kohtaan.

— En tarkoittanutkaan sitä, Karin täti. Ei ne ole tyttären tunteet jotka saattavat minua hänen luo, vaan se että hän on semmoinen kurja, onneton olento. Tiedätkö, se on jotakin vastustamatonta tuo halu koko hellyydellään antautua tuommoisen kärsivän olennon hoitoon, koettaa saattaa häntä unhottamaan yksinäisyytensä ja tuskansa, saada kiitollinen katse väsyneistä silmistä. Minä en ole varma siitä, mutta minusta tuntuu, eitä *kärsimyksen* ja *sääliväisyyden* muodostamat siteet ovat vielä lujempia ja pyhempitä kuin sukulaisuuden ja myötätuntoisuuden. Ehkä olen väärässä, mutta siltä se tuntuu.

— Haaveilija! — lausui rouva Meilert hymyillen, mutta muuttui pian taas vakavaksi. Sinä voisit toimittaa hänelle hyvän hoidon ryhtymästä siihen itse. Kyllä minä pidän huolta siitä, että hän saa kaikki mitä hän tarvitsee.

— Kiitos, Karin täti, mutta ei siinä kylliksi. Luuletko, että hän olisi tehnyt pitkän vaivaloisen matkan kotimahansa, yksin ja kuoleman kourissa, jos hän ei olisi ikävöinyt muuta kuin pehmeää vuodetta ja kunnollista hoitoa? Sitähän olisi voinut saada vaikka missä. Mutta hänen sydämmensä pakotti häntä niiden kahden olennon luo, joissa kentiesi vielä löytyisi hiukan hellyyttä häntä kohtaan. Kun minä maantieltä nostan pienen madonkin, joka on kärryjen pyörän alle joutumaisillaan, niin kuinka saattaisiin käskeä pois luotani ensimmäistä ihmisolentoa, joka on minun puoleeni kääntynyt?

Rouva Meilert istui kauan aikaa ääneti. Hän iloitsi Hannan jalomielisyydestä, vaikka pelkäsi, että tämä tulisi turhaan tuhlatuksi. Hän ei voinut uskoa mitään hyvää Hannan isästä; hän ei olisi tahtonut mistään hinnasta nähdä Hannan pitemmän ajan kärsivän sen miehen oikuista ja itsevaltaisuudesta, joilla tämä ennen oli vaimoansa vainonnut. Mutta kuoleman läheisyys loi sovittavan varjonsa kaikkeen. Rouva Meilert ymmärsi Hannan nykyisen innostuksen eikä hennonut riistää häneltä sitä. Mutta hän päätti huolimatta vastenmielisyydestään käydä Hannan isän luona ja ottaa selkoa niistä suhteista, joihin hänen lemmikkinsä oli joutua.

Omaa ikävänsä hän ei tällä hetkellä ajatellut, mutta Hanna teki sen.

— Rakas täti, — virkkoi hän ja suuteli hellästi rouva Meilertin kättä, — sinä olet tehnyt minulle niin paljon hyvää, ja nyt minä kuitenkin tulen seuran pettäjäksi ensi kerralla kun voisin olla sinulle joksikin iloksi. Mutta ymmärräthän syyni ja ethän suutu minuun.

— Pitäisikö minun suuttua sinuun? — Karin täti veti hänet hellästi luokseen. — Tuskin olisin luullut tässä "kovasydämmisessä" Hannassa löytyvän niin paljon ihmisrakkautta.

— Se on Bellan ansio, täti hyvä, ja sinun. Te kaksi olette tehneet minut niin onnelliseksi, että minun täytyy rakastaa koko ihmiskuntaa. Mutta eräs asia johtui nyt juuri mieleeni. Etkö tahtois, täti, — oi etkö tahtois ottaa Bellaa mukaan minun sijaan? Hänestä olisi sinulla sekä iloa että hyötyä ja hänelle tekisi matkustaminen niin sanomattoman hyvää. Hän on niin lempeäluonteinen ja hyvä ja samassa niin innostunut kaikesta, että teille tulisi hyvin hauska yhdessä.

Rouva Meilert antoi hänen puhua ja kuunteli vaan hajamielisenä. Kun hän ajatteli, että Hanna nyt tulisi kiinniteteksi sairaavuoteeseen, että hänen täytyisi valvoa ja vaivata itseään, ehkä kokea sairaan kärsimättömyyttä ja oikkuja, koski se häneen niin paljon, että hän vaan sivumennen saattoi muistella omia pettyneitä toiveitaan. Mutta hän ymmärsi, että se paljon lohduttaisi Hannaa, jos Bella saisi hänen sijaansa matkustaa, ja hän vastasi sentähden niin iloisesti kuin saattoi: — no hyvä, minä otan Bellan mukaan enkä epäile, että meillä tulee olemaan hauskaa. Koetamme tutkia ja katsella kaikkea sinuakin varten ja kirjoitamme pitkiä kirjeitä usein. Koetan tuoda Bellan takaisin terveenä ja punaposkisena.

Hanna puristi kiitollisena hänen kättään. — Hauskaa tulee saada teiltä kirjeitä. Mutta nyt täytyy minun kiireesti ilmoittaa uudet aikeemme. Eihän hänellä ole kuin kolme päivää valmistusaikaa.

Palmfeltin perheessä herättivät Hannan uutiset suurta hämmästystä. Ettäkö Hannan ei pitänytkään matkustaa! He eivät voineet saada sitä päähänsä. Mutta kun he olivat kuulleet hänen syynsä, pitivät he ne ihan luonnollisina. Bella yksin käsitti täydellisesti Hannan uhrin suuruuden sillä hän tiesi, ettei

Hanna rakastanut isäänsä. Vaan hän ymmärsi, että se onni jonka Hanna tunsi, pakotti häntä rakkauteen ja itsensä kieltämiseen. Ja hän oli niin iloinen Hannan jaloudesta, että melkein unhotti ne kärsimykset, joihin se ehkä olisi syynä.

— Oi, Hanna kulta, kuinka ihailen sinua! — huudahti hän käärien käsivartensa ystävänsä kaulaan.

— Se on tarpeetonta, Bella! itse olisit ollut, ensimmäinen tekemään samoin. Mutta tiedätkö mitä, me olemme tehneet suuremmoisen päätöksen Karin täti ja minä. Arvaapa!

— Mikäpä se olisi? — arveli Bella. — Ettäkö lykätä matka toistaiseksi tietysti?

— Ei ollenkaan. Olemme päättäneet, että Karin tädin mukaan tulee lähtemään eräs ... neiti Bella Donna... Ts ... hiljaa ... ei minkäänlaista vastustamista! Olen puhunut sedälle ja tädille ja he ovat suostuneet tuumaan. Ja sinulla ei ole mitään muuta tekemistä kuin noudattaa viisaiden ihmisten neuvoa ja valmistua lauantakiin.

Bella näytti kovin hämmästyneeltä. Uutinen tuli niin äkkiä, ettei hän heti voinut sitä sulattaa. — *Minäkö* matkustaisin Karin tädin kanssa? — *Minunko* osaksi tulisi se, josta sinun täytyi luopua? Se on väärin se, ja minä en lähde.

— Sinä lähdet kuin lähdetkin, lapsi kulta, vakuutti Hanna tekeytyn mahtavaksi. — Karin täti tarvitsee sinua, ei hän voi matkustaa yksin. Hän on käynyt liian surumieliseksi ja hän tarvitsee virkeää ja iloista matkakumppania voidaksensa parantua. Sitä paitse täytyy hänen saada hoitaa toista, se on niin hyvä keino alakuloisuutta vastaan. Siinä suhteessa oletkin sinä paljon soveliaampi kuin minä. Karin täti aikoo viipyä jonkun aikaa jossakin kylpylaitoksessa ja sitten mennä Italiaan. Ajattele kuinka hyvää se tekisi sinulle kylpeä ja tulla *oikein* terveeksi.

— Kyllä, mutta kuinka minä *saatan* mennä, kun sinä olet niin iloinnut siitä matkasta? Tuntuu aivan kuin jos ryöstäisin sinulta jotakin. Ei, Hanna, en saata lähteä.

— Sinä teet minulle päinvastoin suuren ilon. Olisi ihan uusi ikävä Karin tädille ja minulle, jos sinä et menisi. Lupaa, nyt, että lähdet, vaikkapa vaan minun tähteni, Bella!

Bella oli samassa levoton ja iloinen. Hän huomasi, että tekisi sekä Karin tädin että Hannan mieliksi, mutta toisaalta taas tuntui hänestä ikävältä itsellensä omistaa se, josta Hannan oli täytynyt luopua. Ajateltuansa tarkemmin asiaa ja saatuaan ystävällisen kirjeen Karin tädiltä, päätti hän kuitenkin taipua muiden tahdon mukaan. Hän rakasti Karin tätiä Hannan tähden ja tahtoi nyt mielellään palvella häntä palkitakseen sitä ystävyyttä, jota Hannalle oli osoitettu.

Bellan kodissa tuli nyt aika kiire ja vanha Leena pyyhkieli salaa silmiään ajatellessaan, että Bella tulisi olemaan poissa koko kesän. Lulle ja Liisi alkoivat kiusata, että hekin pääsisivät mukaan ja Bellan täytyi lohduttaa heitä lupauksella, että saisivat tulla saattamaan laivalle ja heiluttaa nenäliinojaan sekä sitten hänen kotiin tultuansa hakea jotakin hauskaa hänen matkalaukustaan.

Tutkinnon jälkeen iltapäivällä oli viides luokka kokoontunut loppujuhlaan Kaisaniemeen. Huomispäivänä tulisi heidän erota monelle eri haaralle ja he tahtoivat sentähden vielä kerta yhtyä iloisina koulutoverina. Bella oli tietysti myös kutsuttu; hän kuului heidän joukkoonsa, vaikka oli ollut koko vuoden poissa koulusta.

Muutammat opettajista ja opettajattarista olivat myös mukana. Niiden ja oppilaiden väli oli viime aikoina ollut erittäin hyvä. Seurassa vallitsi iloinen henki, johon kuitenkin sekaantui hiukan surumielisyyttä; huolettomimmatkin tunsivat jonkummoista kaipausta, kun ajattelivat, että koulu aika nyt oli loppunut ja että toverit nyt viimeisen kerran olivat koossa. Mutta toisaalta taas houkutteli heitä elämä ja vapaus, ja mielikuvitus loi tuhansia tuntemattomia iloja, ja tuulentupia haamoitti rusopilvien takaa. Suurelle osalle niistä oli tulevaisuus vaan samaa kuin vapaus läksyistä ja häiritsemättömät aamunet, muutamilla vaan oli aavistus enenevästä edesvastauksesta, joka heidän tietämättäkin karaisi heidän nuoria luonteitaan, mutta kaikille esiintyi tulevaisuus niissä valoisissa väreissä, joita ei luo mikään muu kuin nuoruuden usko ja rikkaat toiveet.

Verannalla tarjottiin kahvia ja limonaadia ja eräs opettajista piti tavanmukaisen jäähyväispuheen eroaville oppilaille. Sitten hajosivat he pieniin ryhmiin yhtyäkseen sitten jälleen, jolloin Hanna Rapen piti esiintuoda luokan jäähyväiset opettajille.

Vapaamuurarin haudan luo oli vähäinen joukko kokoontunut. Ne olivat ne, jotka enimmin olivat olleet yhdessä ja nyt raskaimmin tunsivat eronhetken katkeruuden. Bertha Eriksson oli ottanut itselleen vaikean tehtävän, pitää seuraa iloisella entisellä tuulella ja Hanna auttoi häntä uskollisesti. Vaan ei se tahtonut oikein käydä päinsä. Aina välistä katosi joku tytöistä ja palasi punaisiin silmiin. Bella nyhyttyi auttamattomasti; viimeisten päivien tapaukset olivat olleet niin monenlaisia ja hän oli vieläkin heikko

taudin jälkeen. Ajatus, että hänen nyt täytyisi tovereistaan erota, oli liian raskas kantaa, väsyneenä kuin oli päivän puuhasta, matkatavaroiden järjestämisestä ja kiireestä.

Bertha taputti häntä selkään ja sanoi äidillisesti: — No, no, no!
Tässä on sinulle nenäliinani, siksi aikaa kun väännän omasi kuivaksi.
Elä hukuta meitä kyyneleihin, rakas Bella, jo alkavat jalat kastua!

Bellan täytyi hymyillä ja koettikin hillitä itseään niin hyvin kuin vaan saattoi. Nyt kääntyi puhe ulkomaan matkaan. — Tuhat ja yksi yötä! mikä onnen lapsi sinä miekkoinen olet, — huudahti Bertha ja oli vääntelevinään kateuden tuskista. — Toivon, että joskus ajattelet meitä poloisia täällä kotona ja muistat tuoda sopivia lahjoja, esimerkiksi...

— Niin mitähän tahtoisit? — keskeytti Bella naurahtaen kesken itkuansa. — Elävän kilpikonnän, villihärän vai kameelinhännän?

— Ohoh! Elä kiusaa minua niin suuria tahtomaan. Minä tyytyisin hiuskarvaan paavin parrasta tai ... lieraan Garibaldin haudasta.

— Minä olen kauan toivonut itselleni mosaikkimedaljongin, — sanoi Alma.

— Tulevan sulhasesi valokuvaa varten tietysti?

— Vaikkapa niinkin!

— Ja minä tahtoisin oliivin siemenen, — sanoi Lilli, — olen kuullut paljon puhuttavan niistä kauniista oliivipuista. Sopiihan nyt semmoinen matkalaukkuusi.

— Siinä tapauksessa sen pitää olla kirkontornin kokoinen, — nauroi Verna Sommar, joka oli yhtynyt heihin.

— Minulle voit tuoda tynnyrin tuoreita viinirypäleitä, niin kutsun minä koko luokan *syömään* sinun maljaasi.

— Kiitos sinulle, Bibbi, että ajattelet vaatimattomia ystäviäsi. — Ja Bertha nipisti häntä varpaasen niin, että hän huusi. — Minä sitten sen sijaan lainaan sinulle muistikirjani sen kuivatun lieran kanssa.

Anna Berg meni istumaan Hannan viereen. — Etkö ole hyvin pahoillasi kuitenkin, kun et pääse lähtemään? — kysäsi hän enemmän ystävällisesti kuin hienotunteisesti.

— Elä tee omantunnon kysymyksiä! — vastasi Hanna välttäen. — Kai minun vuoroni tulee toinen kerta.

Hän koetti olla niin iloinen kuin vaan saattoi, ettei kukaan huomaisi sitä sanomatonta kaipausta, jonka hän tunsikin matkasta oli puhe. Onneksi kääntyi keskustelu muihin esineihin.

— Minä varmaankin tulen jonkun ajan eteenpäin kiipeämään koulun portaita ylös kello 8 vanhan tavan mukaan, — sanoi Bertha. Minun on aina niin vaikea luopua vanhoista hyvistä tavoista. Mimmoisia nekin anturat lienevät, jotka ensivuonna tulevat meidän jälkiämme kulkemaan viidennellä luokalla.

— Minä tunnen muutamia, ei ne ole niinkään hulluja, — keskeytti Bibbi.

— Bella saapi antaa meidän aattemme perinnöksi uudelle luokallensa, — sanoi Hanna ystävällisesti kehoittaen Bellalle. — Jos maanlaji vaan on hyvää, voi monta siementä itää lyhyessä ajassa.

— Kylvä nyt sitten ensin anti-krinoliinin ja anti-kureuuman siemeniä, — pyysi Bertha. Minä en tarvinnut kuin yhden päivän, ennenkuin ne minussa itivät. Mutta sano jotakin muutakin, Hanna!

— Löytyyhän niitä tärkeämpiäkin periaatteita kuin ne, jotka koskevat vaatetusta, — arveli Verna Sommar, — ja niitä toivon Bellan ensiksi kylvävän.

Hanna nyykäytti päätään. — *Totuutta* ennen kaikkea. Totuutta Jumalaa kohtaan, ihmisiä ja itseämme kohtaan. Ja sitten lujuuutta, semmoista, joka järkähtämättä pysyy siinä, mitä me oikeana pidämme, antamatta kenenkään mielipiteitten meitä häiritä.

Hanna vaikeni. Hän ei tahtonut mielellään moraalia saarnata, mutta tyttöjen silmät pyysivät innokkaasti enempää.

— Ja sitten tytöt, — jatkoi hän painolla, — muistakaamme, että olemme *ensi sijassa* ihmisiä ja *sitten*

vasta naisia; vaikka niin mielellään tahdotaan meille uskotella päinvastoin. Ymmärrättekö minua? Minä vihaan käsitteitä: miehiset ja naiselliset ominaisuudet. Jokaisen ihmisen oikeus on olla totuutta harrastava, jalomielinen, hyvä ja alttiiksi antava, huolimatta siitä onko hän mies vai nainen. Ja meidän asemamme tässä maailmassa riippuu niistä lahjoista, jotka Jumala on meille antanut eikä aikakausien vaihtelevista mielipiteistä. Miksi tyttö kelpaa, siksi hänen pitää päästä yhtä hyvin kuin pojankin.

— Niin juuri, — huudahti Bertha innoissaan, — siitä olemme kai kaikki samaa mieltä.

... Mutta yhtä väärin kuin olisi kasvattaa tyttöä *ainoastaan* kotia varten, yhtä väärin on se kuin ei hänelle yhtään opeteta kotia hoitamaan. Useimmille naisille on kuitenkin kodin hoito heidän lähin tehtävänsä ja niiden tulisi hävetä, jotka sitä halveksivat.

— Ui, talous ja iso lapsilauma — kuiskasi Bertha Bibbille.

— Pääasia on rehellinen työ ja itsenäinen ajatus, — jatkoi Hanna nousten. — Ei kenenkään meistä pidä koulusta erota ajatellen, ettei elämä häneltä mitään vaadi. Tästä päivästä saakka on meillä runsaasti edesvastausta itsekullakin.

— Se on sangen vaivaloista sille, joka on omiansa laiskottelemaan, — arveli Bertha ojentautuen mukavasti nurmelle. — Vaan täytynee kai minunkin reipastua, ettette riennä ohitseni jokainoa.

— Kun viiden vuoden kuluttua jälleen yhdymme arvelen, että meille on tulevaisuus selvinnyt, — tuumasi Alma, — jo tänäkin vuonna on minulle selvinnyt paljon asioita.

— Kiitos, tytöt, näistä vuosista, — lausui Hanna ja hänen kosteat silmänsä kertoivat, ettei hän ollut niin levollinen, kuin hän koetti näyttää. — Nyt täytyy meidän mennä noiden muiden luo. Elkkää puhuko minulle vähään aikaan, minun täytyy muistella, mitä minulla on sanomista.

Ilman sen enempää valmistusta puhui hän kohta sen jälkeen opettajille ja opettajattarille. Hänen puheensa oli lyhyt ja yksinkertainen ilman koristeita, mutta sanat lähtivät vilpittömästi sydämmestä. Ei näkynyt yhtään jälkeä hänen entisestä ylpeydestään, hän oli ystävällinen ja selvä ja kerrassaan luonnollinen.

Sydämmellisesti puristettiin käsiä ja kilisteltiin limonadilaseja puheen loputtua. Kaikki tunsivat nyt eron hetkenä enemmän kuin koskaan ennen olevansa toisiinsa sidottuina. Agnes Lund lähestyi Hannaa, joka hetkeksi oli jäänyt muista erilleen. Agnesin silmät olivat ihan pilalla itkusta ja hän taisi tuskin puhua.

— Kiitos, Hanna, hyvästä toveruudesta! — kuiskasi hän — Tänä hetkenä tunnen, mistä merkityksestä olet ollut meille... Suo minulle anteeksi...

Jälkiosa lausetta meni hukkaan nyhkytysten vuoksi. Hanna piteli hänen kättään kovasti suljettuna omaansa ja lausui jotakin, joka pani hänen kyöneleensä vuotamaan vielä runsaammin. Mutta samassa tunsu Agnes sydämmensä täyttyvän kummallisella ilolla ja päätöksillä, jotka vahvistivat ja rauhoittivat häntä.

Kun vielä oli lauleltu joitakuuta lauluja, syöty apelsiiniä ja päätetty yhtyä samassa paikassa 5 vuoden kuluttua, erottiin. Hanna meni Bellan kotiin; heidän täytyi vielä saada hiukan olla kahden kesken, ennenkuin sanoisivat hyväiset toisilleen moneksi kuukaudeksi.

Kun Hanna tuli kotiin myöhään iltasella, täytti valoisa Toukokuu hänen pienen huoneensa valollaan. Hän istui ikkunan luo ja katseli autioita katuja hiljaisena yönä. Ei häntä haluttanut nukkua, päivän muistot ajelivat toisiaan hänen mielessään ja karkoittivat unen kauas.

Hänestä tuntui että hän nyt oli tehnyt ensimmäisen taipaleen elämän tiellä ja pysähtynyt portin luo, jota ei ollut hakenut eikä tuntenut. Minnekä se johtaisi häntä? Äkkijyrkkäyksiin ja kivisiin paikkoihin vai tasaisille, mukaville poluille? Olipa miten hyvänsä, hän tunsu itsensä nuoreksi ja väkeväksi, täynnä elämää, onnea, lämpöä, ei hän hevillä murtuisi. Kaikkivaltias johti hänen kohtaloaan ja hänen rinnallaan oli kalliita ystäviä. Eikö hän siis olisi rohkea ja pelvoton?

Noita rakkaita tovereita! Niitä hän tulisi kaipaamaan jokaikistä. Hän olisi niin mielellään antanut heille enemmän, ollut heille suuremmaksi hyödyksi, kuin hän oli ollut. Hän olisi tahtonut auttaa heitä hakemaan avainta heidän ajatuksensa aarre-aittaaan, sillä useimmilta oli se kadonnut; ajatuksia kyllä löytyi, kun vaan joku avaimen löytäisi, joka vapauttaisi ne kahleista. Mutta ehkä elämä pakottaisi heitä astumaan eteenpäin avosilmin.

— Bella!... Sinä, joka olet löytänyt paraimpien ajatuksieni avaimen ja tehnyt minut niin onnelliseksi... Siunatkoon sinua Jumala!

Ja onnellisuuden tunne välähteli hänen sydämessään, kun hän näin uneksi. Se toi hymyn hänen huulilleen vielä sittenkin, kun hän 5:n aikaan aamusella vihdoinkin vihdoin kalliisti väsynyttä päätään lepoon.

Ensimmäinen päivä kesäkuuta tuli valoisana ja helteisenä. Torilla tarjottiin jo kaupan kieloja ja narsissejä ja Esplanaadissa kukki mitä tuoreempia ylioppilaslakkeja. Yksi niistä koristi Pentin tukanleikkaajan käsistä juuri lähtenyttä päätä. Hänen silmänsä loistivat jonkunmoisesta hurskaasta ylpeydestä. Napin kolossa oli hänellä vihko kieloja, joita oli siihen pistänyt hänen matkalle lähtevä siskonsa.

Kello 1 piti Bellan lähteä. Jo kahdentoista aikaan tuli puolet luokasta rantaan kantaen makeisia ja kukkaisvihkoja ja nyt kysyttiin kärsivällisyyttä. He istuivat kannelle, joka pian tuli ihan täyteen iloisia tyttöjä vaaleissa puvuissa. Ja kun Bella tuli omaistensa saattamana, hyökkäsivät he kaikki yhtä aikaa hänen kimppuunsa ja olivat vähällä repiä hänet palasiksi innoissaan, kun jokainen tahtoi häntä puhutella viimeisinä hetkinä. Bella näytti väsyneeltä, mutta koetti kaikki kestää; hän oli liiaksi antautunut tunteilleen edellisenä päivänä.

Kohta tulivat myös rouva Meilert ja Hanna. Luokan uteliaisuus kääntyi nyt häneen ja Bella vapautui hetkeksi. Hän hiipi silloin Hannan luo, joka reippaana ja levollisena toimi tavaroiden luona. Ei kukaan, joka näki hänen iloista katsettaan, olisi voinut aavistaa, että hänen sydäntänsä paisutti kaipaus ja että hän oli nukkunut vaan kaksi tuntia sinä yönä.

Nyt soitettiin toisen kerran ja tytöt riensivät maalle, syleiltyään ensin Bellaa miltei puolikuoliaaksi. Sitten tuli vanhempien vuoro ja viimein Hannan.

— Hyvästi nyt Bella kulta! Ole reipas ja iloinen! Me tapamme toistimme jälleen!

— Hyvästi ... Hanna! Kiitos! — Enempää hän ei voinut sanoa.

Rouva Meilert ja Hanna olivat sanoneet toisilleen jäähyväiset salissa, nyt puristivat he vaan toistensa käsiä tuntien suurta myötätuntoisuutta ja hellyyttä.

— Heittäkää irti!

— Hyvästi, hyvästi! — kuului rannalla, jossa valkoisia lakkeja ja kirjavia päivävarjoja liehuteltiin. — Hyvästi, hyvästi! vastasi kaksi nenäliinaa kannelta ja laiva eteni hiljaa rannasta, iloisten ja kosteiden katseiden seuraamana.

End of Project Gutenberg's Kehitys-aikana: Tytöistä, by Toini Topelius

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KEHITYS-AIKANA: TYTÖISTÄ ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR

ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.